

LEENDERT HUBREGTSE

Leven en sterven van ds. L. Hubregtse. (1845-1922)

Door

Izaak Hubregtse (geb. 1915), zoon van Leendert Hubregtse

UITGAVE:

**L. Hubregtse, Leven en sterven van Ds. L. Hubregtse. z.p. z.j.
L. Hubregtse, Twee leerredenen. z.p., z.j.**

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2015**

INHOUD

1. Doden zullen horen de stem des Zoons Gods
2. Lief en leed
3. Ouderling in 's-Gravenpolder
4. Een ledige plaats vervuld
5. De hand aan de ploeg
6. Herder en leraar
7. Tot een zegen gesteld
8. De Heere onderhoudt Zijn Kerk
9. Ds. Hubregtse en de Gereformeerde Gemeenten
10. In den Heere ontslapen
11. Opdat zij allen één zijn
12. Zalig zijn de doden die in den Heere sterven

Twee leerredenen van ds. L. Hubregtse

Leerrede over Kolossensen 1:12

Dankende den Vader, Die ons bekwaam gemaakt heeft om deel te hebben in de erve der heiligen in het licht.

Leerrede over Jesaja 54:10

Want bergen zullen wijken en heuvelen wankelen, maar Mijn goedertierenheid zal van u niet wijken, en het Verbond Mijns vredes zal niet wankelen, zegt de HEERE uw Ontfermer.

Zie ook Ds. Daniël Bakker, zijn leven, opvolgers, gemeenten, brieven door drs. H. Florijn

1. Doden zullen horen de stem des Zoons Gods

Leendert Hubregtse aanschouwde het levenslicht op 22 mei 1845 in het toen zogenoemde dorpje Oost- en West-Souburg, een gemeente, gelegen tussen Middelburg en Vlissingen. Hij was het vijfde kind van Izaak Hubregtse Leendertzoon, straatmaker van beroep, en van Pieterella Cornelisdochter Machielse. Zijn moeder overleed op 27 mei 1855; hij was dus toen tien jaar en vijf dagen oud. Zijn vader hertrouwde op 15 oktober 1859 met Eibertje Thomasdochter van Buuren, geboren te 's Graveland. Zij was weduwe van Leijn Paauwe. Leendert is dan ruim veertien jaar oud. Echter vier jaar later, op 7 november 1863, komt ook zijn stiefmoeder te overlijden.

En als dan ook zijn vader op 7 januari 1864 door de dood wordt weggenomen, staan de kinderen van dit zo kort na elkaar overleden echtpaar als wezen op de wereld. Naar alle waarschijnlijkheid was Leendert toen al enkele jaren niet meer thuis. Helaas heeft hij zelf nooit veel uit zijn leven meegedeeld, en dienaangaande ook niets schriftelijk nagelaten. Daarom berust hetgeen wij over hem kunnen medelen op gesprekken met familieleden en oud-catechisanten.

Daar de ouders van Leendert nu niet bepaald tot de rijken des lands behoorden, heeft hij ook mede daardoor geen gemakkelijke jeugd gehad. Zeker is dat hij op nog jeugdige leeftijd de ouderlijke woning heeft verlaten. In die tijd was het niet ongewoon dat kinderen al vroeg in betrekking gingen, veelal bij de boeren. Zowel meisjes als jongens, want door de heersende armoede in vele gezinnen was het noodzaak dat deze kinderen al vroeg, zo veel als kon, moesten helpen tot leniging van de zorgen in het gezin. Men was dan bij deze of gene voor een bepaalde tijd en tegen een bepaalde vergoeding "uitbesteed", zo men dat noemde.

Weeskinderen werden, indien familieleden zich er niet over ontfermden, óók wel uitbesteed. Maar dat ging dan wel anders, het gebeurde onder toezicht van voorgedijraden, kerk of armbesturen. Die zochten dan voor zulke kinderen een plaats bij particulieren, die het op zich namen hen tot een zekere leeftijd op te voeden en te verzorgen. Degene die het laagste bedrag noemde, kreeg dan het weeskind in huis.

Meestal waren deze kinderen niet te benijden, hoewel er ook uitzonderingen waren. Want er zijn er ook geweest die het redelijk goed hebben getroffen.

Dit is in zekere mate ook het geval geweest bij de nog jonge Leendert, want hij kwam terecht bij een timmerman in één der dorpen op het eiland Walcheren. Hierdoor behoorde hij tot de bevoorrechten die een ambacht konden leren. Hij zou in het timmermansvak worden opgeleid. Ongetwijfeld heeft hij voor die tijd redelijk goed onderwijs ontvangen, hetzij op school of door degenen onder wiens huisdak hij was opgenomen. Hij had een goede hand van schrijven, en ook de rekenkunst was hij goed meester. Dat is later uitgekomen toen hij een eigen timmerbedrijf had, en alle in dat vak voorkomende berekeningen en tekeningen door hem zelf werden gemaakt.

Door zijn ouders is hij niet godsdienstig opgevoed. Ook bij degenen waar hij een onderkomen gekregen had werd niet aan godsdienst gedaan, zoals die onder meer beschreven is in Jakobus 1:27. Hetgeen hij van zijn verblijf aldaar wel verhaald heeft, was tenminste geenszins in overeenstemming met het woord van de apostel.

Enerzijds was hij dus bevoorrecht, maar toch moet men van zijn verblijf bij de "timmerman" een niet al te optimistische voorstelling maken. Zijn intrek daar genomen hebbende werd hij, gelijk dat wel meer gebeurde, niet in de huiselijke kring opgenomen.

Hij kreeg boven de werkplaats, op de zogenoemde houtzolder, een klein, sober getimmerd vertrek tot zijn beschikking. Een klein dakraam verschaftte hem een weinig licht en lucht, maar vuur mocht er wegens brandgevaar niet gemaakt worden. Er stond

een kleine tafel, een stoel en een klerenkist. Een houten krib waarin een kafbed met dito kussen, en enkele schamele dekens was zijn slaapstede. Voeg daarbij een aan de wand bevestigde plank om daarop zijn weinige benodigdheden een plaatsje te geven, en men heeft een beeld van zijn verblijf.

Dat er geen vuur mocht worden aangelegd, had dit voordeel, dat hij 's winters bij zijn leermeester aan de tafel mocht eten, en 's avonds nog enkele uren in de warme huiskamer vertoeven mocht. Als het winterseizoen naar de mening van zijn "verzorgers" weer voorbij was, werd hem zijn eten aan de schaaftank gebracht, en kon hij het daar, of naar believen op zijn "kamertje" nuttigen. Zo verging het, en wellicht meer anderen, de nog jeugdige krullenjongen Hubregtse. Zo was hij na volbrachte dagtaak vrijwel geheel op zichzelf aangewezen.

Het is niet ondenkbaar dat hij daardoor in aanraking zocht te komen met anderen, om genegenheid en vriendschap te ervaren. Immers, wie kan leven zonder enige blijk van liefde te ontvangen, zeker op jonge leeftijd en onder de geschetste omstandigheden?

En als dan de Heere het genadiglijk zó beschikt, dat er goede vrienden op onze weg geplaatst worden, dan kan Hij dat middellijk zegenen tot ons geestelijk welzijn.

Want de Heere werkt middellijk, zeker aangaande degenen van wie Hij Zelf in Zijn Woord zegt: "Ik heb nog andere schapen, die van deze stal niet zijn; deze moet Ik ook toebrengen, en zij zullen Mijn stem horen, en het zal worden één kudde en één Herder" (Joh. 10:16). Dit nu gold ook de jongeling Leendert Hubregtse. Want het heeft God behaagd hem aldaar op zestienjarige leeftijd, naar Zijn eeuwig en onveranderlijk welbehagen, door wederbarende genade over te brengen uit het rijk van de vorst der duisternis, tot het Koninkrijk van de Zoon Zijner liefde.

Welke toeleidende wegen de Heere daar voor heeft willen gebruiken, is ons niet bekend. Het is echter altijd waar dat Hij Zijn Woord brengt tot Zijn volk, of Zijn volk onder dat Woord. En als dan de Heere het met de onwederstandelijke werking van Zijn Geest gepaard doet gaan, breekt voor dezulken het ogenblik aan waarvan de Heere Jezus Zelf eenmaal heeft gesproken: "Voorwaar, voorwaar zeg Ik u: De ure komt en is nu, wanneer de doden zullen horen de stem des Zoons Gods, en die ze gehoord hebben, zullen leven" (Joh. 5:25). Bijzonder het Hogepriesterlijk gebed uit Johannes 17 is voor hem van grote betekenis geweest. Als hij in zijn latere leven aan sommigen een weinig verslag deed van het werk Gods dat in zijn ziel verheerlijkt was, verwees hij ook meestal naar dit door de Heere Jezus uitgesproken gebed. Het is echter van weinig belang als wij van iemand niet weten hoe en wanneer de Heere hem te sterk geworden is. Zal er op de van God bepaalde tijd enig geestelijk leven in iemands ziel gewrocht zijn, dan zal dat ook op 's Heeren tijd in de vruchten openbaar komen. En dat kon van de toen nog jeugdige timmerman Hubregtse met vrijmoedigheid gezegd worden.

De Heere heeft hem, zoals later is gebleken, als een leesbare brief onder het volk des Heeren een plaats gegeven. Ja, hem zelfs willen gebruiken om in Zijn op aarde verstrooide kerk te dienen.

2. Lief en leed

Voor zover wij konden nagaan, moet Hubregtse op ongeveer 23- jarige leeftijd zijn leermeester en dus zijn zogenaamde pleegouders hebben verlaten. Hij kwam terecht bij A. de Muijnck te Borssele, een plaatsje aan de Zeeuwse kust op Zuid-Beveland. Deze De Muijnck had eveneens een timmerbedrijf. In Borssele brak één van de belangrijkste perioden uit zijn leven aan. Zijn nieuwe baas gaf de pas aangenomen knecht nachtlogies totdat hij een kosthuis zou hebben gevonden. Maar de Heere, Die alle dingen bestuurt, beschikte het anders. Want al was het niet de bedoeling dat De Muijnck hem voor lange tijd in huis zou nemen, evenwel, toen Hubregtse niet zo spoedig een kosthuis vinden kon, bewilligden zijn baas en diens echtgenote, Elisabeth Slaakweg er in dat hij bij hen geheel zijn intrek zou nemen. Duidelijk zou blijken dat hierin de hand des Heeren is geweest.

Door zijn ijver en betoond vakmanschap had hij spoedig het vertrouwen van zijn patroon gewonnen. Maar het bleef ook niet onopgemerkt dat hij een jongeman was die de Heere vreesde, en dat gaf wel de grootste doorslag dat zij hem in hun gezin opnamen.

Het was dus in het jaar 1868 dat hij in zijn nieuwe woonplaats aankwam. Hoe lang hij precies bij De Muijnck vertoefd heeft, is niet duidelijk, maar op 26-jarige leeftijd trad hij in het huwelijk met één der dochters uit dit gezin, de 20-jarige Maria. Het huwelijk werd voltrokken te Borssele op 9 november 1871.

Nog vóór zijn huwelijk keerde hij terug naar Oost- en West-Souburg, zijn geboorteplaats; daar is hij gebleven tot 1875. Hier werden de eerste drie kinderen van het echtpaar Hubregtse geboren. Al vroeg op hun huwelijkspad was levensleed hun deel, want hun eerstgeborene, Pieterella, overleed na slechts veertien dagen geleefd te hebben. Op 4 augustus 1875 vestigde het gezin (met twee kinderen dus) zich te 's-Gravenpolder. Hubregtse is dan 30 jaar. Daar werden hen nog acht kinderen geboren, waarvan er drie tijdens zijn leven gestorven zijn. Een gehuwde zoon, Izaác, die maar 39 jaar, een dochtertje, Helena, dat maar zeven maanden, en een zoontje, Cornelis, dat slechts 47 dagen oud mocht worden.

De oorzaak van zijn vertrek naar 's-Gravenpolder is waarschijnlijk de begeerte geweest om onder het gehoor te komen van de aldaar wonende ds. *Daniël Bakker*, die daar een kleine gemeente had. Deze, op een bijzondere wijze door God tot het predikambt geroepen, was een tot ver in de omgeving bij 's Heeren volk bekend en geliefd leraar.¹

Daniël Bakker werd op 3 februari 1821 te Hoek (Zeeuws Vlaanderen) geboren. In 1846 verhuisde hij naar 's-Gravenpolder. Na zijn bekering kwam hij in aanraking met

---

¹ Wellicht kerkte het gezin Hubregtse in de Ledeboeriaanse gemeente te Middelburg. Daar oefende de jonge, godzalige Florus Braam, geboren 2 mei 1831 te West-Souburg. Ongetwijfeld hebben ze elkaar gekend. Florus overleed 23 maart 1872 en liet een grote lege plaats achter op Walcheren. David Janse werd oefenaar in de plaats van Braam. Maar niet iedereen was met Janse ingenomen. Sommigen klaagden er over dat zijn preken meer welsprekend dan geestelijk waren. Men kon de geofende ds. Bakker ook niet zo gauw vergeten. Door de scheuring in de Ledeboeriaanse gemeenten (2 jaar na ds. Ledeboers dood) in 1865 werd ds. Bakker echter verhinderd te preken op Walcheren.

De oorzaak van Hubregtse zijn vertrek naar 's-Gravenpolder was waarschijnlijk de begeerte om onder het gehoor te komen van ds. Daniël Bakker. Hubregtse had Ds. Bakker op Borssele leren kennen, want hij was goed bevriend met ouderling A. van Overbeeke en preekte er regelmatig.

ds. L.G.C. Ledeboer. Deze bekende leraar van Benthuizen werd in 1841 afgezet als hervormd predikant. Hij bleef zich echter als wettig herder en leraar van Benthuizen beschouwen. Een groot gedeelte van het jaar reisde hij door het land, stichtte gemeenten en bediende het Woord en de sacramenten. In 1851 kreeg ds. Ledeboer hierbij hulp van Pieter van Dijke, die hij in dat jaar bevestigde tot predikant van St. Philipsland. Enkele jaren later, omstreeks 1854, kwam er weer versterking bij doordat in 's-Gravenpolder Daniël Bakker begon te oefenen. Ds. Ledeboer wilde hem bevestigen tot predikant, maar Bakker was van mening dat het Gods tijd nog niet was. Na het overlijden van ds. Ledeboer in 1863 kwam het in de gemeenten tot een conflict tussen ds. Van Dijke en oefenaar Bakker. Een zestal gemeenten, waaronder 's-Gravenpolder, volgden in 1865 oefenaar Bakker, de overige - ongeveer twintig - Ledeboeriaanse gemeenten werden bediend door ds. Van Dijke.

Op 18 oktober 1865 werd Daniël Bakker te 's-Gravenpolder door ouderlingen bevestigd tot predikant.

Na zijn komst in 's-Gravenpolder kwam Hubregtse al spoedig in contact met ds. Bakker en het volk des Heeren aldaar. Dit alles leidde er toe dat de Heere het ook voor hem waar ging maken: "Ik zal hen ook in Mijn huis en binnen Mijn muren een plaats en een naam geven, beter dan der zonen en dan der dochteren" Oes. 56:5). Hij werd verkoren tot ouderling.

Zoals wij reeds hebben aangehaald, zijn smartelijke beproevingen het echtpaar Hubregtse niet bespaard gebleven. Want wat is smartelijker dan dat dierbare panden door de dood worden weggenomen? Zij zullen het leed daarover zeker samen hebben mogen dragen. Maar er kunnen zich in het leven droeve zaken voordoen, die geheel alléén moeten worden gedragen. Dat zou ook Hubregtse ondervinden. Wie had kunnen denken dat, toen op 2 mei 1887 hun een zoon geboren werd, naar zijn vader Leendert genoemd, dit kraambed het sterfbed van zijn geliefde en godvrezende vrouw zou worden? De Heere, Die geen rekenschap geeft van Zijn daden, en Wiens weg met Zijn volk menigmaal in het heiligdom is, deed Hubregtse in deze treurvolle omstandigheden ervaren, dat enerlei wedervaart de rechtvaardige en de onrechtvaardige. Toen het pasgeboren kind veertien dagen oud was, werd zijn geliefde vrouw naar de dodenakker gedragen, en met de handbomen des grafs neergelaten in de groeve der vertering. Hoe hij onder dit grote verlies is gesteld geweest, weten wij niet. Al kan de Heere het Zijn volk geven om ook in zulke wegen onderworpen te zijn aan Zijn heilige wil, evenwel maakt Hij geen onnatuurlijke mensen, zodat dit zo ingrijpend verlies voor hem zeker zeer smartelijk zal geweest zijn.

Zo bleef hij op 42-jarige leeftijd als weduwnaar achter met acht jonge kinderen, van wie de jongste dus veertien dagen, en de oudste nog maar dertien jaar oud was.

Dat dit voor hem, wat zijn uitwendige omstandigheden betrof, welhaast onoverkomelijk was, laat zich begrijpen. Te meer omdat naast de dagelijkse arbeid ook het ambtelijk werk in Gods kerk veel van zijn tijd opeiste.

Zijn oudste dochter, Elizabeth, moest dus op de nog jeugdige leeftijd van dertien jaar de plaats van de moeder innemen. Voorwaar geen geringe taak, en de tijd was zo geheel anders dan heden. Het was een armoedige tijd, en al werd in een enkel geval uit medelijden door deze of gene de helpende hand toegestoken, meestal kon men geen hulp bekostigen, die in zulke zorgen zozeer van node was. Niet zelden moesten dan ook in zulke droeve gevallen, de eigenlijk daarvoor nog te jonge kinderen, de plaats van de moeder innemen.

Lang heeft deze periode voor hem en zijn gezin echter niet geduurd. Eén jaar en acht

dagen na het overlijden van zijn vrouw Maria de Muijnck, hertrouwde hij met **Maatje Bosman**; het huwelijk werd voltrokken te 's-Gravenpolder op 18 mei 1888. Ze was afkomstig uit Kapelle in Zeeland, waar zij werd geboren op 21 juli 1840, en ze woonde te Baarland, een plaatsje niet zo ver van 's-Gravenpolder gelegen. Ook zij was achtergebleven als weduwe met tweeërlei kinderen; zij was namelijk gehuwd geweest met een zekere Jan Traas, die, toen hij haar huwde, een weduwnaar met kinderen was, en bij wie zij ook kinderen kreeg.

Toen zij dus met Hubregtse trouwde, waren er in het gezin van toen af drieërlei kinderen. Velen zeiden: "Hoe zal dat gaan?" Maar dit huwelijk was niet buiten Gods gunst; Hubregtse kreeg in haar een godvrezende vrouw, en de kinderen een godvrezende moeder.

Er zal vanzelf ook best weleens iets zijn voorgevallen, maar wanklanken onder of over elkaar werden niet vernomen. Wij herinneren ons nog dat later onder elkaar verhaald werd, nooit te hebben gemerkt een stiefmoeder of stiefvader te hebben gehad.

Wat betreft de opvoeding van de kinderen, om hen te bekwamen tot het godsdienstig en maatschappelijk leven, is het volgende vermeldenswaardig. Hoewel Hubregtse voorstander was van onderwijs, ontvingen zij in verband met de in 1872 verplicht gestelde vaccinatie, geen schoolonderwijs. Ervan overtuigd zijnde dat ten aanzien van de genoemde zaken onderwijs onmisbaar is, heeft hij met Gods hulp zijn kinderen zelf in de noodzakelijke leerstoffen onderwezen. Bij al hetgeen hem van Godswege op de schouders was gelegd, zeker geen geringe taak. Zijn "leerlingen" behoefden voor andere kinderen niet onder te doen.

Het ouderlijk gezag in dit merkwaardig gezin werd niet alleen gedragen door de band der natuurlijke liefde, maar mede door de band der geestelijke liefde die er was tussen man en vrouw. Dat is de band waarvan wij lezen in Prediker 4:12: "Een drievoudig snoer wordt niet haast gebroken." Het door genade wandelen in, en het beoefenen van de vreze des Heeren, stelde de beide ouders in staat die liefde aan hun wederzijdse kinderen te geven, dat dit geleid heeft tot verdraagzaamheid en een goede verstandhouding onder elkaar. Helaas moet gezegd worden dat er onder de kinderen ook geweest zijn die nadien verkeerde wegen bewandelden en van wie de ouders verdriet hebben gehad.

Met Maatje Bosman is Hubregtse 34 jaar gelukkig getrouwd geweest. Veel lief en leed hebben zij samen gedeeld en beleefd. Inzonderheid in het kerkelijk en ambtelijk leven heeft zij hem steeds in alles terzijde gestaan en is hem tot veel steun geweest. En ondanks de vele zorgen en moeiten des levens, die zij in dit Mesech moesten ondervinden, kenden zij ook tijden waarin zij mochten ervaren dat "de Engel des HEEREN Zich legert, rondom degenen die Hem vrezen."

3. Ouderling in 's-Gravenpolder

Het waren en werden voor Hubregtse bewogen jaren tijdens zijn verblijf te 's-Gravenpolder, wat zijn woonplaats is gebleven tot aan het einde van zijn leven. Hoewel het een armoedige tijd was, wist hij met 's Heeren hulp van zijn zonen bekwame en ijverige vaklieden te maken. Hij was in het bezit gekomen van een klein timmerbedrijfje, dat zich redelijk uitbreidde. Hij is ook nog wel aannemer geweest van grotere werken, waaronder het bouwen van woningen en landbouwschuren.

Zijn vrouw hielp mee om het gezin van de veelvuldige levensbehoeften te voorzien, en vond nog de tijd om een naast de timmermanswerkplaats ingericht kruidenierswinkeltje te drijven. Zij had het voorrecht altijd gezond en sterk van gestel te mogen zijn. Hubregtse, hoewel flink van postuur, droeg een zwak lichaam om, en moest zich dikwijls met behulp van medicijnen op de been houden. Leiding geven aan zijn bedrijf, het opleiden van zijn kinderen in het vak, en daarbij zijn ambtelijke bezigheden, bezorgden hem een druk bezet leven.

Zijn vestiging te 's-Gravenpolder, en de daardoor ontstane contacten met ds. Bakker, had voor hem geen geringe gevolgen. Zijn geestelijk leven was vanzelfsprekend niet onopgemerkt gebleven.

Dat zal zeker aanleiding geweest zijn dat hij in 1880, ongeveer vijfjaar na zijn komst naar 's-Gravenpolder, reeds deel uitmaakte van de kerkenraad der Bakkeriaanse gemeente aldaar.

Ds. Bakker overleed op 25 november 1885, hetwelk in zijn gemeenten, vooral in zijn eigen gemeente 's-Gravenpolder, als een welhaast onoverkomelijk verlies werd ervaren.

De gemeente 's-Gravenpolder was wel niet groot, maar de werkzaamheden moesten doorgaan. Ongetwijfeld zal de kerkenraad voor het heengaan van ds. Bakker daar ook wel aandeel in gehad hebben, maar nu hun voorganger hun ontvallen was, werd dat er niet minder op. Inzonderheid voor Hubregtse breidden de ambtelijke bezigheden zich uit. Naast het vele andere werk dat er te doen was, nam hij ook veelal het catechiseren voor zijn rekening. Was er iemand in de gemeente overleden, dan werd hem het leiden van de begrafenis toebetrouwd. Of hij dat ook wel gedaan heeft tijdens de bediening van ds. Bakker als deze verhinderd was, is niet bekend.

Wel weten we dat hij bij diens begrafenis aan het graf gesproken heeft. Hubregtse wees toen op het betamelijke om bij deze plechtigheid te treuren. De dood had echter wel een einde gemaakt aan een menigmaal moeitevol leven, maar nu mocht de ontslapen leraar in de eeuwige rust verkeren.

Over het sterven van ds. Bakker schreef Hubregtse een brief aan een onbekende vriend. De brief luidde als volgt.

's-Gravenpolder, 14 december 1885

Geachte vriend,

Uit naam en op verzoek van de weduwe ds. Bakker is het dat ik u antwoord op uw vraag aan haar gedaan, iets te mogen vernemen aangaande het afscheid nemen, sterven en begraven van uw en onze geliefde leraar. Tot antwoord dient dan het volgende:

Zelf heb ik veel aan zijn ziekbed mogen verkeren, en zolang hij bewustzijn had, hem veel horen spreken uit de vastheid van het Verbond der Genade, en dat de Drieënige God zijn God was geworden. Ook, dat hij nu niet anders nodig had tot grondslag voor zijn ziel om de eeuwigheid aan te doen, waarop hij zeer bevredigd de dood inwachtte.

Ongeveer vier weken voor zijn heengaan heb ik hem daaruit nog helder horen spreken. Wij hebben toen met de vrienden die er waren, op zijn verzoek drie versjes gezongen uit Psalm 89 en 118; nadien was hij veelal het bewustzijn kwijt. Acht of tien dagen voor zijn dood had hij nog een heerlijke nacht, daar de Heere hem werkzaam maakte met de waarheid: "Want wij weten dat, zo ons aardse huis dezes tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig, in de hemelen." Voorts lag hij op zijn sterfbed veel bevredigd, doch sprak niet veel. De laatste vijf dagen voor zijn sterven ben ik onafgebroken aan zijn bed geweest. Hij had toen geen helder bewustzijn meer, en was moeilijk te verstaan. De laatste twee dagen lag er een glans van Gods heerlijkheid op zijn gelaat, en zo is hij de eeuwige rust ingegaan. O, wat een onuitsprekelijk voorrecht, nietwaar?

Wat zijn begrafenis betreft, die was onvergetelijk. Zelf heb ik onze geliefde leraar afgelegd, en de kist voor hem gemaakt. De droefheid in de gemeente, en de belangstelling was groot. Van heinde en ver waren er gekomen om hem de laatste eer te bewijzen, en het stoffelijk overschot mee ten grave te brengen. Naar ik vernam, liepen er 150 mensen achter de lijkbaar.

En zo rust hij nu op zijn slaapstede, zoals de profeet Jesaja ons leert, tot die grote dag der opstanding, om dan met ziel en lichaam God eeuwig te verheerlijken voor de genade aan hem bewezen. Hebben wij nu met hem dezelfde hope des eeuwigen levens, dan is de scheiding maar voor een wijle tijds. De dood maakt hier wel scheiding van onze liefste vrienden, maar brengt ons er ook weer bij. En nu vriend, acht ik met deze letteren aan uw verzoek voldaan te hebben. Hetgeen wij, en ook gij, in onze leraar verloren hebben, moge de Heere dat met Zichzelf vervullen. Dat wens ik u en ons allen toe, mij noemende uw naar het aangezicht onbekende vriend,

L. Hubregtse, ouderling

De ambtelijke werkzaamheden en het uitoefenen van zijn dagelijks beroep eisten Hubregtse uiteindelijk geheel op. Het was voor hem een voorrecht dat na verloop van enkele jaren enkelen van zijn oudste zoons in staat waren hem behoorlijk wat werk uit handen te nemen. Dat gaf hem gelegenheid om het toenemende werk in de gemeente meer geregeld te kunnen doen. Want ondanks dat de gemeente herderloos was geworden, zij breidde evenwel uit.

Ook uit de naburige dorpen, vooral uit Nisse en Heinkenszand, ja, zelfs uit het nog verder gelegen Kruiningen kwamen er mensen naar 's-Gravenpolder ter kerk. Maar deze mensen begeerden ook dat hun kinderen catechetisch onderwijs zouden ontvangen. Door de verre afstanden was het echter 's winters vaak niet mogelijk dat deze kinderen de verre reis naar 's-Gravenpolder konden maken. In die tijd moest dit immers te voet geschieden.

Er kwam echter een oplossing; een landbouwer te Nisse, B. Nieuwenhuize, wilde voor dit doel de bij zijn boerderij behorende bakkeet afstaan. Dat was een in die tijd op haast elk boerenerf te vinden stenen gebouwtje, met daarin een gemetselde oven, waarin de boeren zelf hun brood bakten. Het was een uitkomst dat boer Nieuwenhuize, die ook zelf de waarheid was toegedaan, welwillend deze ruimte afstond. Nu konden de kinderen die te Heinkenszand woonden, minder bezwaarlijk ook daar heen komen. Toch was het nog wel een uur lopen.

Dit is eigenlijk het begin geweest van de later te Nisse ontstane gemeente. Maar ook zou deze gang van zaken er toe leiden, voor Hubregtse de weg te banen om tot het werk te komen waartoe de Heere hem wilde afzonderen. Hem werd namelijk verzocht of hij ook de kinderen uit Nisse wilde catechiseren. Hij durfde niet te weigeren. Dit is mede één van de oorzaken geweest waardoor hij zich steeds meer ging wijden aan het

dienstwerk in de kerk des Heeren. Het catechiseren te Nisse is aanleiding geweest, dat er in de woning van Nieuwenhuize gezelschap werd gehouden. Hubregtse was toch een hier en daar bekend persoon geworden, en sommigen die begeerden hem te ontmoeten, wisten van zijn geregelde komst naar Nisse. De één nam de ander mee, en zo is het gebeurd dat er na de catechisatielessen, in de woonkamer van Nieuwenhuize meerdere malen een klein gezelschap bij elkaar was. Geen vreemdeling zijnde van het leven der genade, waren er onder hen die behoefte hadden om te spreken van het werk en de daden des Heeren, en over hetgeen de Heere daar soms weleens van liet ondervinden.

Maar er waren er ook onder die behoeftig waren om daarvan te horen spreken, missende het licht in hun ziel om te weten of hun werk wel van de Heere was. Gezegende uren werden hier doorgebracht. Het is ook hier geweest, dat Hubregtse vrijmoedigheid kreeg om tot deze eenvoudige mensen een stichtelijk woord te spreken. Behalve het spreken in de sterfhuizen of aan het graf, had hij nooit eerder op deze wijze in het openbaar gesproken. Het werd spoedig bekend dat hij op de genoemde gezelschappen met opening gesproken had. Hij was niet iemand die iets zómaar deed, zeker niet in zulke zaken. Maar aangaande deze gewichtige stap, hij had de Heere er niet in tegen, en daarom heeft hij nadien op aandringen meerdere malen op deze samenkomsten gesproken.

Maar daar bleef het niet bij. Want toen op een zondag het zijn beurt was om een predicatie te lezen, legde hij het boek terzijde en begon hij uit zijn hart tot het volk te spreken.

Wij merkten reeds op dat hij voorgaande keren in het gezelschap dit met opening mocht doen, maar ook tijdens de kerkdiensten was het duidelijk merkbaar dat de Heere hem ruimte schonk.

Het had ingang in de gemeente en het legde beslag. Ook bij de broeders van de kerkenraad was er voor zover wij weten, althans toen geen tegenstand.

Toch was zijn optreden wel buiten de orde om, en heeft in dezen denkelijk zijn gemoedsgesteldheid de overhand gehad.

Het kwam echter in die dagen meer voor, ook in andere kerkelijke groeperingen, dat sommige personen op deze wijze er toe kwamen om als lerend ouderling of oefenaar voor te gaan in de gemeenten. En het is gebleken dat de Heere door zulke wegen mannen heeft verwekt om, ieder in zijn eigen kerkelijke gemeenschap, als predikant Zijn verstrooide kudde te weiden.

Zo was het ook Gods beleid om naar Zijn raad Hubregtse tot dit gewichtig ambt af te zonderen.

4. Een ledige plaats vervuld

Het is begrijpelijk dat niet alleen te 's-Gravenpolder over deze dingen gesproken werd. Ook in de andere gemeenten was men spoedig op de hoogte. Door interne verdeeldheid waren er na de dood van ds. Bakker verwickelingen ontstaan, waardoor helaas scheuring in de gemeenten ontstond.

Deze liep dwars door de gemeenten heen, zodat het aantal leden sterk verminderde. Alleen de gemeente in 's-Gravenpolder bleef in haar geheel bestaan, wat in hoofdzaak kan worden toegeschreven aan het tactisch optreden van Hubregtse.

Het was tijdens deze beroeringen dat hij vrijmoedigheid kreeg om in het openbaar het Woord Gods uit te dragen.

Zijn tijdgenoot en medebroeder Marinus Ruben uit Terneuzen oefende aldaar reeds sinds 1878. Deze, op 11 november 1840 te Axel geboren, werd op zeventienjarige leeftijd door God opgezocht, en tot bekering gebracht. Na zijn militaire diensttijd vestigde hij zich te Terneuzen, waar hij, wat zijn kerkelijk leven betreft, ouderling werd in de daar bestaande Bakkeriaanse gemeente. Maar dat werd, ook al mede door het overlijden van ds. Bakker, voor een tijd onderbroken. Na de jammerlijke scheiding werd in het kerkelijk leven van de overgeblevenen, orde op zaken gesteld. Zij vergaderden op 14 september 1887 te 's-Gravenpolder onder voorzitterschap van M. Ruben; ouderling Hubregtse was scriba. Daar werd Ruben opnieuw toestemming verleend om de gemeenten als lerend ouderling te dienen. Ook werd Hubregtse toegestaan om in de gemeente van 's-Gravenpolder een "stichtelijk woord" te spreken. Kort daarop ontstond echter in deze gemeente hierover tegenstand, terwijl de leden in het begin hierin zo welwillend waren geweest. Wat de reden van die ommekeer is geweest, is niet na te gaan.

Het is bekend dat in het leven het "Hosanna" dicht bij het "Kruis hem" kan liggen. Of dat hier ook zo geweest is, wij weten het niet. Op de Algemene Vergadering van 11 september 1889 kwam de houding van de gemeente jegens Hubregtse ter sprake. Dienaangaande werd besloten dat hij van het prediken te 's-Gravenpolder zou afzien, maar wel mocht "voorgaan" in de overige gemeenten.

Hubregtse was een man die een afkeer had van twist, en met zelfverloochening moeilijkheden wist te voorkomen, en daarom zal hij met dit besluit zeker hebben ingestemd. Het min of meer pijnlijk conflict schijnt zich later als vanzelf te hebben opgelost, en hij heeft er nog menigmaal, voor hij predikant werd, gepreikt.

Wij schreven reeds, dat de jaren te 's-Gravenpolder voor Hubregtse bewogen jaren zijn geweest. Ze hebben gestaan in het teken van menig droevig gebeuren en gewichtvolle beslissingen. Maar er zijn ook blijde dagen geweest, dagen waarin de trouw en gunst des Heeren werd ondervonden.

Wie echter een weinig thuis is in de kerkgeschiedenis, kan weten dat er alle eeuwen door veel strijd geweest is. Strijd om de zuivere leer der Waarheid, maar dikwijls ook zoveel onnodige en ongeoorloofde strijd. Dan ging het niet om de leer of de belijdenis, maar dan stonden persoonlijke belangen en eigen eer op de voorgrond.

Maar ook in tijden dat er rust en vrede mocht (en mag) zijn, hetzij in welk kerkgenootschap, dan nog zijn er menigmaal zaken die zich aandienen, en steeds weer aandacht vragen. Vermoeiende vergaderingen, waar dikwijls ook belangrijke besluiten moeten worden genomen, brengen niet zelden gedurige zorg met zich mee. Dienaangaande schreef de apostel Paulus reeds: "Zonder de dingen die van buiten zijn, overvalt mij dagelijks de zorg van al de gemeenten" (2 Kor. 11:28).

Met vele anderen die in Gods kerk op aarde moeten en mogen dienen, heeft ook

Hubregtse daar ruimschoots ondervinding van gehad.

Hij maakte onder meer de onverkwikkelijke zaak mee met ds. W.C. Wüst, een voormalige kruisdominee in Den Helder. Na deze gemeente diende deze afwisselend verschillende gemeenten in ons land en in Amerika. Hij was een veelbesproken persoon, die een bewogen leven heeft gehad. In zijn gemeenten in Amerika waren er sinds zijn verblijf aldaar, gedurig conflicten. Of het altijd aan ds. Wüst gelegen heeft, kan men zonder meer niet stellen, maar hij was in verschillende zaken een onverzettelijk iemand. Het kwam in Amerika zelfs tot een schorsing, die hij en zijn gemeente wel niet aanvaardden, maar bij hem begeerte teweegbracht, om weer naar zijn vaderland terug te keren. Een en ander was ook hier te lande niet onbekend gebleven; ook ds. Bakker had gehoord van de omstandigheden waarin ds. Wüst verkeerde. Op de Algemene Vergadering van de Bakkeriaanse gemeenten, gehouden op 11 september 1878 te 's-Gravenpolder, werd ds. Wüst ter sprake gebracht, en men besloot om met hem in correspondentie te treden. Persoonlijk waren zij elkaar niet bekend, maar sommige afgevaardigden hadden weleens een geschrift van hem gelezen, waaruit zij de conclusie trokken dat hij zuiver in de leer was. Onder bepaalde voorwaarden nodigden zij hem als het ware uit om naar Holland over te komen, om dan als leraar een van hun gemeenten te dienen.

Ds. Wüst zag in deze roeping de hand Gods. Hij nam de uitnodiging aan, en zo werd hij op zondag 23 februari 1879 door ds. Bakker in de gemeente te Nieuw-Beijerland bevestigd als predikant.

Het is niet uitgesloten dat de verbintenis met hem voortkwam uit bezorgdheid. Immers, ds. Bakker werd ouder, en zich aandienende lichaamsgebreken knaagden aan zijn gezondheid. Wie zou, indien hij kwam te ontvallen, zijn plaats innemen? Niet alleen om te preken, maar inzonderheid om de sacramenten te bedienen?

Het feit dat er maar één predikant was in het kerkverband, kon in zulk een geval grote zorg teweegbrengen. Waren er, gelijk in meerdere kerkgenootschappen in die dagen, hier en daar wel enkele oefenaars, men ging er niet toe over om deze tot de volle bediening toe te laten, zolang de predikant nog leefde.

Daardoor was er aangaande deze zaak altijd een onzekere situatie aanwezig. Het ligt voor de hand dat op meerdere vergaderingen dit ook weleens aan de orde geweest zal zijn.

De overkomst van ds. Wüst naar het Bakkeriaans kerkverband (later bekend onder de naam "Nederduitsch Gereformeerde Gemeenten") zou op een teleurstelling uitlopen. In Jesaja 55:8 lezen wij: "Want Mijn gedachten zijn niet ulieder gedachten, en uw wegen zijn niet Mijn wegen." Dat zou spoedig blijken ten aanzien van het genomen besluit, hem te bewegen om als leraar een van hun gemeenten te dienen. Ook te Nieuw-Beijerland werden de stokken Lieflijkheid en Samenbinders spoedig verbroken.

Reeds na ruim twee jaar deze gemeente gediend te hebben verbrak hij, na hoog oplopende onenigheid, de verbintenis.

Ds. Bakker legde zich bij de losmaking neer, en gaf ds. Wüst een door hem en zijn ouderlingen ondertekend "loffelijk getuigenis". Op 7 mei 1881 vertrok ds. Wüst weer naar Amerika, om in 1884 nogmaals naar Nederland terug te keren. Hij diende toen geen gemeente meer, en overleed te Amsterdam op 18 november 1886 in de ouderdom van 79 jaar.

Toen ds. Bakker in 1885 op ruim 64-jarige leeftijd overleed, waren zijn gemeenten dus inderdaad herderloos geworden. De noodsituatie waarvoor men gevreesd had was

werkelijkheid geworden, en het grote verlies trof niet het minst de gemeente te 's-Gravenpolder. Groot was dan ook de blijdschap toen het beroep op oefenaar Ruben, om de plaats van de overleden leraar in te nemen, niet tevergeefs was. De vele bezwaren die hij had, werden door de Heere weggenomen, en hij mocht zich gewonnen geven om het leraarsambt te aanvaarden. Deze zo kort op elkaar volgende gebeurtenissen kunnen zeker tot de bewogen jaren, waarin droefheid en blijdschap elkaar afwisselden, in het leven van Hubregtse gerekend worden. Immers, wij vermeldden het reeds, dat na het verlies van zijn beminde leraar, hem in 1887 zijn geliefde eerste echtgenote door de onverbiddelijke dood ontnomen werd. Maar ook hoe hij ruim een jaar later, in het jaar 1888, hertrouwde met de godvrezende Maatje Bosman.

Maar nu, na al deze ervaringen en kerkelijke verwickelingen, zou een gebeurtenis van geheel andere aard in zijn leven plaatshebben. Hij werd namelijk door de Algemene Vergadering van de Bakkeriaanse gemeenten aangewezen om oefenaar Marinus Ruben tot herder en leraar te bevestigen.

Het zij opgemerkt dat, evenals ds. Bakker niet door een geordend predikant, maar door de oefenaar Marinus Luijk uit Stavenisse in het leraarsambt is bevestigd, dit dus ook bij Ruben het geval is geweest. In zijn levensbeschrijving deelt ds. Bakker mee hoe hij vanuit zijn geïsoleerde positie vrijmoedigheid kreeg zich door een oefenaar te laten bevestigen. "En ziet, de oneindige Goedheid beliefd mij, onwaardige, door Zijn dierbaar Woord te onderwijzen. Hij kwam mij voor met deze waarheid: "Toen kwam Jezus van Galilea naar de Jordaan tot Johannes, om van hem gedoopt te worden. Doch Johannes weigerde Hem zeer, zeggende: Mij is nodig van U gedoopt te worden, en komt Gij tot mij? Maar Jezus zeide tot hem: Laat nu af; want aldus betaamt ons alle gerechtigheid te vervullen. Toen liet hij van Hem af" (Matth. 3:13-15)." En dan vervolgt hij: "Hierbij beliefd het de Heere Zijn Goddelijk licht in mijn ziele te schenken, waardoor ik te zien kreeg dat het geoorloofd is dat de mindere de meerdere inzegt. Nu mocht ik bij vernieuwing mij aan de Heere overgeven, en daarna ook aan de gemeenten, om door derzelve opzieners als leraar ingezegend en bevestigd te worden."

Dit voor hem onomstotelijk bewijs van Gods goedkeuring, is voor zijn volgelingen een aanvaardbaar standpunt geworden om evenzó te handelen. Op 10 juli 1889 immers werd Marinus Ruben door ouderling Hubregtse uit 's-Gravenpolder, met handoplegging in het predikambt bevestigd. Deze plechtigheid had plaats in het kerkje van de Nederduitsch Gereformeerde Gemeente te Terneuzen, de standplaats die ds. Ruben zich gekozen had.

Hubregtse bevestigde hem met als tekst Spreuken 9:1-5: "De opperste Wijsheid heeft Haar huis gebouwd, Zij heeft Haar zeven pilaren gehouwen. Zij heeft Haar slachtvee geslacht, Zij heeft Haar wijn gemengd, ook heeft Zij Haar tafel toegericht. Zij heeft Haar dienstmaagden uitgezonden, Zij nodigt op de tinnen van de hoogten der stad: Wie is slecht? Hij kere zich herwaarts! Tot den verstandeloze zegt Zij: Komt, eet van Mijn brood, en drinkt van den wijn, dien Ik gemengd heb."

Vóór de verklaring van de tekst hield hij een voorafsprak uit Jesaja 49:3: "En Hij heeft tot Mij gezegd: Gij zijt Mijn Knecht, Israëel, door Welken Ik verheerlijkt zal worden."

Zo hadden dus de gemeenten weer een herder en leraar, die hen niet alleen het levende Woord zou brengen, maar ook de sacramenten zou bedienen.

Een niet gering arbeidsveld lag voor hem open, te meer omdat ook zij vasthielden aan

het stelsel van maar één predikant voor het gehele kerkverband.
Nog vóór deze gemeenten zouden opgaan in verschillende uit de Afscheiding en het optreden van ds. Ledeboer ontstane gemeenschappen, zou dit veranderen.

5. De hand aan de ploeg

Van Hubregtse hebben wij geen overlevering of enige verklaring aangaande zijn roeping tot het leraarsambt. Maar wie de inleiding leest van zijn in dit boekje opgenomen predicatie over Kolossenzen 1:12, zal bemerken dat hij zulk een Goddelijke roeping gekend heeft, en wist wat tot dit gewichtvol ambt nodig was.

Het zou echter, nadat hij ds. Ruben bevestigd had, nog 22 jaar duren eer hij tot de volle bediening zou komen. Dat wil niet zeggen dat hij voor die tijd niet gepreikt heeft. Wij haalden reeds aan hoe hij op een vergadering op 11 september 1889 (waarschijnlijk gehouden in Terneuzen), toestemming kreeg om voortaan als oefenaar in de gemeenten het Woord Gods uit te dragen.

Vanzelf bracht het hem verleende mandaat grote veranderingen in zijn persoonlijk, huiselijk, maar ook zakelijk leven.

Al stonden zijn oudste zonen al vroeg aan de schaaftank, zij waren toch nog te jong om zijn timmerbedrijf geheel zonder zijn toezicht voort te kunnen zetten. Dit noopte hem om predikbeurten elders, en dus ook het voor die tijd verre van comfortabele reizen, voorlopig te beperken.

In de gemeenten die hij zou gaan dienen, was het in die dagen rustig. Ook in de gemeente 's-Gravenpolder, die mede door zijn toedoen gegroeid was, waren geen problemen. Bij degenen die buiten waren, heerste hierover echter meer vijandschap dan toegenegenheid. Dat behoeft niemand te verwonderen, want waar de Heere Zijn kerk wil bouwen, is de duivel ook op de been.

De vijanden hadden er echter geen erg in, dat hun afkeer dienen moest om de gemeente nog tot meerdere uitbreiding te brengen. Want onder hen die elders in de prediking stenen voor brood ontvingen, waren er sommigen die zich bij het verachte hoopske voegden.

In die tijden viel dit voor op vele plaatsen in ons land. Er was nog een hongerend en dorstig volk naar de in alle eenvoud gebrachte bevindelijke waarheid. Ja, een volk dat bij gemis aan leraars zelfs in leesdiensten werd gesticht en onderwezen. Zo ook te 's-Gravenpolder, waaraan ook de arbeid door Hubregtse verricht, heeft mogen bijdragen.

Men trachtte wel de genadeleer en zijn persoon verachtelijk te maken, maar dit dreef menigeen juist onder zijn gehoor. Sommigen uit nieuwsgierigheid, maar de Heere wrocht mede. Ook in de plaatsen waar hij in het vervolg zou optreden verkreeg hij een ruime ingang. Enkele bewijzen hopen wij daarvan nog mee te delen.

Ongetwijfeld zal hij ook in eigen kring met tegenstanders te doen hebben gehad, en zelf zal hij ook geen mens geweest zijn zonder gebreken. Want zulke mensen zijn er niet. Wel kon van hem gezegd worden, dat hij eerlijk en oprecht met zijn medemensen omging. Zeker ook als het ging over de gangen die de Heere met Zijn volk houdt, wat ook wel voorviel in persoonlijke ontmoetingen. En dan komt het helaas voor, dat er zijn die liever niet eerlijk behandeld willen worden, en dat aanvankelijke vrienden soms spoedig afvallen. Ook daar heeft hij in zijn leven ondervinding van gehad, en wie van Gods knechten en ambtsdragers heeft die ervaringen niet?

Zo is dan deze eenvoudige timmerman op Gods tijd uitgegaan om het brood des Evangelies uit te werpen op het water. Om, kon het zijn, de vrucht ervan te vinden, al zou het zijn na vele dagen. Dit toch is de belofte die de Heere in Zijn Woord gegeven heeft aan hen die Hij tot de arbeid in Zijn Wijngaard geroepen heeft (Pred. 11:1). De gemeente van 's-Gravenpolder zou hem in het vervolg niet meer zo dikwijls in hun midden hebben, want er brak een tijd aan van reizen en trekken. Zij hadden echter het

voorrecht meerdere ambtsdragers te bezitten, die met de hun geschonken gaven eveneens de gemeente mochten dienen.

Door zijn veranderde omstandigheden kreeg hij een uitgebreide vriendenkring, vooral ontstaan in de jaren van zijn oefenaarschap. Daar zijn er onder geweest met wie er banden waren, die de eeuwigheid zullen verduren.

Als de huiselijke plichten het toelieten, reisde ook zijn echtgenote weleens mee. Vooral toen hij tot de volle bediening gekomen was, en hun kinderen gehuwd waren, heeft zij hem dikwijls vergezeld. Dan is het wel geweest, dat zij enkele weken van huis waren, maar die tijd werd niet nutteloos besteed. Dikwijls waren het voor hen, en degenen met wie zij nauw verbonden waren, gezegende dagen, en op de dan gehouden gezelschappen werden vele goede uren doorgebracht.

Toen hij als oefenaar regelmatig ging preken, en uit zijn bedrijf geen inkomsten meer had, rezen er bij zijn echtgenote bezwaren van financiële aard. Dit bezette hem zodanig, dat hij er zuchtende onder werd, maar het niet kwijt kon. Er mee bezig zijnde, werd hem in zijn slaap een bakkersoven getoond vol met brood, en welks einde door hem niet was te zien.

Hij kon dat gezicht niet kwijt, en vroeg de Heere wat dit te betekenen had. Toen liet Hij hem zien dat die grote voorraad brood voor hem bestemd was, en dat naar Jesaja 33:16b zijn brood hem zou worden gegeven, en zijn wateren gewis zouden zijn. Dat deze ervaring niet buiten het Woord is kunnen wij bijvoorbeeld lezen in Handelingen 18:9 en op andere plaatsen. De Heere heeft het ook bevestigd, aan hem en aan de zijnen. Het wil overigens niet zeggen dat hij geen ontberingen gekend heeft. De perikelen van het reizen waren ook hem niet onbekend; daaraan waren velerlei ongemakken verbonden. Het openbaar vervoer was weinig comfortabel en nam veel tijd in beslag. Bereikt men thans in enkele uren een verre plaats van bestemming, voor dezelfde afstand had men toen soms enkele dagen nodig. In dat opzicht kon hij met Jakob wel zeggen: "Ik ben geweest, dat mij bij dag de hitte verteerde, en bij nacht de vorst, en dat mijn slaap van mijn ogen week" (Gen. 31:40).

Vooral het reizen over water was meestal verre van geriefelijk, en vereiste nog wel de meeste tijd. Als de afstanden niet te ver waren, had vervoer ook wel plaats met een open voertuig, door welwillenden aangeboden. Al met al bevorderde dit, alsook het preken in dikwijls primitieve gebouwtjes, niet de conditie van zijn vatbaar gestel. Maar hij is verwaardigd geworden, de hand aan de ploeg geslagen hebbende, niet te zien naar hetgeen achter is (Luk. 9:62).

Toen Ruben het ambt aanvaardde, werd hij predikant van de gemeenten Borssele, 's-Gravenpolder, Herkingen, St. Maartensdijk, Oosterland, Oud-Beijerland en Terneuzen. Dit zijn ook de gemeenten geweest die Hubregtse gediend heeft, hoewel er in de loop der jaren wel enige wisselingen hebben plaatsgehad.

Gemeenten (groepjes) kwamen er bij, maar er vielen er ook weer af. Dit proces heeft zich, althans wat de Bakkeriaanse gemeenten betreft, voortgezet, totdat deze uiteindelijk geheel in andere kerkverbanden zijn opgegaan.

Er waren enkele gemeenten waar Hubregtse merkbaar het meest bij betrokken is geweest; dat waren Herkingen, Melissant, Stad a/h Haringvliet en Rhenen-Achterberg. Dat dit om verscheidene oorzaken was, daar hopen wij nog iets van mee te delen. Maar eerst willen wij erbij stilstaan wat de aanleiding is geweest dat er een einde kwam aan zijn oefenaarschap en hij voortaan de gemeenten als leraar dienen zou.

In de eerste plaats kan als oorzaak worden aangemerkt, het overlijden van ds. Marinus Ruben op 9 mei 1910.

Maar ook andere zaken deden zich voor; ds. Ruben had namelijk kennis gemaakt met Gerrit van der Garde. Deze kennismaking heeft plaatsgehad te Achterberg bij Rhenen, waar Ruben voor een zich aldaar bevindend groepje "Bakkerianen" gepreekt en kinderen gedoopt had.

Genoemde Van der Garde was geboren op 10 november 1853 in het plaatsje Tuil, maar had zich later als broodbakker gevestigd te Opheusden. Hij sloot zich aan bij het zoëven genoemde groepje te Achterberg, en bekleedde aldaar het ambt van diaken. Door ds. Ruben werd hij voorgedragen om in de gemeente Gods Woord te spreken en op een daartoe gehouden vergadering werd hem toestemming verleend (8 september 1909). Dit besluit werd bekrachtigd op een vergadering van 11 mei 1910. Hij verkreeg toen de nog niet eerder voorgekomen status van "lerend diaken".

Hieruit valt op te maken dat er in Rhenen-Achterberg een "gemeente" was ontstaan die, hoewel haar oorsprong onduidelijk is, toch behoort heeft tot de Bakkeriaanse gemeenten. Dat valt af te leiden uit de nagelaten brieven die de vrouw van Hubregtse na zijn sterven aan verschillende vrienden heeft geschreven, en die aan deze levensschets zijn toegevoegd (Bijlage A).

Later is deze gemeente overgegaan naar de Oud Gereformeerde Gemeenten, maar het goed onderhouden kerkgebouwtje te Achterberg is nog steeds in gebruik.

Als wij de zojuist genoemde data bezien die betrekking hebben op het toelaten van diaken Van der Garde als oefenaar, dan krijgt men de indruk dat met voortvarendheid hieraan aandacht is besteed. Want nam men daartoe op 11 mei 1910 een definitief besluit, een dag daarna werd het stoffelijk overschot van ds. Ruben onder grote belangstelling in Terneuzen ten grave gedragen. Hierbij waren ook Hubregtse, zijn zoon Izaak en diens echtgenote aanwezig.

Uit deze snel op elkaar volgende gebeurtenissen bemerken wij dat er gedurende korte tijd, zij het dan wel niet als leraar, toch drie predikers in de gemeenten zijn geweest.

Het is bekend dat Hubregtse geen tegenstander was van deze gang van zaken. Met meer anderen behoorde hij tot degenen die uitzagen naar mensen die, door Gods Geest geleid en onderwezen, bekwaam werden geacht ook anderen te leren. Toch schijnt de zich nu voordoende ontwikkeling voornamelijk te zijn ontstaan onder invloed van ds. Ruben.

Door het snelle afnemen van zijn lichaamskrachten zag hij zijn einde naderen, en mogelijk vreesde hij, dat er een zelfde situatie zou ontstaan als destijds bij het overlijden van zijn voorganger, ds. Daniël Bakker.

Het was er echter niet van gekomen nog tijdens zijn leven bijvoorbeeld oefenaar Hubregtse langs de geordende weg als herder en leraar in de gemeenten beroepbaar te stellen.

6. Herder en leraar

Toen de slag van het verscheiden van ds. Ruben gevallen was, waren de gemeenten weer zonder iemand die bevoegd was de sacramenten te bedienen. Men besloot wel om zowel Van der Garde als Hubregtse toe te staan ambtsdragers en leden te bevestigen, maar daarmee was de eigenlijke nood niet opgelost.

Zo kon het niet uitblijven, dat men zich ging beraden over een opvolger van ds. Ruben. Maar wie zou dat moeten zijn? Gezien de oude traditie, was het voor de gemeenten moeilijk aanvaardbaar twee leraars toe te laten. Daarbij was het duidelijk dat men ook niet heen kon om de persoon van Van der Garde.

Om tot een beslissing te komen, werden enkele vergaderingen belegd. Op de vergadering van 13 september 1911, gehouden in Terneuzen, werd een definitief besluit genomen.

Dat men een leraar begeerde, stond vast, en zowel Van der Garde als Hubregtse hadden zich desgevraagd bereid verklaard. Maar nu kwam aan de orde of het er één, of dat het er twee zouden zijn.

Zouden zij de uitspraak van Mozes uit Numeri 11:29: "Och, of al het volk des HEEREN profeten waren, dat de HEERS Zijn Geest over hen gawe" niet voor ogen hebben gehad? Of zou er tegen één der kandidaten enige terughoudendheid geweest zijn? Hoe het zij, er werd niet zomaar een besluit genomen. Om zich te beraden werden Van der Garde en Hubregtse verzocht de vergadering voor enige tijd te verlaten. Vervolgens werd de vergadering voorgesteld de besturing in Gods hand te stellen, zo, dat men de uitkomst mocht overgeven aan Zijn Voorzienigheid. Men zou het lot laten beslissen. Het was, zoals onder het Oude Testament, in sommige zaken bevolen en in duistere zaken toegelaten: een zich stellen onder de alwetende Voorzienigheid Gods, hetwelk dan als een heilige verrichting werd aangemerkt. Het mocht dan ook niet geschieden zonder aanroeping van Gods Naam. Zie Leviticus 16:8, Spreuken 16:33, Spreuken 18:18, maar ook de geschiedenis in Jozua 7.

Welke handelingen er aan werpen van het lot waren verbonden, vermeldt Gods Woord niet. Wij hebben er het volgende van gelezen: Uit de oudheid is bekend dat men het lot in de schoot wierp. Een ieder wierp dan een stukje eigendom in een zak. Dan werd er één voorwerp uitgehaald, en van wie dit voorwerp was, die werd dan als de schuldige aangewezen. Maar nogmaals, Gods Woord zegt het ons niet.

Op bovengenoemde vergadering geschiedde het als volgt: Men zou tien briefjes maken, waarvan één briefje met het cijfer 1, en één briefje met het cijfer 2 erop geschreven, terwijl de acht overige briefjes blanco moesten zijn. De briefjes zouden eender gevouwen worden en in een bus gedaan. Eén der aanwezige broeders, de oudste in jaren, ouderling A. Kooimans uit Oud-Beijerland, zou "de briefjes trekken". De briefjes werden aan de voorzitter overhandigd, die de uitslag aan de vergadering bekend moest maken.

Men kan zich voorstellen, dat dit alles onder grote spanning heeft plaatsgehad. De eerste drie briefjes die werden getrokken waren blanco, maar tot ieders verwondering liet het vierde briefje het cijfer 2 zien. Hiermee was het besluit gevallen.

De historie vermeldt "dat er een stilzwijgen van den Hemel in het midden kwam, en dat als het ware niemand zijn mond konde openen, want hier had de Heere besloten."

De vergadering was verblijd "vanwege de aanwijzing die den Heere gedaan had, want de Heere was kennelijk in het midden." Hubregtse en Van der Garde werden weer ter vergadering geroepen, en de uitslag hun bekendgemaakt. Het valt te denken dat ook zij dit ogenblik met emotie hebben tegemoet gezien en ervaren.

Op de hun gestelde vraag "of zij nu dit hun ambt waartoe zij verkoren waren" wensten te aanvaarden, hebben zij ieder voor zich verklaard "van 's Heeren wege hiertoe bereid te zijn." Voorts werd hun verder gevraagd, "of zij voornemens waren om met hart en ziel en met alle kracht, hun ambt aan te leggen tot behoud van de hun toebetrouwde zielen, naar mate den Heere genade mocht schenken Zich daarin te verheerlijken, en zich onder beding van genade en de kracht en hulp des Heiligen Geestes, beiden zichzelf ten dienste zouden stellen in die gemeente(n) over welke zij gesteld zouden worden."

Nadat beiden hierop hun jawoord hadden gegeven, was zowel voor hen als voor de gemeenten een gewichtvolle beslissing gevallen. Daar nu beide oefenaars beroepbaar waren, werd besloten dat al de gemeenten hun een beroepsbrief zouden zenden. Tevens werd besloten dat de toekomstige leraars het aloude ambtsgewaad zouden dragen.

Hubregtse schreef over het maken hiervan deze brief aan kleermaker Arend van der Garde, een zoon van ds. Van der Garde.

De driekante hoed (steek genaamd), van boven gesloten jas met witte bef, korte broek en lage schoenen. Traktement, daar werd niet over gesproken, want men preekte op de bus.

Vóór of op 15 oktober werd de beslissing verwacht, wat er in resulteerde, dat Van der Garde het beroep van Opheusden aannam, en Hubregtse dat van 's-Gravenpolder. Hiermee kreeg de laatstgenoemde gemeente na ds. Bakker weer een leraar.

Het aannemen van de beroepen hield overigens wel in dat beiden al de overige gemeenten (het waren er inmiddels tien) zoveel als mogelijk was, naar evenredigheid zouden dienen.

Daar zij op elkaar waren aangewezen wat hun bevestiging betrof, werd dat ook door loting beslist. De uitslag was dat Hubregtse als eerste te 's-Gravenpolder door oefenaar Van der Garde zou bevestigd worden, en wel op 26 november 1911. Een week daarna, op 3 december, bevestigde Hubregtse Van der Garde, hetwelk plaatshad te "Rhenen op den Achterberg". Met deze benaming werd toen deze plaats aangeduid.

Hubregtse werd door Van der Garde bevestigd met een predicatie over Leviticus 10:7: "Gij zult ook uit de deur van de tent der samenkomst niet uitgaan, opdat gij niet sterft; want de zalfolie des HEEREN is op u." Uit het eerste gedeelte hield hij een voorafsprak, terwijl hij het laatste gedeelte nam als zijn tekst.

Dezelfde dag brak voor Hubregtse het gewichtvolle uur aan dat hij zich aan zijn geliefde gemeente van 's-Gravenpolder zou verbinden. Vooraf hield hij een voorafsprak, waarvoor hij de woorden koos uit Jesaja 62:6: "O Jeruzalem, Ik heb wachters op uw muren besteld, die geduriglijk al den dag en al den nacht niet zullen zwijgen. O gij, die des HEEREN doet gedenken, laat geen stilzwijgen bij ulieden wezen." Zijn intredetekst was 1 Korinthe 2:2: "Want ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u dan Jezus Christus, en Dien gekruisigd."

Ook voor Van der Garde brak de tijd aan dat hij tot zijn dienstwerk werd ingeleid. Ds. Hubregtse nam bij deze plechtigheid zijn voorafsprak uit Efeze 2:20-22: "Gebouwd op het fundament der apostelen en profeten, waarvan Jezus Christus is de uiterste Hoeksteen; op Welken het gehele gebouw, bekwamelijk samengevoegd zijnde, opwast tot een heiligen tempel in den Heere; op Welken ook gij mede gebouwd wordt tot een woonstede Gods in den Geest." Als tekst koos hij 2 Korinthe 5:20: "Zo zijn wij dan gezanten van Christuswege, alsof God door ons bade; wij bidden van Christuswege: Laat u met God verzoenen."

Dezelfde dag deed ds. Van der Garde intrede. De voorafsprak was uit Psalm 71:18b:

"Verlaat mij niet, o God, totdat ik dit geslacht verkondige Uw arm, allen nakomelingen Uw macht." De tekst waarmee hij zich aan de gemeente verbond was Handelingen 20:28: "Zo hebt dan acht op uzelf, en op de gehele kudde, over dewelke u de Heilige Geest tot opzieners gesteld heeft, om de gemeente Gods te weiden, welke Hij verkregen heeft door Zijn eigen bloed."

Wat de gemeenten betreft, zij hadden weer herderlijke zorg, maar wat de nu pas bevestigde leraars betreft, zij moesten behalve het prediken, ook voortaan de sacramenten bedienen. Het Heilig Avondmaal werd menigmaal met zeer lange tussenpozen gehouden. Ook de bediening van de Heilige Doop vond onregelmatig plaats. Het viel in die tijden in deze en andere kringen voor dat er, door het ontbreken van leraars, kinderen van twee of drie jaar oud nog ongedoopt waren.

Dat zou in de Bakkeriaanse gemeenten dus nu wat meer regelmatig kunnen geschieden.

7. Tot een zegen gesteld

Personen die in hun leven van enige betekenis mochten zijn, ieder op de plaats waar God hen stelde, daarvan heeft niet elk zijn of haar levensbeschrijving nagelaten. Ook ds. Hubregtse niet.

Het weinige dat wij dan ook kunnen meedelen over zijn direct persoonlijke verkeer in de gemeenten, berust voor een deel op overlevering van vrienden en nabestaanden die hem nog gekend hebben.

Wij schreven het reeds dat ook hij een mens geweest zal zijn die zeker zijn gebreken heeft gehad. Anderzijds mag ook van hem gezegd worden "dat de gedachtenis des rechtvaardigen tot zegening zal zijn." Zo leeft hij in de herinnering voort als een geliefd en vurig prediker, begiftigd met de gave des gebeds. Vele jaren geleden vernamen wij uit de mond van een oude vriend dat zijn gebed reeds een prediking was.

Een analyse te geven van zijn prediking, daarvoor achten wij ons niet bekwaam, bovendien is dienaangaande te weinig van hem nagelaten. Echter, in de twee door hem geschreven leerredenen, hierachter opgenomen, komt de strekking van zijn prediking duidelijk over. Zelf verwoordt hij deze met te verklaren, geroepen te zijn om als een gezant van Christus het heerlijk Evangelie te verkondigen aan doemschuldige zondaren. Hun de weg bekend te maken van zalig te kunnen worden, ja, een instrument te mogen zijn om een huwelijk uit te lokken tussen Christus en de arme zondaar Welke bergen daartoe in de weg staan, die van Godswege moeten geslecht worden, zowel bij de aanvang alsook in de verdere doorleiding.

Hij vermaant tegen een vermeend geloof, wat niet anders is dan zelfbedrog, maar geeft ook de kenmerken van het geestelijk leven, door de Heere Zelf gewerkt.

Verder wijst hij aan hoe aan Gods onkreukbare rechtvaardigheid moet worden genoeg gedaan; er moet betaald worden, want er is geen vergeving zonder voldoening. Geen offerande, geen tranen, geen beloften van verbeteren, geen goede voornemens doen de Heere van Zijn heilig recht afzien.

Nee, de zondaar moet door recht verlost worden en God, de Heilige, moet verhoogd worden door gerechtigheid. Het zwaard der Goddelijke justitie zal niet in de schede terugkeren, Zijn heilige toom niet gestild en geblust worden, tenzij hieraan voldaan zij. "En nu is God buiten Christus een verterend vuur en een eeuwige gloed, bij Wien niemand wonen kan", zo schrijft hij. Maar dan verklaart hij ook hoe voor een volk dat met alles aan een eind gekomen is, alle bergen die er van hun kant zijn, wijken zullen. Om dan in zulk een weg met hen een eeuwig Verbond te maken, en de door de Vredevorst verworven weldaden van dat Verbond, hun toe te passen.

Iemand zal misschien zeggen, dat hij deze zaken nogal wat veel toepast in het wezen des geloofs. Dat zij dan zo; men treft dit ook wel aan in de geschriften onzer vaders. Toch kunnen wij niet aan de indruk ontkomen, dat hij in zijn predicaties eveneens de nadruk gelegd heeft op de noodzaak het leven geheel te verliezen, om hetzelfde in het welwezen des geloofs in Christus weder te verkrijgen.

Bovendien zijn er onder Gods kinderen (geweest), die in de bekommerde stand van hun geestelijk leven, menigmaal insluitende geloofsverzekering mochten hebben. Die in de prediking mochten vernemen de dingen die aan hen door God geschonken zijn, en daaruit moed mochten scheppen dat de Heere het voor hen voleindigen zal. Hierover zou meer gezegd kunnen worden, maar wij moeten dat voorbijgaan. We hebben slechts trachten aan te tonen hoe de inhoud van zijn prediking geweest zal zijn.

Zijn prediking is niet vruchteloos geweest; de Heere heeft zijn arbeid gezegend, zowel tot uitbreiding van Zijn Koninkrijk, als ook tot onderhouding van Zijn volk.

Hoewel de Heere, als de grote Uitvoerder van Zijn raad, ook in dezen zo geheel vrij is in Zijn handelen, mocht ds. Hubregtse in enkele gevallen de bewijzen daarvan weten.

In een dienst in één der gemeenten, bij het afnemen van openbare belijdenis sprak hij over de tekst uit Galaten 4:19: "Mijn kinderkens, die ik wederom arbeide te baren, totdat Christus een gestalte in u krijgje." De Heere wilde dit Woord in de verklaring gebruiken tot heil van twee jonge mensen, die, zoals later is gebleken, dit niet meer kwijt konden. Het waren een jongen en een meisje, die een tijd daarna een echtpaar zijn geworden.

Persoonlijk hebben wij iemand gekend (hij is meer dan vijftig jaar ouderling geweest in één der Gereformeerde Gemeenten), die in zijn jongelingsjaren als een schuldige, ongelukkige buitenstaander over de wereld liep. Onder de prediking van verschillende predikanten had hij zich menigmaal begeven, maar de kwaal werd steeds erger, en zijn raadselen werden niet opgelost. Totdat hij vernam dat in de gemeente te Oosterland ds. Hubregtse zou voorgaan. Hij kreeg begeerte deze te gaan horen, en ondernam de verre voetreis; hoop en vrees vergezelden hem.

Het was jaren later dat hij het ons verhaalde, hoe hij toen uit de mond van ds. Hubregtse voor het eerst vernam wat er in zijn binnenste omging en leefde. De Heere wilde deze prediking voor hem zegenen; hem werd de Weg gewezen, en ook nadien voor hem ontsloten. Huiswaarts kerende, reisde hij zijn weg met blijdschap. Hij was veelal een gesloten man; ds. Hubregtse heeft hij nimmer persoonlijk ontmoet en deze heeft er waarschijnlijk nooit iets van geweten.

Wij schreven zo-even over standelijke verzekering, welnu, dat heeft ook deze persoon in zijn leven kennelijk mogen ondervinden. Na alles wat de Heere hem geschonken had, bleven er onopgeloste zaken. Hiermee bezet en uitziend naar enige bevestiging opende de Heere voor hem Zijn Woord uit Hebreëen 6:15-20. In het bijzonder vers 18: "Opdat wij door twee onveranderlijke dingen, in welke het onmogelijk is dat God liege, een sterke vertroosting zouden hebben, wij namelijk die de toevlucht genomen hebben om de voorgestelde hoop vast te houden", heeft hem menigmaal teerkost op de weg gegeven, zolang wij hem gekend hebben.

Soms doen zich weleens gelegenheden voor waarin door Gods volk of knechten "gezaaid mag worden aan alle wateren." En dan is het wel gebeurd dat de Heere ook werkt buiten de ordeningen om. Daarover kan uit het leven van ds. Hubregtse het volgende worden vermeld.

Het gebeurde wel dat hij onverwachts in aanraking kwam met onderscheidene mensen die niet van zijn gemeente waren. Hij kon het dan niet laten om hen aan te spreken aangaande hun eeuwige belangen. Eens was een jongen uit een rooms gezin daar getuige van; het zou zijn tot zijn eeuwig behoud.

Na verloop van tijd werd deze jongen ernstig ziek. Hij wilde geen roomse geestelijke bij zich hebben. Toen het voor deze jongeling sterven werd, maakte hij een voor zijn ouders onbegrijpelijke begeerte kenbaar, namelijk of zij ds. Hubregtse wilden roepen. Uiteindelijk gaven zij toestemming, en toen deze aan zijn bed kwam, was hij verwonderd over het getuigenis dat hij uit de mond van deze ernstig zieke mocht vernemen. De jongen wist van zijn verlorenheid en schuld, maar had ook het Lam Gods, Dat de zonden der wereld wegneemt, mogen aanschouwen. Het zogenoemde oliesel, of het heilig sacrament der stervenden, begeerde hij niet. In de hoop des eeuwigen levens is hij gestorven.

In het begin van ons geschiedverhaal vernamen wij dat Hubregtse, tijdens zijn ouderlingschap in de gemeente van 's-Gravenpolder, veelal ook het catechiseren voor zijn rekening nam. Vanaf de tijd dat hij in de gemeenten ging oefenen, werd dit werk waargenomen door zijn medebroeders ouderlingen. Later, toen hij deze gemeente als predikant diende, werd dat weer zijn werk. Vooral op het laatst van zijn leven, toen het reizen hem steeds moeilijker viel. Het catechiseren achtte hij één der noodzakelijkste ambtelijke bezigheden; hij deed het gaarne Met de jeugd, die een grote plaats had in zijn hart, kon hij goed overweg, maar er moest wel geleerd worden. Ds. Hubregtse was groot van postuur, donker van opslag, en hij liep enigszins met opgetrokken schouders. In de omgang met zijn catechisanten leek hij streng. Ontoelaatbaar gedrag wist hij zo te voorkomen. Anderzijds was hij opgewekt van aard. Door deze eigenschappen en zijn verschijning, ging er van hem een zeker gezag uit naar klein en groot. Bij menigeen liet hij een indruk achter, door de ernst waarmee hij kon wijzen op hun eeuwige belangen.

Eens kwamen enkele catechisanten veel te laat op het lesuur; zij hadden hun tijd verspild op een in de buurt gehouden "boeldag". Hij maakte korte metten, en stuurde hen weg, maar met de opdracht zich de andere dag bij hem aan huis te vervoegen. Zij durfden dit niet na te laten, en op het afgesproken uur begaven zij zich schoorvoetend naar de "pastorie". Bij hen was ook een eigen kleinzoon, uit wiens mond wij deze herinnering vernamen. Na te zijn binnengelaten, stonden zij weldra met een onrustig hart voor hun schijnbaar strenge dominee.

Het bezoek verliep anders dan zij gedacht hadden. Terwijl zij naast zijn stoel stonden, nam hij zijn kleinzoon op zijn knie, en het duurde niet zo lang of de knapen, maar ook hem, stonden de tranen in de ogen. Na ze liefderijk vermaand te hebben, streek hij hen door de haren, en beschaamd, maar met liefde tot hun toen al oude leraar, keerden zij huiswaarts.

Overigens was niets menselijks hem vreemd, wat uit het volgende blijken zal. Toen hij in één der gemeenten een predikbeurt zou vervullen, droeg de dienstdoende ouderling hem op in gebed. Deze bezigde de uitdrukking dat "de knechten van heden maar nachtpitjes waren in vergelijking met de oudvaders."

Hubregtse liet niets blijken, maar het viel bij hem wel verkeerd. Een tijd daarna werd hem gevraagd in diezelfde gemeente kinderen te dopen. Maar hij was de uitdrukking van de ouderling niet vergeten, en zijn vlees speelde hem parten. Per omgaande schreef hij een briefje, waarin hij de broeders raadde "dat maar te laten doen door één der oudvaders."

Hoe de reactie is geweest, en of hij het daarbij heeft gelaten, is ons verder niet bekend.

8. De Heere onderhoudt Zijn Kerk

In de toen helaas naast elkaar bestaande kerkelijke groeperingen, met hun klein aantal predikanten en "oefenaars", was het arbeidsveld voor deze reizende predikers veelal te groot. Immers, de zorg van soms wel een tiental gemeenten was dikwijls toebetrouwd aan slechts enkele personen.

Er waren wel ouderlingen en diakenen, maar hun arbeid was en is afgebakend, hoewel er hier en daar door een ouderling bijvoorbeeld weleens een huwelijk bevestigd is.

Behalve het bedienen van Woord en sacramenten, behoren toch inzonderheid het helpen behandelen van tuchtzaken, het oplossen van meningsverschillen, maar ook het bevestigen van leden, tot het ambtelijk werk der leraren. Vanzelfsprekend is ook ds. Hubregtse daar menigmaal bij betrokken geweest, en uit dien hoofde heeft hij een zeer druk bezet leven gehad. Buiten zijn arbeid te 's-Gravenpolder, hebben wij reeds enkele gemeenten genoemd waar in verschillend opzicht zijn hulp is gevraagd, en door hem zoveel mogelijk is gegeven. In dat opzicht zijn er onder meer in de gemeente te Herkingen en omgeving nog vele herinneringen aan hem bewaard gebleven.

Laten wij proberen hem in zijn in- en uitgaan aldaar, maar ook elders in ons land, te volgen, zowel in aangename als minder aangename ervaringen.

Herkingen was enige tijd de moedergemeente van de afdelingen Melissant en Stad a/h Haringvliet. Na nogal wat verwickelingen in het kerkelijk leven van die dagen, sloten beide afdelingen zich aan bij de Bakkeriaanse gemeenten, waarvan Herkingen dus voor hen de naastbijgelegen gemeente was.

Te Melissant werd daartoe op 8 februari 1911 een vergadering belegd, die onder leiding stond van (toen nog) oefenaar Hubregtse. Deze was hier geen onbekende, want na de dood van ds. M. Ruben had hij er ook wel gepreekt.

Het groepje dat zich aansloot was na een uittreding in bezit gebleven van een kerkgebouwtje. Dit werd op 12 februari 1911 door Hubregtse in gebruik genomen, en tevens werd deze afdeling geïnstitueerd. Hij deed dit met de tekst uit Exodus 33:15: "Toen zeide hij tot Hem: Indien Uw aangezicht niet meegaan zal, doe ons van hier niet optrekken." Het zal zeker tot één van zijn aangename ervaringen hebben behoord, want vermeld werd, dat dit alles plaatshad na "een genoeglijk samenzijn".

Wat Stad a/h Haringvliet betreft, daar werd door hem in 1917 (hij was dus toen predikant) een pas gebouwd kerkje aan de Molendijk in gebruik genomen. De prediking van de predikanten Ruben, Hubregtse en Van der Garde, was in deze omgeving niet zonder zegen geweest.

De gemeente Stad a/h Haringvliet heeft na de dood van de genoemde predikers nogal wat omzwervingen gekend, en is tenslotte in 1945 overgegaan naar het verband der Gereformeerde Gemeenten.

Ds. Hubregtse heeft al in een vroeg stadium bemoeienis met de Flakkeese gemeenten gehad. Hij heeft er niet alleen gepreekt, ambtsdragers bevestigd, sacramenten bediend en leden bevestigd, maar ook vergaderingen geleid en hen in velerlei zaken met raad en daad bijgestaan.

Niet zelden bracht hij er enkele weken onafgebroken door. Als het kon, werden dan veel van de zojuist genoemde werkzaamheden gecombineerd, waarbij ook wel door-de-weekse diensten werden gehouden in verband met de Heilige Doop en de voorbereidingspredicatie voor het te houden Heilig Avondmaal.

Hoogtijden kunnen de gezelschappen genoemd worden die tijdens zijn verblijf aldaar werden gehouden. Te Herkingen was daarvoor meestal de aangewezen plaats bij een

zekere vrouw Huizer, bij wie ds. Hubregtse vaak als gast verkeerde.

Eens zou hij in Herkingen 's zondags het Heilig Avondmaal bedienen. De vrijdag daarvoor hield hij een voorbereidingspredicatie naar aanleiding van Jesaja 62:10: "Gaat door, gaat door, door de poorten, bereidt den weg des volks; verhoogt, verhoogt een baan, ruimt de stenen weg, steekt een banier omhoog tot de volken." Die zondagmorgen bediende hij het Woord uit Lukas 15, waar de bekende drie gelijkenissen worden beschreven. In het bijzonder wordt daar benadrukt hoe de Heere het verlorene zoekt, en dat Jezus zondaren ontvangt, ja, met hen eet.

Onder zijn gehoor was een jongedochter, die een week ervoor, mede in zijn tegenwoordigheid belijdenis des geloofs had afgelegd, en in de kerk haar jawoord had uitgesproken. De Heere had naar haar omgezien, maar zij was in eigen waarneming een buitenstaande, bekommerde ziel, die vooral in die dagen zeer bestreden werd. De voorbereidingspredicatie had zij met aandacht mogen beluisteren, met de verzuchting of er ook voor haar iets vallen mocht. Maar de banden bleven.

Toch zou het voor haar een gezegende en onvergetelijke ure worden. Nog vóór de dominee tot de bediening overging, behaagde het de Heere haar banden te breken, en met haar door te trekken. Zij mocht Gods heilig recht billijken, en het voor Hem geheel verliezen. Hij nam haar voor Zijn rekening, en zij ontving een God voor het hart en een Borg voor haar ziel. De breuk werd geheeld, en zij mocht delen in de gemeenschap met God in Christus. Zelf schreef zij er later over: "Ik zat in mijn bank als in het wonder weggezonden; ik wist niet of de leraar nog nodigde of al aan het bedienen was. Want mijn uiterlijk gehoor scheen mij als bedwelmd vanwege de liefde Gods, en zo stond ik op. Toen ik aan de tafel kwam zei de dominee: 'Dezulken die geen andere weg weten, en geen andere weg kiezen, dezulken zijn hier welkom'."

Was zij voordien een beslotene die niet uit kon komen, thans was hart en mond vol van de lof des Heeren. De Heere kan wonderlijk handelen met Zijn volk, en zo mocht deze jongedochter voor het eerst deelnemen aan de dis des Verbonds. Dat vond plaats op 17 april 1918.

Ds. Hubregtse en ook het volk van God zullen met haar verblijd zijn geweest. Deze korte mededeling van dit gebeuren mogen wij zeker ook rekenen onder één van zijn onvergetelijke ontmoetingen.

Helaas ontstonden er omtrent deze tijd nare verwickelingen in deze gemeente, die vèrstrekkende gevolgen zouden hebben. Hoewel ds. Hubregtse hier buiten stond, werd hij er wel bij betrokken, wat hem menige slapeloze nacht bezorgde.

De aanleiding was hoofdzakelijk het optreden van ds. Van der Garde, die er zich niet mee kon verenigen dat één van de kerkenraadsleden lid was van het bestuur van de Christelijke School op Gereformeerde Grondslag, en ook gemeenteraadslid was. Het standpunt van ds. Hubregtse was echter geheel tegenovergesteld, maar ook dat van het grootste deel van de gemeente. Door toenemende lichaamsgebreken kon ds. Hubregtse echter de gemeente anders niet dan met veel bezwaren nog bezoeken.

Ds. Van der Garde wilde zijn standpunten zó ver doorvoeren, dat hij dreigde zich van de gemeente Herkingen te zullen onttrekken, indien zij in hun standpunt ten aanzien van de politiek en het christelijk onderwijs bleven volharden.

Op een vergadering in juni 1920 wist ds. Hubregtse de zaak bijeen te houden. Ds. Van der Garde was op deze vergadering, die te Herkingen gehouden werd, niet aanwezig.

Dat ds. Hubregtse een man was die recht door zee ging, bewees hij ook nu. Enerzijds gaf hij te kennen ds. Van der Garde in zijn opvattingen niet te kunnen volgen, zeker

niet in zijn dreigen "om het leraarsambt van deze gemeente neer te leggen", maar anderzijds was hij het niet eens met het onvoorzichtig en eigenmachtig optreden van bedoeld kerkenraadslid, en hij gaf hem het advies om dit (ook tegenover ds. Van der Garde) te erkennen.

De storm was gestild, maar stak spoedig opnieuw op, want op de classisvergadering van 14 september 1921 te 's-Gravenpolder, werd deze zaak weer ter sprake gebracht. Of er gestemd is weten wij niet, maar ds. Van der Garde en zijn aanhang wisten hun zin door te drijven; de kerkenraad van Herkingen moest ontbonden worden. Ds. Hubregtse was op deze vergadering scriba, en daarom had hij de voor hem onaangename taak de broeders te Herkingen dit schriftelijk mee te delen. Zou het soms daarom geweest zijn dat zijn handtekening als scriba onder het op 3 oktober 1921 opgestelde besluit ontbrak?

Er moest vanzelf een nieuwe kerkenraad gekozen worden, hetwelk op 10 oktober 1921 onder leiding van ds. Van der Garde plaatshad. Maar het zal wel niemand verwonderen dat de weggezonden, maar door ieder geachte kerkenraadsleden weer opnieuw werden verkoren. Dat werd echter niet aanvaard, en onder bedreiging dat desnoods de gehele gemeente zou worden afgesneden, ging de vergadering uiteen. Er was alles aan gedaan om de predikant en zijn afgevaardigden tot andere gedachten te brengen, maar zij wisten van geen wijken. De herkozen kerkenraad en het grootste gedeelte van de gemeente meenden niet te mogen toegeven. Zij besloten om met de kerkenraad verder te gaan, en verzochten ds. Hubregtse hen in hun ambt te komen bevestigen.

Hoewel zij kort geleden enkele hartelijke brieven van hem hadden ontvangen, kon hij echter om verschillende redenen niet aan hun verzoek voldoen. Het was inmiddels half maart 1922 geworden, en hij zag heel erg tegen de reis op. Bovendien verwachtte hij dat hierdoor nog meer moeilijkheden zouden ontstaan.

Na een bezoek aan hem was men er duidelijk van overtuigd, de "oude dominee" deze moeite niet meer te mogen aandoen. Vermoedelijk hadden zij nog een zondag onder hem gekerkt, want, zo luidde hun uitgebracht verslag: "In zijn preken is hij nog vol vuur, maar verder is hij een versleten man." Dat kwam ook hierin uit, dat hij de afstand van zijn woning naar de kerk bezwaarlijk meer kon lopen. Hij werd dan ook 's zondags met een rijtuig gehaald en thuisgebracht.

Met dit alles verkeerde de gemeente Herkingen in een benarde positie. Nogmaals werd een poging ondernomen om de zaak op te lossen, maar het was tevergeefs. Ds. Van der Garde, met degenen die hem daarin steunden, wilde blijkbaar van de gemeente af. In een vergadering te Oosterland op 10 mei 1922 werd het besluit gehandhaafd, maar ook tevens de gemeente ontbonden. Hiermee was zij dus buiten het kerkverband geplaatst.

De gang van zaken was voor de gemeente te Herkingen, maar ook voor andere gemeenten onverteerbaar. Het bracht dan ook in het gehele kerkverband grote beroering teweeg. Zij waren nu in de volste zin van het woord "als schapen die geen herder hebben."

Na deze definitieve beslissing over hen, heeft ds. Hubregtse in een bewogen brief zijn innige verknochtheid met de aan haar lot overgelaten gemeente betuigd. Het was als het ware een afscheidsgroet. Mogelijk is hierdoor zijn begeerte om zich aan te sluiten bij de Gereformeerde Gemeenten nog versterkt geworden.

Gelukkig was het bestaan van de gemeente te Herkingen hiermee niet ten einde; op 25 oktober 1922 werd zij geïnstitueerd als Gereformeerde Gemeente.

Omdat nu vanzelfsprekend ook de arbeid van ds. Hubregtse in deze gemeente beëindigd was, nemen wij eveneens afscheid van haar, en zullen wij ons verhaal vervolgen.

Daaruit zal blijken dat niet zo lang daarna, eenzelfde tragedie zich ook te 's-Gravenpolder zou voltrekken.

In de loop der eeuwen is op het kerkelijk erf al veel onenigheid en twist geweest. De Heere voert wel in alles Zijn raad uit, maar deze dingen zijn niet uit God.

In Filippenzen 2:3 staat geschreven: "Doet geen ding door twisting of ijdele eer, maar door ootmoedigheid achte de een den ander uitnemender dan zichzelf." Gelukkig is hij, die dat bij tijden beoefenen mag.

Dat wil niet zeggen dat er in Gods kerk op aarde geen strijd wezen zal; daar spreekt de Heere Zelf van in Zijn Woord. Maar dat geldt dan inzonderheid de aanslagen op de zuiverheid der leer, waarin het ten diepste gaat om de levende Kerk aan te tasten en te verdoen. Dan is er zelfs sprake van een heilige strijd, die ook onze vaders hebben gestreden. Zij hadden naar het woord uit Zacharia 8:19 eerst de waarheid, en dan de vrede lief.

Doch anderzijds, wat is er al veel strijd gevoerd die uit de mens is, en waardoor veel onnodige verwijderingen en breuken zijn ontstaan. Toch, ondanks alle handelingen van mensen zal er altijd een, of beter gezegd, de Kerk overblijven. En al is het dan verbrokken en verstrooid, de Heere zal haar onderhouden.

Was dat niet waar, dan zouden er op de woestijnreis geen Elims meer zijn, zowel algemeen alsook in het persoonlijk geestelijk leven. Zulke oase's van vrede en rust vond ds. Hubregtse in de al meer genoemde plaatsen Rhenen-Achterberg en omgeving. Van zijn vertoeven aldaar, menig keer vergezeld door zijn echtgenote, willen wij nog iets meedelen.

Op een ongedachte wijze kwamen wij in 1976 in het bezit van enkele brieven. Ze waren afkomstig uit Rhenen, geschreven door bloedverwanten van intieme vrienden van mijn grootvader ds. L. Hubregtse, met wie hij destijds omgang gehad heeft. Bij deze vrienden mochten hij en zijn echtgenote, als hij te Achterberg preekte, menigmaal vertoeven, en er gezelschap houden. Zij, van wie wij de genoemde brieven hebben ontvangen, zijn daar in hun jeugd jaren menig keer bij geweest. De herinneringen daaraan deelden zij ons als volgt mee:

"Wij zijn de dominee en zijn vrouw nog niet vergeten. Toen hij de eerste keer in Achterberg voorging (hij was toen nog lerend ouderling) liet hij als eerste versje zingen Psalm 51:8 uit de berijming van Datheen:

*O Heer', wil mij toch open doen den mond,
Anders kan ik niets goeds spreken waarachtig.
Maar als Gij, Heer', dien zult openen krachtig,
Zo zal ik Uwen lof schoon maken kond.
Waar 't dat Gij slachtofferen hadt begeerd
Der stieren en ossen of diergelijke,
Ik had ze geofferd; maar gans niet weerd
Is voor U zulk off ren, also 't mag blijken.*

Dat kunnen wij ons nog goed herinneren. De dominee was zulk een eerbiedwaardige verschijning. Toen hij bij ons preekte, waren er onder zijn gehoor nog veel van Gods volk. Die zijn allen weg, en naar wij geloven, alles te boven. Wij weten nog hoe hij in Achterberg voor het laatst het Heilig Avondmaal gehouden heeft. Daar waren toen

nog veel van 's Heeren volk bij tegenwoordig, en wij weten nog hoe deze mensen onder de bediening gesteld waren. De dienst heeft toen wel drie uren geduurd, maar was niemand te lang geweest. Er lag beslag in de gemeente, en allen waren diep onder de indruk."

"Ds. Hubregtse is meerdere malen bij ons geweest. Dan kwamen er mensen uit de omgeving, en was de kamer vol. Wij hoorden dan gesprekken, die wij nu niet meer zo veel horen. Toen de dominee overleden was, zijn mijn vader met onze al overleden broer en zuster nog eens bij zijn vrouw geweest te 's-Gravenpolder. Och, wat was ze blij; ze wilde met ons nog naar het graf van haar man, maar het bezoek was onverwacht, zodat de tijd daarvoor ontbrak."

Tot zover de herinneringen aan ds. Hubregtse, ons door de vrienden uit Rhenen meegedeeld.

Ook zij zijn inmiddels op hoge leeftijd overleden.

9. Ds. Hubregtse en de Gereformeerde Gemeenten

Wat betreft de Afscheiding in 1834, en het optreden daarna van ds. L.G.C. Ledeboer na zijn afzetting in 1841, daar hebben reeds velen zich in verdiept. Ook over de gevolgen daarvan zijn al veel studies verschenen, waarin soms verschillende meningen vallen te beluisteren.

Het past niet in dit bestek hierop in te gaan, en wij achten ons daartoe ook niet bekwaam.

Wij kunnen er echter niet omheen enkele feiten te noemen, namelijk dat vanaf de genoemde gebeurtenissen, de afscheidingen helaas niet hebben opgehouden.

Met het woord "helaas" bedoelen wij het betreuenswaardige naast elkaar leven van wat bij elkaar hoort.

Na de dood van ds. Ledeboer ontstond er in de naar hem genoemde gemeenten ook zulk een droeve scheiding; het was in het jaar 1865. Oorzaak was een geschil over het stuk der rechtvaardigmaking tussen ds. P. van Dijke en oefenaar D. Bakker. De breuk werd scherp doorgetrokken en is onherstelbaar gebleken; sindsdien was er sprake van Bakkerianen en van Dijkianen.

De daardoor ontstane beroeringen in deze gemeenten hebben plaatsgehad, toen Hubregtse nog vrij jong was. Hij was daar dus aanvankelijk niet zo rechtstreeks bij betrokken. Dat zou echter veranderen, want, zoals het begin van ons geschiedverhaal vermeldt, maakte hij een keus en schaarde zich achter de volgelingen van ds. Daniël Bakker.

Zijn meer directe betrokkenheid bij de veelal genuanceerde geschillen, voortkomende uit het gescheiden voortleven der gemeenten, zou pas komen toen hij ambtsdrager werd.

Wij moeten hierbij opmerken dat de praktijk geleerd heeft, dat bij isolering door zogenaamde godsdienstige geschillen, iedereen niet altijd gelukkig is geweest. Altijd zijn er geweest die om verschillende oorzaken, geen andere mogelijkheid hadden, dan zich bij de gang van zaken neer te leggen.

In menig opzicht kan dat ook gezegd worden van ds. Hubregtse. Gebleken is dat kerkmuren zijn contacten met vele vrienden niet in de weg hebben gestaan.

Enkele brieven (vermoedelijk door hem geschreven in de functie als scriba van de gemeente te 's-Gravenpolder) bevestigen dat. Zij zijn gericht, naar wij denken, eveneens aan de scriba van de toen al bestaande "Dijkiaanse" gemeente te Yerseke. Dat moet dan Chr. Nieuwenhuize geweest zijn, die op 7 april 1896 te Yerseke als diaken in de kerkenraad werd gekozen, en "bereid was het scribaat van zijn voorganger op zich te nemen."

De eerste door hem geschreven brief luidt als volgt:

's-Gravenpolder, 3 juli 1896

Geachte vriend en huisgenoten,

Ik heb uw briefje ontvangen en tot op heden nog niet beantwoord, door werkzaamheden van allerlei aard en... door gedachteloosheid. Nu vermeld ik u dat ons plan is, namelijk mijn vrouw en ik, aanstaande week eens naar Kruiningen te komen, indien het de Heere niet verhindert. En dan denken wij ook u eens een bezoekje te brengen. Woensdag Kruiningen, en donderdag of misschien vrijdag naar Yerseke. Wat aanbelangt de attestatie van C. de Koster moet ik u melden dat wij, volgens classicale besluiten, al vóór ettelijke jaren, niet gewoon zijn die af te geven, dan aan degenen die kerkelijk met ons verenigd zijn.

Evenwel geef ik u hiermede schriftelijk te kennen dat C. de Koster bij ons te 's-

Gravenpolder belijdenis heeft gedaan, en zover ons bekend is, naar de belijdenis tot hiertoe zich heeft gedragen, uitwendig zoals het behoort. Dus kunt u hem hierop wel aanvaarden.

Na minzame groeten van mij en mijn vrouw, hopende u aanstaande week te ontmoeten, noem ik mij uw geringe vriend, en mocht het zijn broeder,

L. Hubregtse

De tweede brief, die eveneens door zijn hand geschreven is, verschilt in datum van verzending slechts veertien dagen. De oorzaak daarvan wordt in de brief zelf weergegeven.

's-Gravenpolder, 17 juli 1896

Hedenavond merk ik dat onze brieven elkander hebben gekruist. Want ook gij zult de mijne ontvangen hebben, en daarin vernomen wat de redenen zijn, dat ik niet heb kunnen komen. Ik kan niet nalaten u per omgaande terug te schrijven, en mijn verwondering te kennen geven over hetgeen gij schrijft omtrent C. de Koster.

Of liever gezegd, over mijn vorig schrijven aangaande zijn lidmaatschap bij ons. Ik kan u in waarheid zeggen, dat ik u geen beter bewijs van zijn lidmaatschap weet af te geven dan ik in mijn vorige brief gedaan heb.

Dientengevolge heb ik, omdat ik vast overtuigd was dat het voldoende was, verleden zondagmiddag het alhier afgegeven dat C. de Koster van zijn lidmaatschap bij ons ontheven is. Ik heb dat gedaan in blanke oprechtheid, niet beter wetende of denkende, als dat hij bij u als lid al opgenomen was. Want waarlijk, ik kan geen duidelijker bewijs geven. Ook had ik er niets tegen dat hij naar u overging, om reden dat wij er toch geen opzicht meer over hebben of kunnen nemen. En hij, onder en met u kunnende verkeren, wie zou dat hem dan kwalijk nemen? Zie vriend, ik kan maar geen reden vinden waarom u hem op het bewijs, door mij aan u gezonden, niet zou kunnen aannemen.

Of zijn er soms andere oorzaken die ik niet weet, in gedrag of anderszins? Wilt u dan zo goed zijn het mij dan eens te schrijven?

Verwachtende hierop nog eens een lettertje van u terug, vermelden wij u tevens dat wij allen nog redelijk wel zijn, behalve lopen kan ik nog slecht. U 's Heeren gunst en zegen toewensende, de groeten van ons allen aan ulieden.

Groet ook uw medebroeders Sandee en verdere vrienden.

Uw geringe vriend,

L. Hubregtse

Er volgt dan nog een naschrift met de volgende mededeling:

"Wanneer ik zal kunnen komen, kan ik vanzelf niet bepalen omdat ik niet kan gaan. Ik weet bijna niet op en van mijn werk thuis te geraken. Anders had ik het gaarne gewild, en hoop toch nog eens te komen."

In de eerste brief blijkt dus dat hij zowel te Kruiningen als te Yerseke zijn vrienden had; in de tweede brief noemt hij uitdrukkelijk de naam Sandee. Dat moet dan geweest zijn Jan Sandee, één der eerste door ds. P. van Dijke in 1881 bevestigde ouderlingen in de Ledeboeriaanse gemeente te Yerseke.

Voor wij ingaan op de oorzaak die aanleiding is geweest tot deze correspondentie, kunnen wij vooral uit de tweede brief nog enkele andere dingen opmerken. In de eerste plaats, dat, hoewel hij toen reeds een aantal jaren als oefenaar uit preken ging,

hij toch nog bemoeienis had met zijn timmermanszaak. Maar ook wordt erin bevestigd wat wij al eerder over hem vernomen hebben, namelijk dat hij menigmaal met lichamelijke gebreken te kampen had.

Als wij nu de hoofdinhoud van de brieven zullen nagaan, dan brengt dat eigenlijk weer bij de nasleep van kerkelijke scheuringen.

Het is waar, bij onderzoek blijkt dat in de vorige en in het begin van deze eeuw, vanuit verschillende groeperingen naar kerkelijke eenheid is gezocht. In zeker opzicht was men niet geheel vreemd van elkaar; daar was meestal te veel aan voorafgegaan waaraan door sommigen met weemoed werd teruggedacht. Men wist en hoorde van elkaar, ja, bij ongedachte gelegenheden hadden er ontmoetingen plaats waarbij weer, of opnieuw, banden werden gelegd.

Daardoor ontstond bij hen die leiding gaven, maar ook wel bij "de gewone lieden", bijwijlen behoefte om de breuken geheeld te zien.

Een andere, niet onbelangrijke zaak, die daartoe mede aanleiding gaf, deed zich nog al eens voor. Door huwelijk of verhuizing kwam namelijk het kerkverband ook weleens in het geding. In het eerste geval moest er overeenstemming gevonden worden, en in het tweede geval kon dat meestal niet. In de nieuwe woonplaats was het dan soms wel mogelijk "om te kerken en de waarheid te horen", maar tot aansluiting, of als lid van het andere kerkverband te worden aangenomen, was geen bereidheid. Daarvoor stond men te wantrouwend tegenover elkaar, en in kerkordelijk opzicht werd veelal gehandeld naar eigen inzicht.

Er werden wel pogingen gedaan om ontsporing of vervreemding van het godsdienstig leven te voorkomen. Er kwamen voorstellen om elkaars attestaties te aanvaarden, wat dan eigenlijk een wederzijds erkennen inhield. Maar dat ging te ver; in het uiterste geval werd een schriftelijk bewijs van lidmaatschap afgegeven.

Dat men in de Bakkeriaanse gemeenten niet verder kon gaan, was zelfs een classicaal besluit; althans dat vermelden de brieven van Hubregtse. Zoals blijkt, hadden zij anderzijds geen bezwaar, dat iemand die bij hen vertrok, op zulk een bewijs in een ander kerkverband als lid werd opgenomen. Zelf geen attestaties afgeven, en van een ander vergen iemand op de voorgestelde wijze te aanvaarden, lijkt op zijn minst toch wel tegenstrijdig.

In Yerseke werd hier dan ook anders over gedacht, blijkbaar tot verwondering van de scriba uit 's-Gravenpolder.

Deze, en meer andere zaken, hebben in de loop der jaren meerdere malen onnodige narigheden veroorzaakt.

Afgaand op de inhoud van de weergegeven brieven, staat het dus vast dat er met andere kerkformaties contacten zijn geweest. Die moeten wij zien als gevolg van in voorafgaande jaren gedane pogingen om tot samengaan te geraken. Hubregtse is daar zeker bij betrokken geweest, maar om samen weer te mogen optrekken is tijdens zijn leven een onvervulde wens gebleven.

Het is bekend dat hij, en anderen met hem, dat altijd heeft betreurd. De tegenstand van een meerderheid onder hen, waaronder niet het minst ds. Van der Garde, was te groot. Het "indringen" van de politiek en het christelijk onderwijs in de gemeenten, waren voor hem en zijn aanhangers twee onaanvaardbare zaken, "die geheel in strijd waren met hun doorleven."

De gevolgen van het niet prijsgeven van zulk een standpunt, en daarbij het handhaven van bepaalde tradities, zagen wij reeds in de gemeente te Herkingen.

Om ds. Hubregtse, wiens mening hierover geheel anders was en die daarom ook

relaties met vrienden uit andere kringen had, te volgen, zullen wij trachten de geschiedenis voort te zetten.

Toen ds. P. van Dijke in 1883 was overleden, werd hij als predikant der Zeeuwse Ledeboeriaanse gemeenten opgevolgd door de 55-jarige oefenaar David Janse uit Middelburg. Ook hij heeft meerdere malen pogingen aangewend om met de Bakkeriaanse gemeenten tot vereniging te komen. Daar ook Yerseke tot de Ledeboeriaanse gemeenten in dit gewest behoorde, heeft hij er menigmaal gepreekt. Wij hebben vernomen dat ds. Hubregtse aldaar zijn vrienden had, die hij, naar het schijnt, ook wel persoonlijk heeft ontmoet. Het is daarom niet onwaarschijnlijk dat zij kennis hadden van zijn opvattingen omtrent de zaken die zich nadien in zijn kring zo zouden toespitsen.

Of ds. Janse van nabij kennis aan Hubregtse heeft gehad valt niet met zekerheid te zeggen, maar het is zeker niet uitgesloten dat hij eveneens van diens "legering" heeft af geweten. Dit is vermoedelijk aanleiding geweest dat hij, na de dood van ds. Bakker, nogmaals geprobeerd heeft met zijn gemeenten te verenigen; maar ook nu zonder succes. In de Bakkeriaanse gemeenten bleven dus de zaken zoals ze waren, behalve dat er na het toelaten van oefenaar Van der Garde, in hun gelederen zich nogal wat meningsverschillen aandienden. Wij stonden daar reeds bij stil.

Ondertussen (ds. David Janse was in 1902 overleden) brak het jaar aan waarin de Gereformeerde Gemeente te Yerseke haar eerste leraar mocht ontvangen.

Het was de nog jonge ds. G.H. Kersten, die in 1912 het op hem uitgebrachte beroep naar deze gemeente aannam. Grote bekendheid had hij reeds verkregen doordat mede onder zijn leiding in 1907 het verband der Gereformeerde Gemeenten was ontstaan. Wij gaan daar niet op in; deze gebeurtenis en de historie ervan is genoegzaam bekend. De komst van ds. Kersten naar Yerseke was ook voor ds. Hubregtse niet zonder betekenis. Ongetwijfeld hebben de vriendschapsbanden die ds. Hubregtse met leden van de gemeente te Yerseke onderhield, ertoe geleid dat beide predikanten persoonlijk kennis met elkaar maakten. Tussen hen ontstond een hechte band die niet meer is verbroken; van verschillende zijden hoorden wij dat zij te Yerseke meerdere keren samen werden gezien.

Wat betreft het ontstaan van de Gereformeerde Gemeenten in 1907, ds. Hubregtse behoorde tot de weinigen onder de zijnen, die daarover een gunstig oordeel hadden. Hij noemde het zelfs "een voortreffelijke zaak."

Vooralsin toen ds. Kersten zich bezig ging houden om tot stichting van eigen scholen te komen, vond dit bij ds. Hubregtse grote waardering. 's-Gravenpolder was dan ook één der eerste plaatsen in het Zeeuwse gewest, waar een schoolvereniging op gereformeerde grondslag werd opgericht. Korte tijd daarna bezat men een eigen schoolgebouw.

Een en ander werd pas definitief na de dood van ds. Hubregtse, maar hij mocht in nauwe samenwerking met ds. Kersten de daartoe voorbereidende werkzaamheden helpen uitvoeren. Er was tussen beiden, ondanks dat kerkmuren hen scheidden, in meerdere zaken overeenstemming, ook in politiek opzicht.

Toch schijnt ds. Kersten op zijn vriend en de gemeente die hij diende, nooit pressie te hebben uitgeoefend om tot het verband der Gereformeerde Gemeenten toe te treden. Dat hiervoor bij de meerderheid van de leden geen interesse bestond, daar zal ds. Kersten beslist van. op de hoogte zijn geweest. Ook van het feit dat ds. Hubregtse de eenheid in eigen kerkverband niet wenste te verstoren.

Wel is er in 1916 vanuit de Gereformeerde Gemeenten nogmaals een verzoek aan hen

gericht, om wederzijds tot erkenning van attestaties te komen. Maar ook ditmaal werd op een vergadering, gehouden te 's-Gravenpolder in mei van hetzelfde jaar, het verzoek afgewezen. Ds. Hubregtse was ook op deze vergadering scriba, en hij gaf hiervan schriftelijk kennis op de volgende wijze.

's-Gravenpolder, den 24sten Mei 1916

Geachte Leeraar G.H. Kersten,

Des Heeren onmisbaren zegen zij u geschonken.

Uwen brief aan onze vergadering gericht heb ik ontvangen, en de vergadering ulieder voorstel aangaande het geven en erkennen van attestaties der leden wederzijds, voorgelezen.

Hetwelk in behandeling genomen zijnde, de vergadering van oordeel is dat niet te kunnen doen, om reden wij niet één lichaam zijn kerkelijk, en alzo geen lid van twee lichamen kunnen zijn. Wij kunnen wel doorgaan met bewijs te geven, dat degenen die van ons tot uwe gemeenten overgaan, bij ons leden zijn geweest door belijdenis, maar verder kunnen wij niet gaan. Dat is tot nu toe het besluit der vergadering.

Verder de gansche zaak den Heere des wijngaards aanbevelend, teeken ik namens de vergadering, gehouden te 's-Gravenpolder op 10 Mei 1916.

Uw vriend ds. L. Hubregtse

In de laatste regels is een zekere teleurstelling te bespeuren. Hoe moeilijk het soms kan zijn zich bij de meerderheid neer te leggen, het is evenwel een goede plaats om het verloop der zaken in de hand des Heeren te mogen geven. Daarmee besluit hij dan ook de brief.

Omstreeks deze tijd had hij een wonderlijke beleving toen hij in één der Flakkeese gemeenten Woord en sacramenten bediende. Het was donker in zijn ziel, en hij was bezwaard van gemoed. Maar toen hij over zou gaan om het Heilig Avondmaal te bedienen, daalde de Heere in zijn ziel af met de woorden uit Mattheüs 28:20: "En zie, Ik ben met ulieden al de dagen, tot de voleinding der wereld."

Hij werd daardoor grotelijks versterkt, dewijl het gepaard ging met bij vernieuwing een blik te mogen slaan in het volbrachte Middelaars- werk van Christus. Hoe onwankelbaar en vast zag hij daar de veiligheid liggen voor de ganse Kerk des Heeren tot de jongste dag toe. Maar ook, met insluiting van zichzelf, hoe die over de gehele wereld verstrooide Kerk, eens zal ingaan in de eeuwige rust die er overblijft voor al degenen die met het bloed des Lams gekocht zijn. Met ruimte en veel opening mocht hij die dag onder dit volk verkeren. Deze ervaring deed hem echter nadien des te meer betreuren, de breuken en gescheidenheid van Gods Kerk. Duidelijk zag en geloofde hij dat de oorzaak daarvan niet bij God, maar bij de mens gezocht moest worden. Meer en meer overdacht hij de groei en eenheid van de Gereformeerde Gemeenten. Zijn vriendenkring onder hen was eerder uitgebreid dan verminderd, en hij geloofde dat er in deze gemeenten velen van Gods volk waren.

Hoewel oud geworden, nam de begeerte om met dit volk als broeders van hetzelfde huis samen te leven, onweerstaanbaar toe. Van toen af nam hij dan ook het vaste besluit, te trachten een vereniging van de *Nederduitsch Gereformeerde Gemeenten* en de Gereformeerde Gemeenten tot stand te brengen. Maar ook, dat, indien dit door tegenstand uit zijn eigen kring niet verwezenlijkt zou worden, hij zelf, of indien mogelijk met zijn plaatselijke gemeente, over zou gaan naar het verband der Gereformeerde Gemeenten.

Echter, de mens wikt, maar God beschikt, want het is in zijn leven niet tot een vereniging gekomen.

10. In den Heere ontslapen

Ds. Hubregtse had aan ds. Kersten zijn voornemen om tot vereniging te komen bekendgemaakt. Deze adviseerde hem alles zoveel mogelijk langs kerkrechtelijke en ordelijke weg aanhangig te maken. Dat er bij de bekendmaking van zijn begeerte, en zijn voorstel hoe hij deze hoopte vervuld te krijgen, veel tegenkating is geweest, kunnen wij alleen maar vermoeden. Gezien de nare verwickelingen, die er reeds kort na zijn sterven in zijn eigen gemeente ontstaan zijn, hoeven wij daaraan echter niet te twifelen.

Handelend overeenkomstig de adviezen van ds. Kersten, gelukte het hem een vergadering belegd te krijgen, die in Terneuzen zou gehouden worden. Deze zou plaatshebben op woensdag 20 september 1922, waar dan dus over deze zaak beslist zou worden. Op twee voorgaande vergaderingen van hetzelfde jaar, namelijk in mei en op 13 september, is hij niet aanwezig geweest. De redenen daarvan zijn ons niet bekend.

Doch wat gebeurde er? In Spreuken 16:9 lezen wij: "Het hart des mensen overdenkt zijn weg; maar de HEERE stiert zijn gang." Dit woord zou ook over ds. Hubregtse en zijn voornemens bevestigd worden; op de vergadering van 20 september zou hij evenmin verschijnen.

Dinsdag 19 september, 's daags voor de vergadering dus, werd hij ziek. De dokter constateerde een lichte beroerte. Mede door daarmee gepaard gaande complicaties, is hij hieraan bezweken.

Het verloop van zijn korte ziekbed gaan wij nu voorbij; dat wordt beschreven in een brief van zijn vrouw, die in dit boekje is opgenomen.

Zaterdag 23 september 1922 is ds. Leendert Hubregtse op de leeftijd van 77 jaar en vier maanden overleden. Hoe ongedacht en onverwacht was deze slag. De mare ging spoedig door de gemeenten die hij in ons land gediend had. Hoe zwaar viel dit verlies inzonderheid zijn eigen gemeente.

Hoewel hij door ouderdom verzwakt was, zodat hij somtijds de gemeente 's zondags maar éénmaal kon voorgaan, was elk verslagen en met droefheid vervuld over het verlies van hun geliefde leraar.

Wederom was één van Gods getrouwe knechten van zijn post afgelost. Hoe bevoorrecht was hij echter geweest, niettegenstaande de vele en moeitevolle uit- en inwendige wederwaardigheden. Van Zijn uitverkoren Kerk zegt de Heere Zelf, dat zij in de wereld verdrukking zullen hebben.

Dat geldt in het bijzonder voor Gods knechten. Het was ook hem niet bespaard gebleven, maar anderzijds, eenenzestig jaar had hij in de vreze des Heeren mogen leven en wandelen.

Een groot gedeelte daarvan bovendien mogen dienen in Gods kerk op aarde. Ja, zelfs geroepen en afgezonderd, om onder de mensenkinderen te prediken het Evangelie van vrije genade. In alle eenvoudigheid, maar naar het onfeilbaar Woord van God en de bevinding der heiligen, heeft hij mogen getuigen van dood en leven, zegen en vloek. Van genade tegenover schuld, aangebracht door Hem Wiens gerechtigheid overvloediger is dan die der Farizeeën en der Schriftgeleerden. Mogen aanwijzen en verkondigen de Christus der Schriften als de Weg, de Waarheid en het Leven voor degenen, die door genade aan het einde van hun werken, maar ook aan het einde van hun leven werden gebracht. Maar zijn mond was nu voorgoed gesloten, zijn stem zou niet meer gehoord worden. Zijn preken, bidden, onderwijzen en vermanen had opgehouden; het was genoeg. De loop was beëindigd, de strijd gestreden, en hij mocht

ingaan in de vreugde zijns Heeren om het loon van een getrouwe dienstknecht te ontvangen.

Velen hebben hem beweed, maar er zijn er ook geweest die hem met jaloersheid hebben nagestaard. Immers, hij mocht nu delen in datgene, waar hij in zijn leven menigmaal de voorsmaken van had ondervonden; dikwijls gebeurde dit als hij op de preekstoel was.

Op woensdag 27 september 1922 werd ds. Hubregtse onder grote belangstelling grafwaarts gedragen. Velen waren van heinde en ver gekomen om bij deze droeve plechtigheid aanwezig te zijn.

Zijn stof rust in de aarde, wachtend tot die grote en doorluchte dag der opstanding, opdat dan ook aan deze eenvoudige dienstknecht Gods vervuld zal worden hetgeen wij lezen in de profetie van Daniël 12:2 en 3.

Heden overleed zacht en kalm onze geliefde man, vader, behuwd, groot- en overgrootvader

Ds. LEENDERT HUBREGTSE,

in den ouderdom van 77 jaar en 4 maanden,
in leven Gereformeerd Leeraar te 's Gravenpolder.

Namens de Familie,
Wed. Ds. L. HUBREGTSE - BOSMAN.
's Gravenpolder, 23 September 1922.

De teraardebestelling zal plaats hebben D. V. 27 September a. s. des namiddags 1 uur.

Na het overlijden van haar man, schreef de weduwe Hubregtse een brief, bestemd voor haar kinderen. De brief luidde als volgt.

Dit heb ik opgetekend ter nagedachtenis voor onze kinderen vanwege de grote goedertierenheden des Heeren, ondervonden bij het sterven van mijn geliefde man en vader ds. L. Hubregtse, in zijn leven Gereformeerd leraar te 's-Gravenpolder.

Ik ben mezelf tot een wonderteken geweest. De Heere heeft het zo draaglijk gemaakt, en ik mocht ermee bij de Heere komen. Het was kalm in mijn ziele, want de Heere bepaalde mij bij de weldaden en zegeningen zo ongeveer 34 jaar genoten.

Lief en leed met elkander in vrede mogen dragen, zodat ik niets te zeggen had, en er een stilzwijgen en overgeven in mijn ziele was. Het was goed zo de Heere deed, en Die ook niets tegen Zijn Woord doet: "Stof zijt gij, en tot stof zult gij wederkeren."

O, wat heb ik geproefd van die zaligheid die hij nu deelachtig zou worden, dewelke geen oog gezien, geen oor gehoord heeft, noch in het hart eens mensen is opgeklimmen, hetgeen God bereid heeft dien die Hem liefhebben. Het 7e versje uit Psalm 89 vervulde zo mijn hart, dat ik niet anders doen kon dan schreien van verwondering. Ik kon maar niets anders zeggen dan dat de Heere goed was.

Mijn geliefde man was de laatste tijd goed gezond, maar wel veel vermoeid. Hij kon

zondags maar één keer meer voorgaan. De 37e Zondag heeft hij nog met veel ruimte mogen verklaren, zodat ik dacht, en meerderen met mij, nu zal het wel de laatste keer zijn. Hij had nog plan om naar de vergadering te gaan, maar de mens overdenkt zijn weg, doch de Heere stiert zijn gang. Dinsdags is mijn geliefde man ziek geworden.

De andere dag hebben wij de dokter ontboden, en die constateerde een aanval van een beroerte. Hij kon in het eerst niet spreken, maar had inwendig wel kennis. Zijn spraak is nog veel bijgekomen, en hij is de laatste dagen nog goed bij kennis geweest. Met vrede heeft hij afscheid van mij genomen.

Hij zeide: "Mijn zonden zijn mij vergeven, ik kan u verlaten. Groet al de vrienden en bekenden van mij." Ook zeide hij: "Het is niet bij de mens dat hij zijn weg richte, maar het is Zijn weg, nu ga ik naar mijns Vaders huis."

O, wat hebben wij samen dat wonder mogen beleven, en bespreken dat de Engel des Heeren Zich legert rondom degenen die Hem vrezen. En dat dit vloeide uit het eeuwig welbehagen des Vaders in Christus, de Zoon Zijner eeuwige liefde. Waarvan de engelen in Bethlehems velden zongen: "Vrede op aarde, in de mensen een welbehagen." O wonder, het was alles vrede in zijn hart en in het mijne.

Ik vraagde hem: "Is er niets meer tussen u en mij?"

Hij zeide: "Het is alles goed." O, wat heb ik geweend en geschreid van verwondering over al datgene wat aan zulke onwaardigen bewezen werd.

Hij is nadien nog veel bij kennis geweest, en heeft dikwijls gebeden en gesproken. Wij konden hem niet altijd goed meer verstaan. Hij zeide zelf nog: "Het is lastig dat u mij niet beter kunt verstaan, maar God hoort het toch."

Mijn geliefde man heeft naar het lichaam niet veel geleden, maar is zacht en kalm in de Heere ontslapen.

Zaterdag 23 september 1922, 's namiddags om drie uur is hij de eeuwige rust ingegaan, in de ouderdom van 77 jaar en vier maanden. O wonder, ik heb hem in zijn kist zien liggen met zo een bevredigd aangezicht, met deze waarheid in mijn hart: "Zij zullen rusten op hun slaapsteden, een iegelijk die in zijn oprechtheid gewandeld heeft." En met de woorden van Job: "En als zij na mijn huid dit doorknaagd zullen hebben, zal ik uit mijn vlees God aanschouwen; Denwelken ik voor mij aanschouwen zal, en mijn ogen zien zullen, en niet een vreemde." Ik heb meer geweend van verwondering dan van droefheid; dit aan zulke onwaardigen bewezen.

De begrafenis is ook wonderlijk geweest. Vriend en vijand was op de been. Er gingen ongeveer 160 mensen achter de lijkkoets, mannen en vrouwen. Ouderling L. Hoekman heeft een hartelijk en toepasselijk woord op het graf gesproken, en uit mijn naam het 7e versje uit Psalm 89 laten zingen. Volgens de wens van mijn geliefde man werd ook nog gezongen Psalm 68 vers 2, en vriend Looij liet zingen het laatste versje van Psalm 134.

Er was veel toeloop, en alles was onder de indruk. Veel tranen werden er gestort. O, dat de Heere nu ook voor die stofjes nog zorg dragen wil tot de jongste dag. Om dan met ziel en lichaam weer verenigd te worden, om een Enig en Drieënig God alle lof en ere toe te brengen eeuwiglijk en altoos.

's-Gravenpolder, 23 september 1922

Wed. M. Hubregtse-Bosman

11. Opdat zij allen één zijn

Het eerste kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente te 's-Gravenpolder, in 1924 door ds. G.H. Kersten in gebruik genomen.

Of in verband met het overlijden van ds. Hubregtse de vergadering in Terneuzen is afgelast of uitgesteld, weten wij niet. Wel grepen de tegenstanders het plotseling sterven van ds. Hubregtse aan als kennelijk bewijs, dat de Heere had geblazen in de aanvankelijke poging om met de Gereformeerde Gemeenten te verenigen.

De praktijk heeft echter al menigmaal geleerd dat men voorzichtig moet zijn met het trekken van conclusies. Want menselijke factoren zijn nooit uit te sluiten, en zegt God Zelf niet: "Zal er een kwaad in de stad zijn, dat de HEERE niet doet?" (Amos 3:6b).

En bovendien, wie zal ooit Gods wijs beleid doorgronden? Er geschiedt niets buiten de raad en voorzienigheid van Hem Die alles bestuurt, maar daarom zal toch niemand durven stellen dat het gescheiden leven van de Kerk des Heeren te rechtvaardigen is?

Het is Gods wil dat de Kerk één zal zijn, ook in de uitwendige openbaringsvorm. Daarom kunnen wij ook niet geloven dat het streven van ds. Hubregtse naar eenheid een te veroordelen daad geweest is. Uit het verloop der zaken bleek echter dat Gods gedachten hoger waren; ds. Hubregtse was een beter lot bereid. Het kan zijn dat na zijn sterven op een eerstvolgende vergadering de zaak toch opnieuw aanhangig is gemaakt, maar het is schijnbaar niet tot een duidelijke uitspraak gekomen. Dat heeft naderhand veel ellende in de gemeente van 's-Gravenpolder veroorzaakt.

Het is reeds vermeld dat er nog al wat principiële geschillen waren tussen ds. Hubregtse en ds. Van der Garde. Dat dit onderling verwijdering ten gevolge heeft gehad is zeker. Die is echter groter geweest dan tot dusver was gebleken, en in het gezin van Hubregtse waren zij daarvan op de hoogte. Zijn kinderen hebben na zijn sterven aan de gespannen verhouding geen goed gedaan. Helaas nodigden zij ds. Van der Garde niet uit op de begrafenis van hun vader. Zij handelden hierin zeker niet in de geest van hun overleden vader, en ook was het zeer tegen de zin van hun moeder. Ds. Van der Garde was evenwel toch op de begrafenis aanwezig, maar om onenigheid te voorkomen en de plechtigheid niet te verstoren, heeft hij niet gesproken.

Hoewel ds. Hubregtse in het laatst van zijn leven de gemeenten weinig of in het geheel niet meer kon bezoeken, werd nochtans zijn sterven alom als een groot verlies ervaren. Maar het gevoeligst getroffen was zijn gemeente te 's-Gravenpolder. Er heerste dan ook grote verslagenheid nu hun geliefde herder en leraar van hen was weggenomen.

Niet alleen ds. Hubregtse had sinds jaren het geordend leven naar de regels van de Dordtse Kerkorde in de Gereformeerde Gemeenten gade geslagen. Ook velen uit zijn eigen gemeente(n) hadden dit met belangstelling gevolgd, en dat hij bevriend was met ds. Kersten was overbekend. Daardoor waren zij in het bezit gekomen van een eigen christelijke school, die zelfs op hun verzoek door ds. Kersten werd geopend.

En daar bleef het niet bij, want uit de leden en kerkenraadsleden van de gemeente van ds. Hubregtse waren er die namens de in 1918 opgerichte Staatkundig Gereformeerde Partij deelnamen aan de politiek.

Ds. Van der Garde, die na het overlijden van ds. Hubregtse nu ook het opzicht over diens gemeente had verkregen, zou dat niet tolereren. De geschiedenis gewaagt ervan dat hij ook hier aanmatigend en tactloos is opgetreden.

Wat had er namelijk in deze gemeente plaats gehad?

Ds. Hubregtse had getracht zijn gemeente richtlijnen te geven, die duidelijk heen- wezen naar de Dordtse Kerkorde van 1618-1619. Het gevolg is geweest dat de

gemeente zich bij de Overheid had bekendgemaakt, met de kennisgeving haar leven te willen inrichten naar de genoemde Kerkorde.

Of dit nog tijdens het leven van ds. Hubregtse gebeurd is, kan niet met zekerheid gesteld worden. Wel is bekend dat ds. Van der Garde zich hiermee bemoeid heeft; hij was er aanvankelijk niet tegen. Hij vroeg ds. Kersten, die toen te Yerseke stond (met wie hij overigens geen banden had) zelfs om inlichtingen hierover. Maar toen de gemeente begeerde nu ook volgens de aanvaarde regels te leven, was Leiden in last.

In de Dordtse Kerkorde gaat het immers over zaken die voor het grootste gedeelte in de Bakkeriaanse gemeenten geheel vreemd waren, of geen ingang onder hen hadden. Een bijzonder gevoelige zaak was voor hen het verplichte en periodieke aftreden van ambtsdragers.

Daar wilden zij niet aan; de eens gekozenen hadden hun leven lang zitting in de kerkenraad. In de gemeente te 's-Gravenpolder was dit echter juist tegenovergesteld een gevoelig punt. Men wilde van dit systeem af en deze en andere zaken, inzonderheid ook het christelijk onderwijs en de politieke activiteiten, waren voor ds. Van der Garde en zijn navolgers onverteerbaar. Zodoende kwam er van de toezegging tot het invoeren en handhaven van de Dordtse Kerkorde niets terecht.

Dit verwekte in de gemeente 's-Gravenpolder veel ongenoegen; men voelde zich aan het lijntje gehouden. Bovendien waren er velen onder hen de begeerte van hun overleden leraar, namelijk om te verenigen met de Gereformeerde Gemeenten, niet vergeten, en daar ook achter stonden. Daar kwam nog bij dat door sommigen het in de Gereformeerde Gemeenten uitgegeven kerkelijk blad De Saambinder werd gelezen. Daarin kwamen toentertijd ook dikwijls kerkordelijke zaken ter sprake, wat voor hen een zekere voorlichting inhield.

Nu waren aangaande het hier genoemde, de verhoudingen niet overal gelijk, dat is ook in de gemeente te Herkingen gebleken. Maar in een classicale of Algemene Vergadering stond de meerderheid achter de gevoelens van ds. Van der Garde. Daarom was het daar dan niet moeilijk om bijvoorbeeld de gemeente van 's-Gravenpolder in het ongelijk te stellen.

Het is niet de bedoeling om in details te treden, of op alle onderdelen van deze aangenomen houding in te gaan, maar het kwam te 's-Gravenpolder tot een weinig verheffende confrontatie. De gemeente werd opgeofferd ter wille van eigen en onschriftuurlijke meningen. Niet nader te noemen taferelen speelden zich af, waarbij niet werd geschroomd een ouderling onwettig te schorsen. De gevolgen bleven niet uit; de gemeente viel in twee partijen uiteen, en menig toeschouwer had reden tot smaad. Als aanstichter van de ontstane twist werd ds. Kersten uit Yerseke aangewezen.

Hoewel ds. Kersten persoonlijk bevriend was geweest met ds. Hubregtse, had hij zich nooit met het kerkelijk leven en de visie op de politiek in de Bakkeriaanse gemeenten willen bemoeien. Hij heeft deze aantijging dan ook op een niet mis te verstane wijze weerlegd, en schreef hierover uitvoerig in De Banier, het orgaan van de S.G.P., van 28 februari 1924. Hij schreef onder meer:

"De zaak te 's-Gravenpolder is een kerkelijke kwestie, en ik sta daar buiten. Het gaat hier niet tussen voor- en tegenstanders van ds. Kersten, doch gelukkig om dieper liggend principie. Hier wordt gekampt om het recht der kerk; om een leven naar Gereformeerd kerkrecht. Wil men mij er in betrekken, dan zal ik het mij een eer rekenen voor de oude inzettingen der kerk, en om de Waarheid, mede te kampen en de smaad te dragen, een dienaar des Woords dikwijls bereid. Doch het sensatie-

verwekkend krantebericht wijs ik met verontwaardiging af; gelijk die mensen te 's-Gravenpolder zonder twijfel ook zullen doen, omdat zij niet mij bedoelen, maar hergeving van de hun ontnomen rechten."

Het krantebericht waar ds. Kersten op doelde was verschenen in het roomse blad De Maasbode.

Niet alleen in dit blad, ook in andere bladen verschenen sensationele berichten. Helaas gaven de kerkelijke verwickelingen te 's-Gravenpolder daartoe aanleiding.

Na het betreurenswaardige conflict in de Nederduitsch Gereformeerde Gemeente te 's-Gravenpolder, zo kort na het overlijden van ds. Hubregtse ontstaan, is er geen groei meer in deze (Bakkeriaanse) gemeenten geweest. Zijn ledige plaats is ook niet meer door een andere predikant ingenomen, zodat ds. G. van der Garde de enige leraar was en bleef in genoemde gemeenten. Reeds tijdens diens leven verminderde het getal, totdat in het jaar 1945, twaalf jaar na het overlijden van ds. Van der Garde, het kerkverband ophield te bestaan.

In het bestek van onze beschrijving van het leven van ds. Hubregtse, kunnen wij er niet omheen, hierin ook de persoon van ds. G. van der Garde te betrekken. Samen met eerstgenoemde de gemeenten dienend in hetzelfde ambt, vroeg hij mede onze aandacht. De indruk bestaat dat reeds in een vroeg stadium om vermelde reden de verhouding tussen hen beiden te wensen overliet.

Toch zouden wij wat ds. Van der Garde betreft, niet direct een al te kritisch oordeel over hem willen uitspreken. Zijn opstelling moeten wij zien als een gedachtegoed, al van over lange tijd ontstaan en aanvaard in groeperingen, die hun wortels hadden in de Afscheiding. Zelfs na zijn tijd hebben wij er nog wel gekend die eveneens tegenstanders waren van christelijk onderwijs. Nu zal op veel wat christelijk onderwijs genoemd werd wellicht het nodige aan te merken zijn geweest. Ds. Van der Garde stond met zijn ingenomen standpunt bepaald niet alleen.

Dat gold ook ten aanzien van het bedrijven van politiek door de pas opgerichte Staatkundig Gereformeerde Partij.

Actief daarin bezig zijn verplichtte tot het afleggen van de eed, waardoor men geacht werd achter wetten te staan die in strijd waren met Gods Woord. De visie daarop was verschillend, misschien ook nu nog wel. Of ds. Van der Garde zijn wijze van handelen in verband met genoemde zaken heeft kunnen rechtvaardigen, daar zal verschillend over geoordeeld worden.

Welke verschillen er ook geweest zijn, beiden, ds. G. van der Garde en ds. L. Hubregtse, hebben op aarde hun loop geëindigd. Door genade de goede strijd gestreden, het geloof behouden, en naar elk gelooft, de kroon der rechtvaardigheid ontvangen. En dat alles: *Gode tot eer*.

12. Zalig zijn de doden die in den Heere sterven

Het overlijden van ds. Hubregtse had voor de gemeente(n) ook andere zorgen met zich meegebracht, namelijk betreffende de financiële positie van zijn achtergebleven weduwe.

Haar man had, toen de ambtelijke arbeid hem volledig ging opeisen, zijn timmerbedrijf overgedaan aan één van zijn zonen, zodat hij hieruit geen inkomsten meer had. En de ervaring had al wel geleerd, dat de bezoldiging van een prediker nauwelijks voldoende was om in het levensonderhoud te voorzien. Maar de opdracht van de Heere Jezus, toen Hij Zijn discipelen uitzond, was, dat zij zouden gaan zonder buidel en zonder male (Luk. 10:4). En als Hij hen later vroeg of het hun toen aan iets had ontbroken, zeiden zij: "Niets" (Luk. 22:35). Dat mocht ook ds. Hubregtse, en later zijn weduwe, eveneens ondervinden.

Wij lezen in 1 Timotheüs 5:18: "Want een dorsenden os zult gij niet muilbanden; en: De arbeider is zijn loon waardig." En dat geldt dan hen die arbeiden in het Woord en de leer. Dat geeft dus aan dat de gemeenten, aangaande hun dienaren, de taak hebben hen te onderhouden. Dat het onderhoud bij ziekte of overlijden der dienaren zich niet alleen uitstrekt tot het gezin, maar ook tot de achtergebleven weduwe, is naar Gods Woord en in overeenstemming met de Dordtse Kerkorde.

Het was dan ook te prijzen dat na het overlijden van ds. Hubregtse, de zorg aangaande de weduwe Maatje Hubregtse-Bosman, spoedig en welwillend ter sprake werd gebracht. Tijdens een verblijf te 's-Gravenpolder, kort na de dood van zijn medebroeder, schrijft ds. Van der Garde in een brief aan zijn vrouw en kinderen te Opheusden hierover het volgende:

"Vrouw Hubregtse is weer beter, maar niet in de kerk geweest. De brave kinderen beginnen nu al te spreken dat hun moeder niet leven kan als de gemeenten geen hulp en bijstand doen. Ze kan blijven wonen, maar het geld zou spoedig opgeleefd zijn. Ouderling Hongerland sprak er met mij over, en ik heb gezegd dat de gemeenten haar niet aan armoede zouden overgeven."

De uitdrukking "de brave kinderen" zal wellicht in verband staan met de onheuse behandeling, hem aangedaan bij de begrafenis van ds. Hubregtse. Tevens valt uit de brief op te maken dat het hem bevreedd heeft dat "vrouw Hubregtse" bij hem niet in de kerk was geweest. Vermoedde hij dat haar verzuim, ondanks dat zij 82 jaar was, gevolg was van de gespannen verhouding, die er niet alleen in de gemeente, maar ook tussen hem en het gezin van ds. Hubregtse was ontstaan? Men kan haast wel voor zeker houden dat de kinderen hun moeder, ten opzichte van haar gevoelens voor ds. Van der Garde, beslist beïnvloed hebben. Ging de sympathie van velen in het algemeen meer uit naar de overleden leraar, ook hebben velen hun handelwijze tegenover ds. Van der Garde kwalijk genomen.

Wat de belofte betreft aangaande de financiële hulp aan de weduwe van ds. Hubregtse, het is inderdaad niet bij een belofte gebleven. Op een vergadering in mei 1923 werd besloten om voor dit doel collecten te houden; een deel der gemeenten twee keer in het jaar, en vermoedelijk het minst draagkrachtige deel één keer. In dat opzicht waren de gemeenten zich van hun taak goed bewust.

Overigens was het een kenmerk in de Bakkeriaanse gemeenten, dat er onderling grote bereidheid was tot hulpbetoon. Onder hen waren er die evenals in de dagen van Jezus'

omwandeling op de aarde, Gods knechten en de armen in de gemeente dienden van hun goederen. Dat heeft ook ds. Hubregtse, en later zijn onder het volk zo bekende weduwe, mogen ondervinden.

Wij hebben vernomen dat reeds kort na het sterven van ds. Hubregtse zijn gemeente is gescheurd. Het grootste gedeelte sloot zich aan bij het kerkverband der Gereformeerde Gemeenten. Zij moesten het kerkgebouw afstaan aan hen die bleven, en waren genoodzaakt kerkdiensten te houden in een daarvoor beschikbaar gestelde schuur. Dat was echter een noodoplossing; het duurde niet lang of zij besloten een nieuwe kerk te bouwen. De bouw werd uitgevoerd door aannemer P. Hubregtse, de zoon van ds. Hubregtse die destijds diens timmerbedrijf had overgenomen.

In korte tijd kwam er veel tot stand. Op 11 juni 1924, nog geen twee jaar na het overlijden van hun geliefde leraar, werd de nieuwe kerk in gebruik genomen door ds. G.H. Kersten uit Yerseke. Tevens werd de gemeente bij die gelegenheid geïnstitueerd als Gereformeerde Gemeente.

Ook de weduwe Maatje Hubregtse-Bosman ging over naar de Gereformeerde Gemeente. Daarmee verviel vanzelf de ondersteuning vanuit het kerkverband dat zij verlaten had. Door tussenkomst van ds. Kersten verkreeg zij echter dezelfde voorrechten uit het kerkverband waartoe zij nu behoorde. Zij werd onder hen geacht als betrof het een echtgenote of weduwe van één hunner predikanten.

In haar ouderdom is zij nog onder het gehoor van ds. Kersten geweest. Zij was er mee verblijd, want hij sprak naar haar hart, zodat zij met hem verenigd was.

Bij het ouder worden kreeg zij last van doofheid, waardoor zij uiteindelijk de kerkdiensten niet meer kon beluisteren. In huis gebruikte zij als hulpmiddel een zogenoemde dovenhoorn; verder ging de techniek toen nog niet. Als zij dit apparaat bij het oor hield kon men daar in spreken, en op deze wijze kon men haar nog enigszins bereiken. Het was zowel voor de spreker als de luisteraar nogal een moeizame bezigheid.

Eens heeft de Heere voor korte tijd haar doofheid willen wegnemen. Dat was toen ds. J.D. Barth uit Borssele, als consulent te 's-Gravenpolder het Heilig Avondmaal bediende. Geruime tijd was zij niet meer in de kerk geweest, maar toen kreeg zij een sterke begeerte om aan de dis des Verbonds deel te nemen. Gezien haar doofheid en haar hoge leeftijd (zij was toen al in de negentig) werd haar dit door haar kinderen ontraden.

Zij geloofde echter dat het van de Heere mocht, en de weg gebaad zou worden. Zo is het ook gebeurd; op de bestemde zondag werd haar innerlijke wens vervuld. Een wonderlijke morgen heeft zij toen mogen beleven. De Heere heeft tijdens de nodiging en onder de bediening van het sacrament haar het gehoor enige tijd teruggegeven, zodat zij alles klaar en helder heeft kunnen verstaan.

Zij is nadien niet meer in de kerk geweest, maar de herinnering is haar altijd bijgebleven. Door het geloof had zij iets van de Koning mogen aanschouwen en genieten.

Toen haar geliefde man was overleden, bleef zij met haar dienstbode in de tamelijk grote pastorie wonen.

Nu had in voorliggende jaren in het gezin van ds. Hubregtse een merkwaardig gebeuren plaats gehad. Zijn oudste dochter Elizabeth, die destijds als dertienjarig meisje de plaats van haar vroeg overleden

moeder had moeten innemen, was in het huwelijk getreden. Dat was vanzelf niets ongewoons, maar het bijzondere was dat zij huwde met een zoon uit het eerste huwelijk van haar stiefmoeder, de tweede vrouw van ds. Hubregtse. Zijn naam was Matthéüs Traas. Hij was dus met zijn bruid in hetzelfde huis opgegroeid.

Deze niet veel voorkomende verbintenis was echter niet buiten de besturende hand Gods. Want toen de weduwe van ds. Hubregtse alleen achtergebleven was, trok dit echtpaar, van wie de enige zoon zeevarend was, bij haar in huis. Voor het houden van een dienstbode waren haar financiën niet toereikend. Haar kinderen hebben haar echter verzorgd, tot ook voor haar het einde kwam.

Zij heeft haar man vijftien jaar overleefd, en ze mocht de zeer hoge leeftijd bereiken van 97 jaar en vier maanden. In de morgen van 28 oktober 1937 legde ook deze gekende des Heeren de reisstaf neer.

De Heere gaf haar het voorrecht tot de laatste minuut van haar leven helder van verstand te mogen blijven. Vóór zij stierf had zij op bed nog wat gegeten, zodat niets erop wees dat haar einde zo nabij was. Even later dacht haar schoondochter haar te horen zingen, en dat was ook zo. De deur van de slaapkamer een weinig openend, zag ze haar half overeind in het bed, steunend op haar arm, terwijl zij zong:

*Al de grote waterstromen
Zijn, Heer, over mij gegaan,
En mij over 't hoofd gekomen;
Maar Gij hebt mij bijgestaan.*

Na deze regels van het vijfde vers uit Psalm 42 (Datheen) gezongen te hebben, viel zij in het kussen en was niet meer.

Omdat ze eigenlijk niet ziek was, kwam de dood toch onverwacht; haar schoondochter was dan ook de enige getuige van dit ontroerend sterven. Was zij bij tijden zozeer bevreesd de dood te moeten aandoen, ze heeft hem niet gezien, en zonder enige benauwing is ze in vrede ontslapen.

Onder grote belangstelling werd zij op 4 november 1937 ter aarde besteld. Het was duidelijk merkbaar dat er een koningskind begraven werd.

Vele vrienden, zelfs uit het gehele land, waren gekomen, om getuigen te zijn van deze bijzondere plechtigheid.

De begrafenis werd geleid door haar zielevriend ouderling L. Hoekman uit 's-Gravenpolder. Het was vijftien jaar geleden dat hij ook de leiding had van de begrafenis van zijn geestelijke vader, ds. L. Hubregtse. Immers, toen hij negentien jaar oud was, wilde de Heere diens prediking gebruiken om Hoekman in het hart te grijpen. Voor beiden aan wiens groeve hij het woord gevoerd heeft, maar ook voor hem mag gelden dat zij door Goddelijke genade niet tevergeefs op aarde hebben geleefd. In het jaar 1955 werd het ook voor ouderling Hoekman waar: "Zalig zijn de doden die in den Heere sterven."

Hier eindigt het verhaal over mijn geachte grootouders, die wij in onze kinderjaren nog gekend hebben.

Het was reeds lang onze begeerte dat er ook van hem, uit wiens geslacht wij zijn voortgekomen, een nagedachtenis zou zijn. Wij hebben getracht om na veelvuldig onderzoek, een en ander zo getrouw mogelijk te boek te stellen. Het is een in weinig verheven stijl geschreven levensschets. Er is nochtans uit op te merken, hoe de Heere Zijn uitverkorenen in alle tijden en eeuwen zal toebrengen, bewaren en onderhouden. Maar ook hoe Hij onder de mensenkinderen er van de eenvoudigsten afzonderen wil

om in Zijn wijngaard dienstbaar te zijn.

Niet altijd een hoog ontwikkelde Daniël, maar ook één van de veeherderen van Thekoa. Niet altijd een geleerde Paulus, maar ook Galilese vissers. Beiden zijn even afhankelijk van 's Heeren Geest, Die ieder van hen toch in alle waarheid leiden moet.

Moge de Heere van alles de eer ontvangen. Hij geve Zijn zegen over de eenvoudig geschreven inhoud van dit boekje, waarin wij evenwel vernemen, een stem van één der velen die nog spreken nadat zij gestorven zijn.

Citaat uit een brief:

... Gij kunt ook wel begrijpen, wat een groot gemis dat voor mij is. Wij hebben een aangenaam leven met elkander gehad, maar daar komt eenmaal een einde aan. Wij hebben hier geen blijvende stad, de Heere heeft er Zijn wijze raad mee uitgevoerd, en dan past het ons te zwijgen, in al de wegen die de Heere met ons houdt in dit Mesech en tranendal. Ik heb mogen leren, dat de Heere mij, onwaardige, niet te veel oplegt. Nu zal ik hiermee eindigen en wens u tezamen sterkte in uw weg. Ik denk ook nog dikwijls aan uw moeder. Wellicht zien wij elkander niet meer. Wilt zo goed zijn de vriendelijke groeten te doen, en haar nog te bedanken voor de vriendschap en het goede, dat wij van haar hebben genoten. Ik zou haar nog weleens willen spreken over al mijn wedervaren. De Heere heeft het wonderlijk voor mij believe te maken. O, wat hebben wij hartelijk afscheid van elkander mogen nemen. Ik heb over die ogenblikken meer geschreid van verwondering dan van droefheid. Nu, ik wens u van harte sterkte in uw oude dag. Mochten wij tezamen voor- en toebereid worden, voor de grote eeuwigheid, wat zou dat groot zijn.

Nu, verder van mij en Betje hartelijk tezamen gegroet. Ook Cornelia en heel de familie. Wilt u zo goed zijn, ook Janna en de kinderen te groeten als gij kunt?

Overziet mijn gebrekkig schrijven.

Weduwe Hubregtse

Twee leerredenen

VAN DS. L. HUBREGTSE,

in leven leeraar bij de Nederduitsch Geref. Gemeente te 's-Gravenpolder,

met een voorwoord van den schrijver

Voorwoord

Werp uw brood uit op het water, want gij zult het vinden na vele dagen. Geef een deel aan zeven, ja ook aan acht; want gij weet niet, wat kwaad op de aarde wezen zal.

Dit is de wijze raad, die de prediker Salomo geeft in Prediker 11 vers 1 en 2.

Wij zouden allicht denken, dat het vergeefse arbeid is zo te handelen, maar de prediker zegt: Gij zult het vinden na vele dagen. Zo schijnt de arbeid der liefde menigmaal als brood op het water geworpen te zijn, waar geen vrucht van te verwachten is. Nochtans wil de Heere de werken der liefde niet onbeloond laten, zelfs maar een beker koud waters in de naam van een discipel. De prediker wil, dat wij niet schaars zullen zijn, maar overvloedig, als hij zegt: Geef een deel aan zeven, ja ook aan acht en Paulus leert ons in 1 Korinthe 15 vers 58, *altijd overvloedig te zijn in het werk des Heeren, als die weet, dat uw arbeid niet ijdel is in den Heere.*

Zo preeste de Zaligmaker het werk des geloofs en der liefde van die arme weduwe in Lukas 21 vers 2. Het waren maar twee kleine penningkens, maar zij had toch meer ingeworpen dan al die anderen, want het was haar ganse leeftocht. Diegenen, die geitenhaar en dassenvellen brachten tot de bouw van de tabernakel, waren met hun gaven ook aangenaam en welkom. De Heere ziet niet op de grootte of de kleinheid van de giften, maar op de gever, zijn inwendige gestalte van het hart. Hij zag eerst Abel en daarna zijn offer, maar Kaïn en zijn offer zag Hij niet aan.

Zien wij op onszelf, het zou ons alle moed doen ontzinken, vanwege dat wij alle geestelijke gaven tot enig goed in onze verbondsbreuk verloren hebben. Maar zien wij op de Verbondsmiddelaar Jezus, wat een overvloed van genade, ja, een volheid en machtig om te doen boven bidden en denken, die door geringe middelen, ja zelfs met slijk de ogen der blinden kan openen. En daar ik meermalen aangezocht ben geworden door enkele van mijn vrienden, om datzelfde Evangelie, dat ik predik, door geschrift na te laten, maar daar zeer tegen opzag en nog opzie, vanwege mijn grote onbekwaamheid en bovendien ontbreekt het ons niet door Gods liefderijke zorgen en Vaderlijke goedheid aan geschriften door onze voorvaderen ons nagelaten, die met een grote mate van Gods lieve Geest bedeed zijn geworden en met wijsheid bedeed waren om het kostelijke van het snode te onderscheiden, welke geschriften dan ook nog tot ons spreken, nadat zij gestorven zijn.

Gaarne erkennen wij, uit de grond onzes harten, in de schaduw van die getrouwe Godsknechten niet te kunnen staan. Maar hoe gering mijn van God geschonken talenten ook zijn, zo is het mijn wens en bede, om er door genade handel mee te doen en mocht het zijn, enigen voor Christus te gewinnen, het zou mij een onuitsprekelijke blijdschap zijn.

Werp uw brood uit op het water. Al schijnt het ons dikwijls toe, verloren arbeid te zijn, is in deze de aandrang voor u en mij. Mocht het grote en aanbiddelijke Wezen Zijn lieve gunst en zegen, Zijn zegel en goedkeuring schenken, om Zijns Naams wil uit genade. Dat zij zo.

De schrijver,

Ds. L. Hubregtse

Leerrede over Kolossenzen 1:12

Dankende den Vader, Die ons bekwaam gemaakt heeft om deel te hebben in de erve der heiligen in het licht.

Inleiding

Wij lezen in 2 Korinthe 3:6: "Die ons bekwaam gemaakt heeft om te zijn dienaars des Nieuwen Testaments, niet der letter, maar des Geestes; want de letter doodt, maar de Geest maakt levend."

De apostel begint in dit hoofdstuk eerst de Korinthiërs aan te wijzen, dat hij niet nodig had zichzelf bij hen aan te bevelen, en ook geen aanbeveling van anderen nodig had. Want zij zelf hadden de kracht en de vrucht van het Evangelie, dat hij hun verkondigd had, ondervonden, zodat zij levende brieven waren, door zijn dienst bereid, bekend en gelezen van alle mensen. Niet geschreven met inkt, maar door de Geest des levenden Gods, niet in stenen tafelen, maar in vlezen tafelen des harten. De Heere had naar Zijn belofte in Ezechiël 36:26 en 27, het stenen hart weggenomen en een vlezen hart gegeven; en Zijn Geest in het binnenste van hen.

Was de apostel in de hand des Geestes een instrument daartoe geweest? Hij getuigt nochtans, dat het een Goddelijk werk was door Zijn Geest in het hart der Korinthiërs, erkennende geen bekwaamheid in zichzelf te bezitten, zelfs niet om iets te denken. Hij zegt: "maar onze bekwaamheid is uit God; Die ons bekwaam gemaakt heeft om te zijn dienaars des Nieuwen Testaments."

De apostel kende het grote gewicht van dit werk, een heraut te zijn van het eeuwig Evangelie, waarom hij ook erkent in hoofdstuk 2:16: "En wie is tot deze dingen bekwaam?"

Uit en door onszelf niemand, om die verborgenheden bekend te maken, want het is een diepe verborgenheid, het Evangelie. Johannes zag in Openbaring 5 in de hand Desgenen Die op de troon zat, een boek, geschreven van binnen en van buiten, verzegeld met zeven zegelen. En niemand was waardig het te openen om hetzelfde in te zien. Maar in vers 6 zag hij een Lam, Dat werd waardig gevonden. Hij is het Die opent en niemand sluit, en sluit en niemand opent.

De apostel Johannes, alsmede de andere apostelen, hadden geen bekwaamheid, zelfs Paulus niet, al was hij onderwezen aan de voeten van Gamaliël, naar de bescheidenste wijze der vaderlijke wet. In plaats van bekwaam, was hij een bittere vijand en vervolger van Jezus en Zijn volk, en van dit Evangelie. Zo had hij zijn bekwaamheid dan niet ontvangen aan de voeten van Gamaliël, ook niet bij de hogepriester, of de raad der ouderlingen, of der overpriesters, farizeeërs en schriftgeleerden.

Hieruit zien wij, dat alle menselijke wijsheid, waar wij die ook vandaan halen, ons niet bekwaam maakt tot zulk een gewichtig werk, om dienaars te zijn van het Nieuwe Testament. Deze bediening is een bediening des Geestes en daarom is die Geest nodig en onmisbaar, namelijk de derde Persoon in het aanbiddelijk Drieëinig Goddelijk Wezen. Waarmee de apostelen op een extra-ordinaire wijze op de Pinksterdag bedeed werden.

Wij willen hiermede de wetenschappen en kennis op natuurlijk en godsdienstig gebied niet afkeuren, alsof die niet nodig waren. Maar Gods Woord leert ons overvloedig, dat, om een dienaar des Nieuwen Testaments te zijn, het God alleen is Die ons bekwaam kan maken. Zoals Paulus in vers 5 getuigt: "maar onze bekwaamheid is uit God." Deze bekwaamheid nam haar aanvang bij de apostel op de weg naar Damaskus (Hand. 9), waar het grote werk der wedergeboorte in hem, door de Heilige Geest, een

aanvang nam. Zo ook bij de andere apostelen die geroepen werden, de een van achter het visnet, de ander uit het tolhuis, weer een ander van onder de vijgeboom, om volgelingen van Jezus te worden en alzo vissers der mensen gemaakt te worden. Hieruit zien wij voor elk mens, maar ook inzonderheid voor een leraar, de noodzakelijkheid der wedergeboorte. Zoals de Heere Jezus Nicodemus leerde in Johannes 3: "Voorwaar, voorwaar zeg Ik u, zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan in het Koninkrijk Gods niet ingaan."

Dit is een waarschuwend woord voor alle leraren. Want zonder wedergeboorte kennen wij noch God, noch ons zelf en wandelen wij in de duisternis, en zo leidt de blinde de blinde en vallen ze eenmaal beiden in de gracht, in de eeuwige duisternis. Ach, dat de Heere het op het hart beliefde te binden van al zulke leraren, eer het voor eeuwig te laat zal zijn. Wat sprak de Heere Jezus het wee uit over de blinde leidlieden.

Maar was Paulus geroepen tot de zaligheid, wedergeboren, gerechtvaardigd, geheiligd, hij was ook een geroepene tot het apostelschap, gelijk zijn Zendbrieven gewoonlijk tot opschrift hebben: "Paulus, een geroepen apostel van Jezus Christus."

Dit was waarlijk een wonder voor vriend en vijand, en voor hem zelf wel het meest, waarom hij ook erkende: "Mij, de grootste der zondaren, de allerminste van al de heiligen, is deze genade gegeven, om onder de heidenen door het Evangelie te verkondigen de onnaspeurlijke rijkdom van Christus" (Ef. 3:8).

Was dat voor Paulus een wonder, wat is het een wonder voor elke geroepen leraar. Ten eerste, met Paulus door Gods Geest inwendig geroepen te zijn tot zaligheid. Want toch, het is niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods. Heeft de Heere uit vrijwillige liefde mij en u, kinderen Gods, inwendig geroepen, o wonder van Gods barmhartigheid. Dit vloeide niet voort uit iets dat in mij of in u was boven anderen, maar uit Gods vrijwillige, eeuwige liefde, die wij, arme zondaren, met al Gods ware volk gemeen hebben.

Maar ten tweede, geroepen om een gezant van Christus te zijn en dat heerlijke Evangelie der genade te verkondigen en aan doemschuldige zondaren de weg bekend te maken van zalig tekunnen worden. Ja; zelfs een instrument om een huwelijk uit te lokken tussen Christus en de arme verloren zondaar, evenals Eliëzer, de knecht van Abraham, ging om een vrouw voor de zoon van zijn heer te zoeken.

Daarom boog Paulus zijn knieën tot de Vader van onze Heere Jezus Christus (Ef. 3:14). Ach waarlijk, hier is bekwaamheid toe nodig. Wat de Heere maar alleen aan Zijn geroepen leraren in mindere of meerdere mate geeft; de een geeft Hij daartoe twee talenten en de ander vijf, naar Zijn vrijmacht.

Maar Paulus gaat verder aantonen, *dat het een testament is niet der letter, maar des Geestes; want de letter doodt, maar de Geest maakt levend.* Door het woord *letter* verstaan wij de Wet der Tien Geboden, die wel het leven aanwijst voor de volmaakte onderhouder, die in alles gehoorzaamheid betoont aan haar. Maar voor elke overtreder, bij de minste overtreding de vloek uitspreekt en de dood. Ja, de eeuwige verdoemenis aankondigt en voor altijd krachteloos is om de zondaar het leven toe te wijzen.

Daarom is het, dat de Wet de bediening des doods genaamd wordt.

Er is ook bij de Wet geen vergeving voor de overtreder te verwachten. Geen belofte of verbetering van leven, geen bidden met tranen kan de Wet bewegen om van haar eisen af te staan.

Maar de Geest maakt levend. De bediening des Nieuwen Testaments wijst ons het leven en de zaligheid door het geloof in Christus aan, Die het einde der Wet is voor een iegelijk die gelooft.

Dit is de bediening des Geestes, omdat de Heilige Geest in Zijn zaligmakende genade in de harten der uitverkorenen ermee gepaard gaat, waardoor de zondaar wordt levend gemaakt, berouw en leedwezen, met hartelijke droefheid naar God wordt geschonken, die een onberouwelijke bekering werkt tot zaligheid (2 Kor. 7:10).

Hiertoe was de apostel bekwaam gemaakt en geroepen, niet van mensen, noch door een mens, maar door Jezus Christus, en God de Vader, Die Hem uit de doden opgewekt heeft (Gal. 1:1). Gelijk er dan een roeping en bekwaammaking door Gods Geest onmisbaar nodig is tot zulk een ambt of bediening, evenzo is er voor elk mens, om zalig en behouden te worden, een inwendige roeping door Gods Geest nodig. Waardoor hij bekwaam wordt gemaakt tot die grote zaligheid, die geen oog gezien, en geen oor gehoord heeft, wat God bereid heeft hen, die Hem oprecht liefhebben.

Waar de apostel Johannes in 1 Johannes 3:2 van zegt: "Geliefden, nu zijn wij kinderen Gods, en het is nog niet geopenbaard, wat wij zijn zullen. Maar wij weten, dat als Hij zal geopenbaard zijn, wij Hem zullen gelijk wezen; want wij zullen Hem zien, gelijk Hij is."

Hier zullen wij dan met 's Heeren bijstand, onder biddend opzien tot de Heere, een woordje van trachten neer te schrijven naar aanleiding van de Zendbrief van Paulus aan de Kolossenzen, het eerste hoofdstuk, het twaalfde vers, deze woorden:

Dankende den Vader, Die ons bekwaam gemaakt heeft om deel te hebben in de erve der heiligen in het licht.

De Heere schenke daartoe Zijn lieve Geest, opdat het zij tot Zijn eer en onze zaligheid, stichting en opbouw van Zijn Koninkrijk, uit vrije genade. Dat zij zo.

- Ten eerste, vermaant de apostel de Kolossenzen, dat zij de Vader moesten danken.
- Ten tweede, waarvoor zij Hem moesten danken, namelijk dat zij bekwaam gemaakt waren.
- Ten derde, waartoe zij Hem moesten danken, namelijk om deel te hebben in de erve der heiligen in het licht.

Eerst worden zij dus vermaand de Vader te danken.

Wie is die Vader, Die met recht een Vader genoemd mag worden? "Want Hij is de Formeerder van alles, en Israël is de roede Zijner erfenis, HEERS der heirscharen is Zijn Naam" (Jer. 10:16). Het is die Vader, Die van eeuwigheid en tot in der eeuwigheid is, zoals Mozes in Psalm 90 zegt: "Ja, van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt Gij God." Zonder begin, voortgang of einde; duizend jaren zijn bij Hem als één dag en één dag als duizend jaren.

Als Vader heeft Hij vele kinderen, maar een Zoon bij uitnemendheid, dat is de Heere Jezus Christus. Die daarom genoemd wordt de eeuwige, natuurlijk Zoon Gods, van de Vader van alle eeuwigheid gegeneerd en God uit God. Eens Wezens met de Vader en de Heilige Geest; zijnde de tweede Persoon en de Heilige Geest de derde Persoon, in de aanbiddelijke Drieëenheid Gods.

De Vader wordt inzonderheid het grote werk der schepping toegekend als de Eerste Persoon, nochtans niet met uitsluiting van de Zoon en de Heilige Geest. Nee, want Hij werkt van Zichzelf door de Zoon en door de Heilige Geest. "Door het Woord des HEEREN zijn de hemelen gemaakt, en door den Geest Zijnsmonds al haar heir" (Ps. 33:6).

Is de Heere Jezus op een voor ons onbegrijpelijke en onuitsprekelijke wijze de

eniggeboren Zoon des Vaders, zoals niemand het is, nochtans heeft die Vader vele kinderen.

Ten eerste uit kracht van schepping. Hoeveel morgensterren, heilige engelen en kinderen Gods zongen vrolijk, toen zij de aarde op haar grondvesten zagen nederzinken, volgens Job 38:7.

Ten tweede ook Adam. Wij lezen in Lukas 3: "de zoon van Adam, de Zoon van God", uit kracht van schepping en zo al Adams nakomelingen. En wij lezen in Maleachi 2:10: "Hebben wij niet allen één Vader? Heeft niet één God ons geschapen?"

Maar door de zondeval hebben wij allen in Adam dat kinderrecht verloren en zijn in die betrekking geen kinderen Gods meer, maar een verbasterd zaad, kinderen des toorns en der vervloeking. En dat allen, zonder onderscheid. Wij dragen nu niet meer dat heerlijke beeld van God, maar zijn de duivel toegefallen, welke nu onze vader is. Wij staan nu onder het bewind en gebied van die onzalige tiran, de duivel, die ons tot het eeuwige verderf voert, tenzij almachtige genade ons verlost van zijn rampzalige heerschappij.

Maar ten derde zijn er onder dat diepgezonken Adamsgeslacht kinderen Gods, die daartoe uitverkoren zijn van de Vader in Christus, de Zoon Zijner eeuwige liefde, volgens Efeze 1:5.

Nu zegt Paulus in onze tekstwoorden ten eerste: *dankende de Vader*.

Die uit en door Zichzelf, van eeuwigheid is bewogen geworden, om sommigen te stellen tot vaten der barmhartigheid, tot verkrijging der zaligheid. Dankt die Vader, Die zo majestueus is, zo ontzaglijk, zo heerlijk. Voor Wie de heilige engelen hun aangezichten bedekken, uitroepende: "Heilig, heilig, heilig is de HEERE der heirscharen!" Dat die Vader aan zulke snode rebellen van eeuwigheid gedacht heeft, gelijk David zingt in Psalm 98:2: "Hij heeft gedacht aan Zijn genade, Naar Zijne goedigheid zeer groot", enzovoort.

O, wat een weergaloze diepte van wijsheid, waardoor Hij een weg uitdacht om zonder krenking Zijner heerlijke deugden, met de zondaar verzoend te worden.

Maar ten tweede: *dankende de Vader wegens Zijn weergaloze liefde tot verloren doemelingen*, die vrijwillig en moedwillig van Hem waren afgeweken, Zijn juk hadden verbroken en Zijn banden verscheurd. Maar was die liefde zo groot? O ja, want zou de ellendige, rampzalige zondaar zalig worden, dan moesten alle onnoemelijke schulden voldaan worden en daar was niemand, noch in de hemel, noch op de aarde toe in staat. Dat werk kon onmogelijk anders dan ten koste gaan van Zijn enige, geliefde Zoon.

Dankt dan ten derde de Vader *voor het schenken van zo'n gift*. "Want alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe."

Wij hadden allen de eeuwige dood moeten sterven, zo de Vader Zijn enige, geliefde Schoonzoon niet had gegeven. En gaf de Vader Zijn Zoon? De Heere Jezus zegt: "Ik en de Vader zijn één. Want die Mij gezien heeft, die heeft ook de Vader gezien." En tot welk einde gaf de Vader Hem? Om onze natuur aan te nemen, opdat Hij in onze natuur zou kunnen lijden en sterven, de toom Gods dragen, een vloek worden voor vervloekten, om alzo zondaars te verlossen van vloek en toom, en hen deelgenoten maken van de erve der heiligen in het licht.

2. Waartoe Hij dan de Zijnen ook bekwaam maakt, hetwelk ons tweede stuk is.

Wij waren onbekwaam. Ik, Paulus, ook de Kolossenzen en niemand uitgezonderd.

Jood en heiden, "vervreemd zijnde van het leven Gods, door de onwetendheid die in hen is, door de verharding huns harten" (EL 4:18). Wij liggen allen, volgens Efeze 2, midden in de dood en zijn door de zonde geestelijk dood, geheel machteloos om iets tot onze zaligheid te kunnen doen, te denken of te spreken.

God zag of er iemand verstandig was, die naar God zocht, maar zij waren te zamen afgeweken en onnut geworden. Hij, Wiens ogen zien tot in ons binnenste, het diepe hart, hetwelk Hij alleen doorgronden kan. Waarvan Hij getuigt, dat het gedichtsel der gedachten alleenlijk boos is van onze jeugd aan. Ja, van onze ontvangenis en geboorte zegt: "Wie zal een reine geven uit een onreine." En David in Psalm 51: "Ik ben in ongerechtigheid geboren, en in zonde heeft mij mijn moeder ontvangen", en zo dolen wij allen van 's moeders buik af over de aarde.

En daarom is het geen wonder, dat velen zoeken in te gaan, maar zullen niet kunnen, want wij zijn in die staat der natuur geheel onbekwaam. Jeremia zegt ervan: "Zal ook een Moorman zijn huid veranderen? Of een luipaard zijn vlekken? Zo zult gijlieden ook kunnen goed doen, die geleerd zijt kwaad te doen."

Ach nee, de diepte van ellende, waar wij allen door de zondeval in het paradijs in gezonken liggen, is een peilloze afgrond. De breuk tussen God en de zondaar is groter dan de zee. Wie kan ze helen? Alle geschapen kracht en wijsheid schiet daartoe te kort.

Bovendien is onze wil zo afkerig van God, wij kiezen de dood boven het leven, de hel boven de hemel, de dienst des duivels en der zonde boven de zalige dienst van God. Ja, het is voor de onwedergeboren zondaar in het zwart te gaan, om God te dienen. O, de dienst der zonde, de dienst des duivels en der wereld, de vleselijke lusten, de genoegens der wereld, de vriendschap der wereld, dat is zijn lust, zijn element, zijn leven, en daarom is hij tot het goede onbekwaam. Maar ten tweede, wij moeten trachten nog een weinig verder na te gaan de reden van zijn onbekwaamheid, opdat het des te duidelijker blijke, dat het een daad van God is, als zo één bekwaam gemaakt wordt. Wij ontmoeten een aantal mensen, die schijnen een goede wil te hebben om zalig te worden, zowel in de dagen van het Oude als in die van het Nieuwe Testament. Ja, door alle tijden, ook voornamelijk in deze dagen van een voorwerpelijk christendom.

O, hoevelen belijden de waarheid, zich Gereformeerd noemende, die evenwel nimmer hebben leren bukken onder de soevereine, vrije beschikking van het welbehagen des Vaders. De arme zondaar heeft na de zondeval maar één wil overgehouden, en dat is om naar de hel te gaan en de oorlog, in het paradijs tegen het hoge Goddelijke Wezen aangevangen, voort te zetten, totdat hij door de dood voor zijn grote Hemelrechter zal gedagvaard worden om voor eeuwig verwezen te worden naar de plaats van de eeuwige duisternis. Wat een ontzettend vonnis zal dat zijn, dat eeuwig onherstelbaar zal zijn.

Maar bezien wij verder die zogenaamde goede wil. Die mens wil zalig worden, maar hoe? Met behoud van eigen zin en wil zijn leven te behouden en door de werken gerechtvaardigd te worden. Doch Paulus leert ons, dat door de werken der Wet geen vlees zal gerechtvaardigd worden (Rom. 3:20) en heel de Brief aan de Galaten toont ons dat duidelijk. De arme mens wil alles doen om de Heere te bewegen, evenals Israël door hun offeranden, vasten en bededagen. Maar Israël heeft zijn Maker vergeten en tempelen gebouwd, eveneens in deze dagen.

Wat wordt er gereformeerd op alle gebied het opkomende geslacht onderwijs gegeven, om te leren geloven in Jezus, zonder waarachtige bekering en wedergeboorte, daar de mens op de voorgrond wordt geplaatst als de eerste. En zo begint de armzalige mens met God en eindigt met het vlees, zoals Paulus zegt tegen de Galaten. De leer van

vrije genade wordt op de achtergrond geplaatst en onze goede wil op de voorgrond.

De Heere zegt in Jesaja 65:1: "Ik ben gevonden van hen, die naar Mij niet zochten of vraagden; tot het volk, dat naar Mijn Naam niet genoemd was, heb Ik gezegd: Zie, hier ben Ik, zie, hier ben Ik." Hier valt ons begin geheel buiten. Ja, de apostel Paulus zegt in Romeinen 9:16: "Zo is het dan niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods." De grondslag van vrije genade ligt in de eeuwige verkiezende liefde Gods.

In Romeinen 9:13 lezen we: "Jakob heb Ik liefgehad, en Ezau heb Ik gehaat." Die grondslag stoot onze vermeende goede wil, als vijand van de vrijmacht Gods, geheel van de troon. Wat had Ezau een goede wil om de zegeningen van zijn vader te mogen ontvangen, maar hij werd verworpen. Hij vond geen plaats des berouws, hoewel hij dezelve met tranen zocht (Hebr. 12:17).

Wat zullen volgens Mattheüs 25:11 velen roepen met hun goede wil, zeggende: "Heere, Heere, doe ons open", die nochtans buiten geworpen zullen worden en dus onbekwaam zijn, omdat door gemis van olie, dat is hartvernieuwende genade, hun lampen uitgingen. Wat had de rijke jongeling uit Markus 10:21 een goede wil, veel deugden. En Jezus hem aanziende, beminde hem. Maar één ding ontbrak hem en het gemis van dat ene nodige maakte hem onbekwaam om alles te verlaten en Christus te volgen.

Dus hoe schoonschijnend een mens zich voordoet met gaven van godsdienst, van kennis, ja, van geloof en andere deugden, zonder hartvernieuwende genade is en blijft hij onbekwaam om deel te hebben in de erve der heiligen in het licht.

Maar Paulus zegt: "Die ons bekwaam gemaakt heeft."

Wie maakt ons bekwaam?

Dat is God, door Zijn Woord en door Zijn Geest. Paulus plant, Apollos maakt nat, maar God is het Die de wasdom geeft. God zendt Zijn Woord, Hij zendt Zijn dienaren en knechten. Zijn Woord alleen zou het niet kunnen doen. Want al wordt de zondaar het ongeluk aangekondigd, de ellendige toestand voor ogen gesteld aan elke overtreder van Gods heilige Wet, dat zou hem niets baten. En al wordt hem het liefelijk Evangelie gepredikt, de heerlijkheid van de hemel, het grote geluk van Gods volk, dat alles kan zijn hart niet overtuigen om alles te verlaten en Jezus te kiezen. Maar de Geest van God, Die is het die levend maakt. In Handelingen 8:29 zegt de Geest tot Filippus: "Voeg u bij deze wagen." Zo voegt de Heilige Geest Zich onder en bij de verkondiging des Woords. Het is dan een bediening des Geestes, de Geest opent het hart.

Scheurt uw hart, zegt God, en niet uw klederen (Joël 2:13). De zondaar kan, noch wil, maar de Heere doet het. De Heere Jezus kwam om te dienen, niet om gediend te worden. De Drieënige God is hier in Zijn grote liefde neerdalende door het Woord en voornamelijk door Zijn Geest, in het hart van de arme zondaar, en zodra dat plaatsheeft wordt hij een levende zondaar, hij blijft geen dode zondaar

Nu begint zijn bekwaammaking, de Geest overtuigt hem van zonde, gerechtigheid en oordeel. Hij verlicht zijn verstand, het stenen hart wordt weggenomen. De zondaar wordt een verbrokene van hart en een verslagene van geest, en o wonder, nu leert zo één zijn onbekwaamheid eerst recht kennen, zijn algehele doodsraat, zijn onverbetelijk bestaan.

Hij leert ook God kennen in Zijn vlekkeloze heiligheid en onkreukbare rechtvaardigheid, in Wiens tegenwoordigheid de zonde bedreven is. Nu wordt zo één bekwaam gemaakt om de zonde als zonde te kennen, zichzelf deswege te veroordelen en te verfoeien, en als een overtreder van Gods heilige Wet, zich bij de Heere aan te

klagen als een dood- en doemschuldig zondaar Zodat de Heere geen onrecht doet, als Hij hem voor eeuwig van Zich stoot en wegwerpt in de buitenste duisternis, waar weinig zal zijn en knersing der tanden. Zo'n gans verlorene in zichzelf, die geen weg of raad meer weet, is waarlijk een ellendige. Maar de Heere weet raad, om die radelozen en reddelozen te hulp te komen. Christus wordt hen niet alleen gepredikt, maar ook in het hart ontdekt en bekendgemaakt. O, dat wonder, Hem te kennen, die grote onwaardeerbare gift van de Vader, dat aan een verloren zondaar geloof geschonken wordt, om Hem te kennen, te lieven en hoog te schatten.

Dat is bekwaam gemaakt te worden om deel te hebben in de erve der heiligen in het licht. Dit is een goed, daar hebben al de gelovigen deel aan, van de minste tot de verst gevorderden in de genade. Want "al wat Mij de Vader geeft, zal tot Mij komen, en die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen" (Joh. 6:37). En in Johannes 17 zegt Jezus in Zijn hogepriesterlijk gebed: "Die Gij Mij gegeven hebt, heb Ik bewaard, en niemand uit hen is verloren gegaan, dan de zoon der verderfenis, opdat de Schrift vervuld worde." En we lezen in Jeremia 31:34: "Zij zullen Mij allen kennen, van hun kleinste af tot hun grootste toe, spreekt de HEERE."

O, hoe welgelukzalig is het volk hetwelk het geklank kent; de liefde Gods in het hart uitgestort zijnde, worden zij bekwaam gemaakt om alles om Jezus' wil te verlaten. "Vergeet uw volk en uws vaders huis, zo zal de Koning lust hebben aan uw schoonheid. Dewijl Hij uw Heere is, zo buig u voor Hem neder."

3. Aldus krijgen zij deel in de erve der heiligen, ons derde stuk.

Dat hebben wij niet van nature, ach nee, maar wij hebben tegenovergesteld een ander deel, een erfdeel waar wij diep ongelukkig mee zijn, zo wij niet wedergeboren worden.

Vooreerst hebben wij deel aan Adams bondsbreuk, die zonde van onze eerste ouders wordt al Adams nakroost toegerekend. Zo zijn wij van onze ontvangenis en geboorte al in grote schulden.

Maar ten andere erven wij van onze ouders ook de smet der zonde, de onreinheid onzer ziel, verduisterd in het verstand, afkerig in de wil liggen we dood door de zonde voor God, en zijn erfgenamen van al de straffen die door een heilig en rechtvaardig God op de zonde bedreigd zijn. Kinderen des toorns en der vervloeking, gebonden in al de banden der ellende.

O, in welk een duistere kerker van ellende is de arme zondaar opgesloten, tot hij, zo stervende, in de eeuwige duisternis zal aankomen, waar Gods ondraaglijke toom eeuwig op hem zal rusten. Maar God is rijk in barmhartigheid. Wat een rijkdom van barmhartigheid, als de arme zondaar uit die diepte van ellende wordt gered en een erfdeel ontvangt onder de heiligen in het licht. Van een kind des toorns en der vervloeking, een kind Gods. Van een kind der duisternis, een erfgenaam en een kind des Lichts gemaakt. En van een erfwachter van de eeuwige rampzaligheid, een erfwachter van de eeuwige gelukzaligheid, en dat uit enkel vrije liefde en genade van 's Heeren kant. "Uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof, en dat niet uit u, het is Gods gave; niet uit de werken, opdat niemand roeme."

Paulus noemt het een deel in de erve der heiligen. David zegt ervan in Psalm 16:5: "De HEERE is het Deel mijner erve en mijns bekers; Gij onderhoudt mijn lot." En dit sluit alles in, alles wat de arme mens gelukkig kan maken voor de tijd en voor de eeuwigheid. "Doe uw mond wijd open, en Ik zal hem vervullen." Als God voor ons is, wie zal dan tegen ons zijn.

De Drieënige God is voor hen: de Vader in Zijn eeuwige verkiezende liefde, de Zoon in Zijn verlossende liefde en de Heilige Geest in Zijn wederbarende genade. Die de

borgverdienste van de Zoon aan het hart van de arme zondaar toepast, in hem woont en maakt tot een tempel en woonstede Gods in de Geest. Hij geeft hem met al de heiligen enerlei weg en hart om Hem te vrezen.

Zij hebben met de heiligen een aandeel in de weldaden van het Genadeverbond: de roeping, rechtvaardigmaking, heiligmaking en verlossing. Zij krijgen geloof, hoop en liefde. Zij spreken één taal, de taal Kanaäns. Zij zijn allen een arm en ellendig volk. Zij gaan allen dezelfde weg en die leidt door vele verdrukkingen, zij worden door één Geest geleid en gedrenkt.

Zo hebben ze één hoop en verwachting en dat is enkel vrije genade, vergevende genade, ontdekkende genade, vertroostende genade. Ja, alle genadegaven die hun nodig zijn om volstandig tot het einde toe de Heere achterna te wandelen, omdat Hij hun Alles is.

Verder zegt Paulus, dat het een erve der heiligen is in het licht. Zij zijn nu kinderen des lichts en geen duisterlingen meer. "Gij waart eertijds duisternis, maar nu zijt gij licht in de Heere" (Ef. 5:8). Door het zaligmakende licht van de Heilige Geest hebben ze zichzelf leren kennen en leren ze hoe langer hoe meer zichzelf kennen. Want het is hier alles ten dele.

Hoe meer zij zichzelf leren kennen, hoe meer en hoe groter het wonder van genade voor hen wordt en hoe meer zij ook hun verdorven en onverbeterlijke aard en overgebleven duisternis leren kennen. O, die zonde, die in hen woont, dat vlees, dat zich der Wet niet onderwerpt, dat oude deel, dat onbuigzame hart, die lusten en begeerlijkheden, die krijg voeren tegen de ziel. Die niet te ontkennen verbondenheid aan dat alles. Het verwondert hen Menigmaal, dat de Heere hen zo lang draagt. Hierdoor veroordelen en verfoeien zij zichzelf; wat komt nu genade hoe langer hoe meer op prijs te staan.

Maar zij leren in deze weg ook meer Gods onveranderlijkheid kennen in Zijn eeuwige liefde, telkens als de Heere hen Zijn goedgunstigheid betoont. Als zij onder de schuld weer eens mogen bukken en Hij hen vriendelijk toesprekt. Als zij zo beschaamd zijn vanwege hun afkerig hart en de Heere toont hun, dat Hij dezelfde trouw houdende Verbonds-Jehovah blijft.

Ik heb het geweten, zegt de Heere, dat gij trouweloos zoudt handelen. Zo doet de Heere ook menigmaal, nadat Hij Zijn aangezicht voor hen verborgen had, het licht weer uit de duisternis opgaan.

Soms zijn de dagen der duisternis vele, voornamelijk in drukwegen als bij Job. Ook David, die uitriep: "Hoe lang, o HEERE? Zult Gij U steeds voor mij verbergen?" Hoe lang bij menig kind van God, dat geen houvast heeft dat hij in Gods Verbond begrepen is. Wat baart het een worstelen, vrezen, schreien; nochtans, het licht zal uit die duisternis opgaan, al was het op het einde. Want zalig zijn zij, die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid, want zij zullen verzadigd worden en eeuwig in het licht van Zijn aangezicht wandelen.

Toepassing

Nu wensen wij ter toepassing nog een woord tot elks hart te spreken. Vooreerst dan vragen wij u, en vraag het uw eigen hart eens af, want het is van het grootste aanbelang: Hebt gij uw onbekwaamheid tot die eeuwige erve al leren kennen? Het is een erve der heiligen in het licht. Het licht heeft geen gemeenschap met de duisternis. De zonde maakt ons en heeft ons onbekwaam gemaakt, de zonde heeft ons in de duisternis gebracht en de duisternis heeft onze ogen zó verblind, dat wij noch God, noch ons zelf kennen en zo weten wij ook niet waar wij heengaan.

Ach zondaar, zijt gij nog onwedergeboren, dan zijt gij nog in die duisternis en gij haat

het licht en komt tot het licht niet, opdat uw werken niet bestraft worden. Gij zijt dan een hater van God, Die enkel licht is, Die vlekkeloos is in Zijn heiligheid en onkreukbaar in Zijn rechtvaardigheid, voor Wiens ogen de onzinnigen niet bestaan kunnen. Hij is te rein en te heilig van ogen, dan dat Hij het kwade zou aanschouwen. Hij heeft evenwel ook geen lust in de dood van de zondaar, maar daarin, dat hij zich bekere.

Erken uw blindheid, uw onbekwaamheid en tracht ze te leren kennen; ook uw onwilligheid om alles om Zijntwil te verlaten. Bedenk met ernst uw jammerlijke staat, waar gij in verkeert; ieder ogenblik in het uiterste gevaar van in de eeuwige duisternis geworpen te worden. Meen ook niet, dat uw bevattende kennis van Gods Woord, of uw belijdenis u zal vrijwaren van Gods toom, ook uw onberispelijke wandel niet. Ja, "al ware het, dat ik al het geloof had", zegt Paulus, "en de liefde niet had, zo ware ik niets."

De Heere opene u de ogen en geve u verlichte ogen des verstands. Hij trekke u krachtadig en almachtig en brenge u uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht. Hij, de Heere alleen kan dat doen. Hij schept het licht uit de duisternis. Hij opent de ogen der blinden, de Heere maakt de gevangenen los.

En gij, die met de Kolossenzen bij de aanvang door de Geest van Christus met die bekwaammaking bedeed zijt, wat zijn de snoeren u hier alreeds in een liefelijke plaats gevallen, wat een schone erfenis is uw deel geworden. Wat overtreffen die eerstelingen des Geestes verre al de genoegens van de rijkdom, de gemakkelikheden van de wereld; uw vreugde, vrede en blijdschap gaat ver boven die der wereld. "Eén dag", zegt David, "in Uw voorhoven, is mij beter dan duizend elders. Ik koos liever aan de dorpel in het huis mijns Gods te wezen, dan lang te wonen in de tenten der goddeloosheid" (Ps. 84). "Voorwaar, ik heb U in het heiligdom aanschouwd, ziende Uw sterkheid en Uw eer" (Ps. 63).

Nu, mag u dat David nastamelen, dan heeft de Heere u daartoe bekwaam gemaakt. Gij waart het ook niet van nature. U lag daar op de vlakte des velds, vertreden in uw bloed, geen oog had medelijden met u, ook gij zelf niet. O, zo onbekwaam tot enig goed. Maar de Heere ging voorbij u en Hij zag u in al de walgelijkheid uwer ziel, evenals Zacheüs.

Jezus zag u, de tijd brak aan dat Hij u levend maakte. Ja, het was de tijd der minne, dat Hij Zijn vleugelen uitbreidde, u zwoer en met u in een verbond kwam en gij de Zijne werd. O, wonder van genade. Gij waart onbekwaam, vijandig, dwaas en blind, maar de Heere begon dat goede werk in u en liet niet varen de werken Zijner handen. Hij onderwees u. "Ik zal u onderwijzen en u leren van de weg, die gij gaan zult" (Ps. 32). Door dat Goddelijk onderwijs werd gij bekwaam gemaakt om uw alleszins verloren, ellendige en rampzalige staat te kennen, de walgelijkheid en onreinheid uwer ziel. Hij maakte u bekwaam om Hem te kennen en lief te hebben, zodat gij Zijn heilig recht goedkeurde, ja, lief kreeg.

Gij kreeg een Borg nodig, Die werd u geopenbaard. Gij kreeg Hem lief, met de liefde uwer ziel. Het was: Och, dat ik Hem vinden mocht, als de bruid in Hooglied 8. Maar o, wat een wisselende gestalten doen zich hier gedurig op en voor, dan hoop, maar duizend vrezende ertegenover. Zo'n onbekwame, dwaze blinde, zal mij, zo'n ellendige, zo'n onreine, zo'n ongelijkvormige, het ooit gelukken die Parel van grote waarde in bezit te krijgen?

Maar de Heere doet zulks nooit om iets dat in het schepsel is. Het gaat op deze markt evenals wij lezen in Jesaja 55: "Gij, die geen geld hebt, komt, koopt en eet, ja komt, koopt zonder geld en zonder prijs, wijn en melk."

Hier is bekwaammaking nodig om met een ledig hart alleen te hopen en te pleiten op

de borgverdiensten van Hem, Die volkomen kan zalig maken en naar Zijn vrijmachtig welbehagen geeft en doet.

Is dit nu onze ondervinding van deze grondslag, dan zijn wij niet meer in de duisternis. Hóeveel duisternis er ook nog in ons is, van onwetendheid, van zonde, van ongelooft, van twijfelingen en vrees.

Ook duisternis omtrent onze staat, vanwege de bestrijding van de vorst der duisternis, die altijd zal trachten ons aandeel in Zijn eeuwig Verbond ons in twijfel te doen trekken, opdat wij in moedeloosheid zouden wegzinken en des Heeren werk verdenken, tot droefheid en smart voor onze ziel.

Jezus zei tot Zijn discipelen: "In de wereld zult gij verdrukking hebben; maar hebt goede moed, Ik heb de wereld overwonnen." *Nog een zeer weinig tijds en Hij, Die te komen staat, zal komen en niet achter blijven.*

"Vader", zei de Heere Jezus, "Ik wil dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt; opdat zij Mijn heerlijkheid mogen aanschouwen, die Gij Mij gegeven hebt", in die plaats, waar geen nacht zijn zal.

Nu, de Heere zegene Zijn Woord tot Zijn eer en onze zaligheid, om Zijns Zelfs wil. Amen.

Leerrede over Jesaja 54:10

Want bergen zullen wijken en heuvelen wankelen, maar Mijn goedertierenheid zal van u niet wijken, en het Verbond Mijns vredes zal niet wankelen, zegt de HEERE uw Ontfermer.

Inleiding

Wij lezen in 2 Petrus 1:4: "Door welke ons de grootste en dierbare beloften geschonken zijn, opdat gij door dezelve der Goddelijke natuur deelachtig zoudt worden, nadat gij ontvloten zijt het verderf, dat in de wereld is door de begeerlijkheid."

De schrijver van deze brief, de apostel Petrus, is door de Heilige Geest daartoe gedreven zijnde, een ijverige dienstknecht van de Heere Jezus Christus, Die hem geroepen had en hem de toenaam Petrus gaf (Luk. 6:14 en Joh. 1:43).

Wie hij was, is uit de Evangeliën ons genoeg bekend. Een ijveraar voor zijn Meester in oprechte liefde, maar die ook grote misslagen beging, gelijk voornamelijk gebleken is door zijn droevige val in de zaal van Kajafas. Die nochtans door genade uit zijn val weer opstond en in zijn vorige stand door Jezus werd hersteld.

De apostel schreef deze brief aan degenen die uit enkel genade met hem een even dierbare geloof verkregen hadden. Die hij in vers 2 genade en vrede toewenst door de kennis van God en van Jezus, onze Heere. Door Wiens Goddelijke kracht hun alles was geschonken, wat tot het leven en de godzaligheid behoort.

Dan vervolgt hij: "Door welke ons de grootste en dierbare beloften geschonken zijn."

Hij spreekt hier van beloften en wel van grote, ja, zelfs de grootste beloften. En waarom?

Ten eerste, omdat de Belover zo groot is. "Want wie mag in de hemel tegen de HEERE geschat worden? Wie is de HEERE gelijk onder de kinderen der sterken? God is grotelijks geducht in de raad der heiligen, en vreselijk boven allen, die rondom Hem zijn" (Ps. 89:7 en 8). Hij is groot van raad en machtig van daad, zodat Hij machtig is Zijn beloften te vervullen.

Hij is niet alleen machtig, maar ook rijk, zodat Hij doen kan boven bidden en denken. Hij bezit een rijkdom van genade. Paulus roept er in verwondering over uit: "O diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods. Hoe ondoorzoekelijk zijn Zijn oordelen, en onnaspeurlijk Zijn wegen!" (Rom. 11:33).

Ten tweede, het zijn de grootste beloften, want ze zijn onveranderlijk en onvoorwaardelijk. De Heere beloofde aan Adam en Eva het eeuwige leven, op voorwaarde van volmaakte gehoorzaamheid. Maar zodra ze ongehoorzaam werden, verloren ze ook de belofte van het leven. "Ten dage als gij daarvan eet, zult gij de dood sterven."

Maar deze grootste beloften zijn beloften van het Genadeverbond, welker vervulling niet afhangt van ons goeddoen of onze gehoorzaamheid. Er is van geen verdiensten van 's mensen kant ooit enige verwachting.

Ten derde, het zijn de grootste beloften, als wij in aanmerking nemen aan wie die beloften gedaan worden. Het zijn zulken, die niet de minste waardij in zich bezitten. Ja, zelfs vijanden zijn van de belovende God, haters van God en hun naasten, welke de dood kiezen boven het leven en de hel boven de hemel. En die komt dat lieve en heerlijke Wezen onderwerpen te maken van Zijn dienende liefde en genade, en vat- en ontvangbaar voor Zijn beloften. Hen door Zijn Geest hun jammerlijke toestand

ontdekkende, waardoor zij verloren in zichzelf, arm en ellendig, reikhalzend zijn naar vergeving en genade.

Waarop dan ook deze beloften alleen van toepassing zijn, en voor dezulken *dierbare beloften zijn*.

Het zijn de grootste beloften, want het zijn de grootste, gewichtigste zaken die beloofd worden. Het is het eeuwige leven, de eeuwige zaligheid, de hemel met al zijn begeerlijkheid, de volzalige God tot zijn deel te hebben.

"De HEERE is het Deel mijner erve en mijns bekers; Gij onderhoudt mijn lot. De snoeren zijn mij in liefelijke plaatsen gevallen; ja, een schone erfenis is mij geworden", zegt David in Psalm 16:5 en 6. Het zijn beloften van vergeving van de schuld, van kwijtschelding van de straf, want er is geen verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn. Beloften van vrede: "Vrede laat Ik u, Mijn vrede geef Ik u.

Zijn de beloften zo groot, ze zijn ook dierbaar, want ze worden gedaan door Hem, Die niet liegen kan. Het is de Drieënige God in Christus, in Wie alle beloften Gods ja en amen zijn.

"U dan, die gelooft, is Hij dierbaar." De Drieënige God is de grondslag. "Het vaste fundament Gods staat, hebbende dit zegel: De Heere kent degenen, die de Zijnen zijn." Ze zijn gegrond op de gehoorzaamheid en het bloed van Jezus, waardoor vergeving en zaligheid verworven is. Ze zijn dierbaar, omdat er zo'n grote prijs voor betaald is. En om er deel aan te hebben, is de markt van vrije genade zo laag gesteld, juist geschikt voor een dood- en doemschuldig zondaar.

Het is om niet, gij, die geen geld hebt. Is alles verspeeld, het ganse kapitaal doorgebracht als bij de verloren zoon? Zijt ge zo verarmd, dat ge niets te offeren meer hebt? Hebt ge geen kleet tot bedekking voor uw naaktheid? De Heere belooft aan armen hun overvloedig Goud en krachtig Zilver te zijn; aan naakten de klederen des heils en de mantel der gerechtigheid. Aan dwazen is Hij gegeven tot Wijsheid en al wat hun ontbreekt biedt Hij om niet aan. Daarom zijn het dierbare beloften.

Zij zijn ook dierbaar omdat ze hun geschonken zijn. Het is een heerlijke gift. De beloften Gods zijn de borsten der vertroosting, waaruit de dorstige gedrenkt en verkwikt wordt, waarom de bruid bad: "Ondersteunt gij mij met de flessen, versterkt mij met de appelen" (Hoogl. 2:5). Ze zijn in hun verdrukking in de woestijnreis, hun tot moedgeving. David zegt: "Indien Uw Wet niet ware geweest mijn vermaking, ik ware in mijn druk al lang vergaan." Op Uw Woord, zegt hij, heb ik gehoopt.

"Deze dingen heb Ik tot u gesproken, opdat gij in Mij vrede hebt. In de wereld zult gij verdrukking hebben; maar hebt goede moed, Ik heb de wereld overwonnen" (Joh. 16:33). Sterk u daarmee.

De beloften Gods maken hem niet zorgeloos, gelijk de naam- en mondchristen. Nee, integendeel. Petrus zegt ons: "Opdat gij door dezelve der Goddelijke natuur deelachtig zoudt worden." Hier worden de oprechte gelovigen nauwer aan de Heere verbonden, hun geloof wordt er door gesterkt, hun hoop verlevendigd, hun liefde vuriger, hun lijdzaamheid geoefend. "Ik zal uitzien naar de HEERE, ik zal wachten op de God mijns heils. Israël hope op de HEERE."

Zo worden ze het beeld Zijns Zoons gelijkvormig in Zijn mededeelbare eigenschappen. Want indien wij met Hem lijden, wij zullen ook met Hem verheerlijkt worden. En dat, zegt Petrus, "nadat gij ontvloden zijt het verderf, dat in de wereld is door de begeerlijkheid." Ze waren met de gewassen zeug niet weergekeerd tot de wenteling in het slijk, of met de hond tot zijn eigen uitbraaksel, zoals wij voorbeelden vinden in Gods Woord ter onzer waarschuwing. Denk aan de vrouw van Lot, waarom de Heere Jezus Zijn discipelen waarschuwde: "Gedenkt aan de vrouw van Lot."

Wat al bakens stelt God in Zijn onfeilbaar Woord ter waarschuwing, opdat wij geen lust tot het kwaad zouden hebben, gelijk als zij. Zie eens naar de dwaze maagden in Mattheüs 25. Zie eens naar Orpa, die wederkeerde tot haar land en haar goden. Zie Demas, welke de tegenwoordige wereld lief kreeg. Zie de vrouw van Lot, die wel uitging uit Sodom, ja, zelfs er uitgeleid werd, maar niet in Zoar kwam en dus treurig omkwam, dewijl haar hart niet los was van Sodom. Wat is er een onderzoek nodig, of wij de zonde waarlijk een scheidbrief hebben gegeven, of dat wij ze nog heimelijk aan de hand houden. Of het ons te doen is om in Zoar, dat is in Christus, een schuilplaats te vinden. Want buiten die Ark moeten allen omkomen en verdrinken.

Wij zouden met 's Heeren bijstand en de hulp Zijns Geestes trachten een woord te schrijven over die beloften Gods, gedaan tot Zijn bedrukte volk en Kerk, in de tekstwoorden, Jesaja 54:10:

Want bergen zullen wijken en heuvelen wankelen, maar Mijn goedertierenheid zal van u niet wijken, en het Verbond Mijns vredes zal niet wankelen, zegt de HEERE uw Ontfermer.

Hier spreekt de Heere Zijn geliefde volk en bedrukte Kerk zielsvertroostend en bemoedigend aan.

- Wij willen dan eerst trachten een woord te spreken aangaande de bergen en de heuvelen, die zullen wijken en wankelen.
- Ten tweede, maar Mijn goedertierenheid zal niet wijken, ook niet het Verbond Mijns vredes.
- En tenslotte, dat de Heere, hun getrouwe Verbondsontfermer, dit zegt.

Och, dat het lieve Goddelijke Wezen ons door Zijn Geest besture en Zijn onmisbare zegen daartoe believe te schenken, om Zijns Naams wil, uit genade. Dat zij zo.

In dit hoofdstuk doet het grote en heerlijke Wezen grote en dierbare beloften aan Zijn uitverkoren volk, die Hij als de getrouwe Verbonds-Jehovah aan hen zou vervullen. Voornamelijk ten tijde van het Nieuwe Testament, als Hij de Zijnen zou toebrengen uit alle geslachten der volkeren tot de schaapsstal Christus. Welke Hij in een grote menigte zou doen uitbreken, zodat de kinderen der eenzame meer zouden zijn dan de kinderen der getrouwde. Hij zou ze tot Zijn lieve bruid aannemen, Zijn toom van hen afwenden en hen met eeuwige ontferming vergaderen. En als de Heere hun Verlosser, Maker en Man, met eeuwige goedertierenheid Zich over hen ontfermen.

Boven dit alles komt Hij ter hunner bemoediging dit in vers 9 te bevestigen met eedzwering, opdat zij voor hun wankelend geloof een vaste grondslag zouden hebben en een sterke vertroosting in Hem, Die niet liegen kan. Zij horen Hem Zijn liefde en genade niet alleen betuigen, maar zelfs zweren, dat Hij niet meer op hen toornen, noch hen schelden zal.

O, wat een neerbuigende goedheid en genade van de hoge God, Die vrij en soeverein is en niets aan het schepsel verschuldigd is! Zijn toom, door de zonde ontstoken zijnde, komt Hij om Christus' wil niet alleen voor hen af te leggen, maar dat bovendien te zweren. O, ondoorgrondelijke barmhartigheid.

Zij mochten zeggen: Ja maar, het zijn zulke bergen van zwartigheid, van zonden, van ongelooft, van twijfelingen.

Maar de Heere antwoordt en zegt: "Want bergen zullen wijken en heuvelen wankelen, maar Mijn goedertierenheid zal van u niet wijken en het Verbond Mijns vredes zal niet wankelen, zegt de HEERE uw Ontfermer."

Ten eerste dan de bergen en heuvelen, waar de Heere in onze tekstwoorden van spreekt. Wat bergen zijn in het natuurlijke weten wij. God de Heere is de Schepper der wereld. Hij deed ze op haar grondvesten nederzinken op de eerste dag, waarover de morgensterren samen vrolijk zongen en de kinderen Gods juichten. Het heeft de Heere niet behaagd de wereld te maken als een effen vlakke, maar met bergen, sommige die zeer hoog zijn, andere die minder hoog zijn, dat zijn heuvelen. Ook heeft Hij de zee gemaakt. Waar diepten, ja, afgronden in zijn.

Dat ganse scheppingswerk is Zijner handen werk. De aarde is des Heeren. Hij regeert, onderhoudt en bestuurt het alles naar Zijn wil en welbehagen. Raakt Hij de bergen aan, dan roken zij. Als de Heere op de berg Sinai nederkwam, dan beefde de ganse berg en hij rookte, het was een vreselijk gezicht. Niet alleen het volk, maar ook Mozes beefde en was gans bevreesd, volgens Hebreëën 12:21.

De Heere als de Schepper zet de bergen vast door Zijn kracht, maar Hij doet ze ook sidderen en beven. Ja, zelfs wankelen en bezwijken, hetwelk eenmaal plaats zal hebben ten jongsten dage als de hemelen met een gedruis zullen voorbijgaan en de elementen branden zullen en vergaan, en de aarde en de werken, die daarin zijn, zullen verbranden (2 Petrus 3:10). Dan zullen alle goddelozen al sidderende roepen tot de bergen en tot de heuvelen: "Valt op ons en bedekt ons voor het aangezicht Des- genen Die op de troon zit en voor de toom des Lams." Maar die bergen zullen zelf wankelen en bezwijken.

Maar er wordt in Gods Woord ook nog van andere bergen gewag gemaakt.

Ten eerste, de Kerk Gods wordt menigmaal bij een berg vergeleken, die nooit wankelen of bezwijken zal. Psalm 125:1: "Die op de HEERE vertrouwen, zijn als de berg Sion, die niet wankelt, maar blijft in eeuwigheid." En Jesaja 25:6: "En de HEERE der heirscharen zal op deze berg alle volken een vette maaltijd maken", enzovoort. En Psalm 68:17: "Deze berg heeft God begeerd tot Zijn woning. Ook zal er de HEERE wonen in eeuwigheid." Deze berg is verheven boven de heuvelen en vastgesteld op de top der bergen, volgens Micha 4:1. Om deze berg, dat is Gods Kerk, tot de grond toe te vernietigen, daar hebben vele volken en machtige koningen al hun macht, list en geweld aan besteed, hun ten verderve. Maar ze hebben haar nooit kunnen overwinnen, want de Heere is in het midden van haar en daarom zal ze niet wankelen.

Om Diens wil worden dan ook de vijanden der Kerk bij bergen vergeleken. Zo lezen wij in Zacharia 4:7: "Wie zijt gij, o grote berg?" Dat was Sanballat met zijn aanhang, die vijanden waren, en macht en gezag nam- de wereld bezaten, en met de bouwers van stad en tempel met grote minachting de spot dreven. Maar de Heere zeide: "Voor het aangezicht van Zerubbabel zult gij worden tot een vlak veld."

Zo zijn de koningen der aarde als bergen opgestaan tegen de Heere en tegen Zijn Gezalfde De groten, de machtigen en rijken dezer aarde, de wijzen van de wereld, wat zijn ze als bergen, die zich verheffen tegen het bedrukte volk des Heeren, die meestal de armen dezer wereld, de dwazen zijn.

Wat is er tegen die arme hoop al niet gewoeld door moorden en branden in de dagen onzer vaders. Wat was en is nu nog de Roomse Antichrist een grote berg, die zich kant tegen de berg van het huis des Heeren. En in onze dagen de God loochenende wijsheid dezer eeuw, ook in ons land, waar voorheen Gods Woord en Waarheid in bloei en aanzien was. Maar wat een aantal bergen verzetten er zich nu tegen.

Wij zouden wel mogen vragen: "Waarom springt gij op, gij bultige bergen? Gij heuvelen als lammeren?"

Allen en alles spant samen, beiden, Herodes en Pontius Pilatus, tegen het erfdeel des

Heeren en tegen de leer van vrije, soevereine genade, tegen de vaste grondslagen van de eeuwige, vrije, verkiezende liefde. "Jakob heb Ik liefgehad en Ezau heb Ik gehaat." Maar, zeide Faraó tegen zijn knechten, laat ons listiglijk handelen met dit volk, opdat ze vernietigd worden, en hun kindertjes verdrinken, dan sterven ze uit.

Zo ook in ons land. De Kerk zullen ze nog vrij laten, maar ze spreken voorts geen woord over God of Jezus, zelfs niet in de gewichtigste zaken en tijden. Al ware het, dat de Almachtige met Zijn oordelen nog zo dreigde, zij zullen niet horen.

Dat niet alleen, maar bovendien wat al bergen en heuvelen van dwalingen in de leer, waar ons land door overstromd wordt. In de kerk en de school, wat een dwingelandij in dé opvoeding onzer kinderen, waardoor de gelegenheid wordt afgesneden om onze kinderen naar de keuze van ons hart te doen onderwijzen in de leer, die naar de godzaligheid is, volgens de doopbelofte. Zijn het geen grote bergen, waar een oprecht godvrezend ouder een zware strijd mee te kampen heeft?

"Maak u op, zegt de HEERE, in Micha 6:1 en 2, twist met de bergen. Hoort, gij bergen, de twist des HEEREN, mitsgaders gij sterke fundamenten der aarde; want de HEERE heeft een twist met Zijn volk, en Hij zal Zich met Israël in recht begeven."

"Zult gij dit de HEERE vergelden, gij dwaas en onwijs volk?" Zal de Heere Zich niet wreken aan zulk een volk als dit is? En daarom, die bergen zullen wijken en die heuvelen zullen wankelen, als de Heere zal opstaan om Sions twistzaak te twisten. "Dan zullen alle hoogmoedigen zijn als een stoppel, en de toekomstige dag zal ze in vlam zetten, zegt de HEERE der heirscharen, Die hen noch wortel noch tak laten zal" (Mal. 4:1).

Wij lezen ook van bergen in Hooglied 2:8, waarover de bruid van Christus haar Bruidegom zag komen, springende op de bergen en huppelende op de heuvelen.

Zijn het hoge bergen, als de groten en rijken, die van God en Zijn Woord afkerig zijn, in de voorgestoelten geplaatst worden. Als het bewind van land, volk en kerk aan hen wordt overgegeven en toevertrouwd, dan gaat het evenals Salomo zegt: "Als de goddelozen opkomen, wordt de mens (namelijk de rechtvaardige) nauw gezocht" (Spr. 28:12).

Maar de bergen, waar de bruid van spreekt, zijn eveneens zeer hoge bergen. Indien de Heere Zelf niet over die bergen heen kwam tot Zijn volk, wij zouden er zeker onder omkomen en nooit een straaltje van Zijn vriendelijk aangezicht aanschouwen. Maar voor Hem smelten die bergen als was.

Want toch, vooreerst zijn het bergen van zonden, waar wij de kinderen Gods onder horen klagen en zuchten, die zij maar onmogelijk te boven kunnen komen, want het zijn er legio. Wat een worstelen en strijden, tranen en angstvalligheden kost het elk van 's Heeren volk.

Daar hoort men Paulus over uitroepen: "Ik ellendig mens, wie zal mij verlossen?" En Jeremia: "Wat klaagt dan een levend mens? Een ieder klage vanwege zijn zonden." En de klaagkerk: "O wee nu onzer, dat wij zo gezondigd hebben." David, de Godsman, hoe menigmaal horen wij hem zijn zonden betreuren en belijden, zelfs zijn bedstede doornatte hij met tranen.

De goddelozen achten de zonde als spel, de naam- en nabij-christen houden ze als een lekkere bete verborgen onder hun tong. Wat wordt er voor de zonde gepleit als voor een vriend. Maar bij Goddelijk licht ontdekt, wat een bergen zijn dan de zonden. Wie zal ze kunnen overklimmen? "Waarmede zullen wij de HEERE tegenkomen, en ons bukken voor de hoge God? Zullen wij Zijn aangezicht verzoenen met geschenken van brandoffers, met eenjarige kalveren, met tienduizenden van oliebekken? Of geven de vrucht onzes buiks voor de zonde onzer ziel?" (Micha 6:6 en 7).

O nee, gerechtigheid redt van de dood, maar de ziel die zondigt, die zal sterven. En bovendien, wat is de mens onmachtig om de zonde, zelfs de minste zonde, ooit te boven te komen, want zijn hart is een poel van zonde en ellende. Het is een gans bedorven bronader, waaruit altijd maar stank en onreinheid opwelt, en daarom mogen ze terecht bergen genoemd worden. Nochtans belooft de Heere, dat deze bergen zullen wijken en die heuvelen zullen wankelen. *Maar niet door kracht noch door geweld, maar door Mijn Geest zal het geschieden.*

Het is die lieve Geest, de derde Persoon in de aanbiddelijke Drieëenheid, Die uitgaat van de Vader en de Zoon. Die de zondaar overtuigt van zonde, gerechtigheid en oordeel. Die de schuld der zonde ontdekt en op het hart bindt, en in het licht van Gods onbevleete heiligheid en onkreukbare rechtvaardigheid doet zien, dat hij een overtreders is van Gods heilige Wet.

Van gebod tot gebod schuldig staande, heeft hij naar het dreigement, zich de eeuwige dood waardig gemaakt. Want: "Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der Wet, om dat te doen." Nu ziet en gevoelt de zondaar zich gans verloren en er is geen ontkomen voor zijn ziel. Nu is het: "Wat moet ik doen om zalig te worden?" Nu kruipt hij weleens als een worm in het stof en het is met de tollenaar: "O God, wees mij zondaar genadig." Maar het is ook diezelfde Geest, als de Geest van het Genadeverbond, en daarom ook de Geest van Christus genoemd, Die in die zondaar werkt een evangelische droefheid over de zonde, een droefheid naar God, die een onberouwelijke bekering werkt tot zaligheid. O, wat smart hem nu de zonde. Nu roept hij tegen alle zonden: "henen uit", en hij zegt ze de dienst op.

Wat smart het hem tegen zo'n volzalig, algenoegzaam en goedertieren God gezondigd te hebben. Wat al zegeningen heeft hij van zijn Schepper ontvangen, wat al roepstemmen zijn aan hem besteed, dit doet hem ootmoedig bukken. Dit doet hem zich als een schuldige veroordelen, zichzelf verfoeien. Wat erkent hij zich gans onwaardig te zijn, de minste gunst van de hoge God.

Ja, hij erkent hartelijk en gewillig, dat de Heere rechtvaardig is als Hij hem voor eeuwig in de rampzaligheid stoot. Want hij is niet anders waardig, en zo neemt hij een welgevallen aan de straf zijner ongerechtigheid en heeft zelfs een slaand God lief.

Het is ook dezelfde Geest, Die Christus ontdekt en bekendmaakt in het hart van die verloren zondaar, volgens Zijn belofte in Jesaja 66:2: "Maar op deze zal Ik zien, op de arme en verslagene van geest en die voor Mijn Woord beeft." O, dat wonder van Gods eeuwig vrijmachtig welbehagen, dat God de wereld alzo lief gehad heeft, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe.

Wat een liefde des Vaders blinkt hierin uit, dat Hij Zijn enige Zoon niet spaarde, maar Hem overgaf voor ons, tot een Zaligmaker voor verloren zondaars Hier moeten al de bergen en heuvelen voor wijken en wankelen. Want Hij werd gezonden en kwam uit de schoot des Vaders, om zondaars te zaligen en met God te verzoenen, door aan de Goddelijke gerechtigheid te voldoen.

Hij stelde Zich in de plaats van de zondaar om de straf der zonde van hem over te nemen en te dragen de toom Gods, en de vloek der Wet door dadelijke en lijdelijke gehoorzaamheid weg te nemen. Ja, zelfs de dood te overwinnen en teniet te doen, en te overwinnen hem, die het geweld des doods had, dat is de duivel. En Die opgevaren ten hemel, gaven genomen heeft om uit te delen onder de mensenkinderen, opdat wederhorigen bij Hem zouden wonen, o HEERE God! Dus zien wij, dat de bergen voor Hem niet bestaan en de heuvelen wankelen.

Nu wordt de banier van Koning Jezus omhoog gestoken tot de volkeren. Nu is het:

Komt, want alle dingen zijn gereed. "Verhoogt de baan, verhoogt de baan, bereidt de weg, neemt de aanstoot uit de weg Mijns volks" (Ies. 57:14). Wat een ruim veld is er nu in de mogelijkheid om zalig te worden. Nu is er balsem in Gilead en een Heelmeester aldaar, en al wat aan Hem is, is gans begerlijk.

Evenwel, ik zie wel dat aan 's Heeren kant de mogelijkheid groot is en er een overvloed van genade is, maar er rijzen nieuwe bergen op, waardoor ik gedurig in vreeze gebracht word, of mijn werk wel in waarheid is. De zaak is toch zo groot en ik ben zo arm, zo onwaardig, zo'n bedorven vat. Ik vrees menigmaal met duizend vreesen en dan de zonde die in mij woont: bestrijdingen, inwerpen des satans, ongeloof en twijfelingen, dit alles zijn bergen van zwarigheid, die ik niet te boven kan komen.

Och nee, ziel, hier moet de overste Leidsman aan te pas komen, om die bergen te slechten. Die in alles is verzocht geweest, doch zonder zonde, om degenen, die verzocht worden, te hulp te komen. En dat doet Hij somtijds door een dadelijke uitredding en ook menigmaal door verborgen ondersteuning. Op het ene ogenblik geeft gij het op, maar gij zijt weer aan de gang zonder dat gij het weet. "Zie, zegt de bruid, Hij staat achter onze muur, kijkende uit de vensteren, blinkende uit de traliën." En zo slaan Zijn ogen u gedurig gade en Hij maakt en houdt die raderen gaande.

Hij is het, Die gedurig uw zinnen streelt. Och, dat ik Hem op de straten vond, zegt de bruid. Och, dat Gij mij als een broeder waart. Hij wil u een grage maag schenken, door u hoe langer hoe meer te doen walgen van alles wat buiten Hem is, opdat Hij des te meer een welkome Gast zou zijn.

Hij is vrij en soeverein in Zijn komen en gaan en weet Zijn eigen tijd. Uw onwaardigheid staat Hem niet in de weg. Tracht ook geen waardigheid in uzelf te zoeken, want die is in het paradijs verloren. Maar zie op de waardigheid van Zijn Persoon, van Zijn bloed en verdiensten en werp u als een onwaardige aan Zijn voeten. Hij is waardig alle eer, lof en aanbidding te ontvangen, al was er geen hemel tot beloning, noch hel tot straf. Zijn beloften zullen nooit feilen.

"Die Mij zoeken, zullen Mij vinden."

En daarom belooft Hij verder in onze tekstwoorden: "***Maar Mijn goedertierenheid zal van u niet wijken.***"

De Zaligmaker zei tot de rijke jongeling: "Wat noemt gij Mij goed? Niemand is goed dan Eén, namelijk God." Wat loofde David die goedertierenheid in zijn psalmen, voornamelijk in Psalm 136, zelfs tot zesentwintig maal toe: "Want Zijn goedertierenheid is in der eeuwigheid."

Zij duurt niet alleen de ganse tijd van ons leven, maar voor Zijn volk is ze van eeuwigheid en duurt ze tot in eeuwigheid. Al de weldaden van het Genadeverbond zijn uitvloeisels van die grote goedertierenheid. De roeping, de rechtvaardigmaking, de heiligmaking en de heerlijkmaking, het geloof, de hoop, de liefde, enzovoort.

Mozes zei tot Hobab, de zoon van Rehuël, de schoonvader van Mozes: "Ga met ons tot die plaats, die de HEERE ons beloofd heeft te zullen geven. Want de HEERE heeft over Israël het goede gesproken en wat Hij belooft, dat doet Hij." Want Hij is geen man dat Hij liegen zou, noch een mensenkind, dat Hem iets berouwen zou.

Zijt gij hongerig naar genade, naar geest en leven, naar vergeving van uw zonden? Zijn goedertierenheid zal het niet toelaten, dat gij op de weg zult bezwijken. Verbergt Hij Zich een ogenblik, verbeid Hem, want Hij zal gewisselijk komen en niet achterblijven. Hij wil u niet alleen de zonden vergeven, begaan in uw natuurstaat, maar ook na ontvangen genade. Ja, Hij wil een eeuwig Verbond met u maken. Hij wil uw God zijn, en niet alleen uw God, maar zelfs uw Vader. Zijn liefde u doen smaken

en dat alles uit vrije goedheid, genade en liefde.

Mijn goedertierenheid in Christus zal van u niet wijken.

Het is Mijn Vaderlijk goedheid, alles wat u in dit jammerdal door Mij wordt toegeschikt. Is het tegenspoed, armoede, verlies van tijdelijke bezittingen, het is om u te spenen aan de aardse genietingen, opdat gij te meer uw genegenheden zult zetten op de eeuwige bestendige dingen. Laat de Heere u onder de roede doorgaan, het is om u te brengen onder de band des Verbonds.

Bezwijk ook niet als gij van Hem bestraft wordt en wees niet verdrietig over Zijn kastijding. Want indien gij de kastijding verdraagt, zo gedraagt Zich God jegens u als zonen. Zijn goedertierenheid wijkt niet van u. Zijt gij in wegen van zware verzoeken? Wordt uw geloof op de proef gesteld, als Petrus in de zaal van Kajafas, die in de zeef des satans zelfs droevig kwam te vallen? Nochtans, Zijn goedertierenheid zal van u niet wijken, want Jezus zeide, "Ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet ophoude."

"En het Verbond Mijns vredes zal niet wankelen, zegt de HEERE uw Ontfermer."

Koninkrijken, tronen en kronen wankelen en bezwijken. Wat al omwentelingen hebben er menigmaal plaats. Zie dat in de voorbeelden en geschiedenissen in Gods Woord. Wat werd Haman uit zijn hoge staat gestoten en aan de galg gehangen en Mordechai uit de as verhoogd. Hoe menigmaal worden sterke verbonden aangegaan, die nochtans weer worden verbroken, dewijl ze onhoudbaar zijn, of verraderlijk en bedriegelijk ertegen gehandeld wordt.

Maar het Verbond Mijns vredes zal niet wankelen. "Want Ik, de HEERE, word niet veranderd; daarom zijt gij, o kinderen Jakobs, niet verteerd" (Mal. 3:6).

Het is een eeuwig Verbond, dat in alles wel geordineerd en bewaard is. De Borg des Verbonds is de Zone Gods, in Wie al de beloften des Verbonds ja en amen zijn. Gode tot heerlijkheid.

"Vrees niet, gij wormken Jakobs, gij volksken Israëls, want Ik, de HEERE, help u, ook ondersteun Ik u met de rechterhand Mijner gerechtigheid, zegt de HEERE uw Ontfermen"

Het is de HEERE, uw getrouwe Verbonds-Jehovah, Die niet liegen kan, waar geen feil in gevonden is. Zoek in het Boek des Heeren, niet één van die beloften zal er missen, noch het een, noch het ander. Eerder zal de hemel en de aarde voorbijgaan, dan dat een jota of tittel van Mijn woorden zal voorbijgaan.

Wat een sterke vertroosting is het voor de bedrukte Kerk, dat de Heere hun dit toespreekt in hun bedruktheid, om hun wankelend geloof te sterken en moed te geven als zij het zouden opgeven. En Hij voegt er tot steun en troost nog bij: uw Ontfermer.

Wat een riem is dat onder een zwak hart, dat de Heere Zich over hen ontfermt. De Heere, de Schepper der einden der aarde, heeft ingewanden van barmhartigheid en ontferming over een arm, zondig, doemwaardig mens, die zich voor Zijn troon nederwerpt. Hij wil Zich ontfermen, zoals Hij getuigt over Efraïm in Jeremia 31: "Daarom rommelt Mijn ingewand over hem; Ik zal Mij zijner zekerlijk ontfermen."

Evenals die vrouw uit Lukas 7, die een zondares was, die achter Hem stond, wenende, en Zijn voeten nat maakte met tranen. Wat een ontferming vond zij, al haar zonden werden haar op eenmaal vergeven. Haar werd vrede toegesproken uit kracht van dat Verbond des vredes.

"Gelijk zich een vader ontfermt over de kinderen, ontfermt Zich de HEERE over degenen, die Hem vrezen." Zie dit ook aan de verloren zoon. Met vaderlijke toegenegenheid en ontferming ontving hem de vader, zonder enig verwijt over zijn voorgaand gedrag, opdat hij door al te grote droefheid niet zou verslonden worden.

Zo hebben wij dan nagegaan, welke bergen zullen wijken en wankelen, en enkele ervan opgenoemd. En ook die éne berg die blijven zal, namelijk de berg van het huis des Heeren, het Sions Gods, welke de poorten der hel nooit zullen overweldigen. Want die berg heeft zijn grondslag in een enig en Drieëinig God. Daarom zegt Paulus: "Het vaste fundament Gods staat, hebbende dit zegel: De Heere kent degenen, die de Zijnen zijn."

Maar laten wij tenslotte met een woord van toepassing tot onszelf spreken.

Toepassing

Ten eerste: De bergen, waar wij van spraken, de bergen van zonden. Hebt gij daar bevindelijk kennis aan? Zijn de zonden, zowel erf- als dadelijke zonden, u als bergen voorgekomen vanwege hun veelheid, zodat ze het getal van de haren uws hoofds verre te boven gaan?

Ten tweede: Tegen U, U alleen, heb ik gezondigd", zei David tegen die God, Die vlekkeloos is in Zijn heiligheid en onkreukbaar in Zijn rechtvaardigheid. Wat een bergen zijn dat, onmogelijk om daar overheen te komen voor een arme, diepschuldige zondaar. Bovendien uw onmacht, is die u door Geesteslicht ontdekt? Zodat gij niet in staat zijt ooit één zonde te boven te komen, maar dat u integendeel niet anders doet en kunt doen dan zondigen?

Ten derde: En dat tegen zulk een goed, weldoend en algenoegzaam God, Die de dodelijke dag van de zondaar niet begeert. Hoeveel arbeid Zijner liefde is aan u besteed, door zegeningen en door oordelen, door vermaningen en bestraffingen. Zijt gij om dat alles al in schaamte en ootmoed, in Gods tegenwoordigheid in uw onwaardigheid weggesmolten? Dat gij moest erkennen, dat de Heere rechtvaardig is in Zijn richten en rein in Zijn spreken, ook als Hij u verstoot?

Hebt gij Hem lief, ook in Zijn heiligheid en onkreukbare rechtvaardigheid, waar genoegdoening aan moet gegeven worden? Er moet betaald worden, want bij God is geen vergeving zonder voldoening. Hij is ook niet te bewegen door uw offeranden. Geen tranen, geen beloften van verbetering, geen voornemens doen Hem van Zijn heilig recht afzien. Nee, Israëel moet door recht verlost worden en God, de Heilige, moet verhoogd worden door gerechtigheid.

Het zwaard van de Goddelijke justitie zal niet in de schede terugkeren. Zijn heilige toom niet gestild en geblust worden, tenzij voldaan zij aan de Goddelijke gerechtigheid. O zondaar, schrik er dan voor om God te moeten ontmoeten, want buiten Christus is Hij een verterend Vuur en een eeuwige Gloed, bij Wie niemand wonen kan. Paulus zegt ervan: "Vreselijk is het te vallen in de handen des levenden Gods."

Ik raad u, tracht een Borg voor uw grote schulden te vinden en zoek de toekomstige toom te ontvliden, waar geen mogelijkheid toe is, dan alleen door Hem, Die van de Vader Zelf daartoe verordineerd en gegeven is. "Er is ook onder de hemel geen andere naam, die onder de mensen gegeven is, door welke wij zalig moeten worden." Zijn Naam is Jezus, want Hij zal Zijn volk zalig maken van hun zonden. "Hij alleen kan volkomenlijk zalig maken degenen, die door Hem tot God gaan" (Hebr. 7:25).

En gij, die geen vreemdeling zijt van de bovengenoemde zaken, wat een worstelingen hebben de bergen u gekost, wat een vrezes en angsten hebben u getroffen. Maar ook wat een wonder als de ontkoming u ontdekt is, de mogelijkheid om door Hem behouden te kunnen worden en u een toevlucht tot de Heere Jezus geschonken is door het geloof, om in Hem alleen uw zaligheid te zoeken.

Gij, die het met de Heere eens geworden zijt, en als een dood- en doemschuldige

zondaar of zondares, uit vrije genade en soevereine liefde Gods opgezocht, Zijn Verbond hebt ingewilligd en Hem uw hart en hand hebt gegeven, om alles om Zijntewil te verlaten, uw volk en uws vaders huis. Om Hem te volgen door bezaaide en onbezaaide landen. Hem ten eigendom te zijn of te worden, met Ruth, die zei: "Uw volk is mijn volk en uw God is mijn God." Dat u Hem als uw hoogste Lust, uw Schat, uw Profeet, Priester en Koning kiest en dient. En bij ogenblikken met Asaf betuigt: "Wien heb ik nevens U in de hemel? Nevens U lust mij ook niets op de aarde" (Ps. 73). U dan, die gelooft, is Hij dierbaar. Evenwel, gedurig hebt gij nog met bergen van zwaarigheden te worstelen.

Ten eerste: Velen van 's Heeren volk, ja zeer velen, hebben te worstelen met die zwaarigheid, of de Heere Jezus de hunne is of hoe daartoe te geraken. Wat een berg van zwaarigheid is dat voor hen, want het is ver boven hun bereik om te zeggen met de bruid: "Mijn Liefste is mijn, en ik ben Zijn."

Zolang zij Zijn vruchten proeven en smaken, dan gaat het, want Zijn vrucht is hun gehemelte zoet. Maar missen zij dat en de Heere verbergt Zich, dan vrezen zij dat het wel geheel mis zal zijn en zo dobberen zij op en neer als een schip op de onstuimige baren der zee. Maar de Heere zegt, dat Zijn goedertierenheid niet zal wijken en het Verbond Zijns vredes niet zal wankelen.

Ten tweede: De inwonende zonde na veel ontvangen weldaden. Wat horen wij de bijbelheiligen daarover klagen. Wat een strijd is het, en dan een onbuigzaam hart, een vlees dat zich der Wet niet onderwerpt; ongeloof en twijfelingen omtrent Gods beloften. Nochtans, al die bergen zullen wijken, maar niet Mijn Verbond, want het is een eeuwig Verbond. *Ik zal een eeuwig Verbond met haar maken en zal haar Mij ondertrouwen in eeuwigheid.*

Het is een Verbond des vredes. De grote Vredevorst heeft deze onuitsprekelijke vrede verworven voor verloren zondaren en Hij past die vrede ook toe, gelijk Hij beloofd heeft: "Vrede laat Ik u, Mijn vrede geef Ik u. Uw hart worde niet ontroerd en zij niet versaagd." In het huis Mijns Vaders zijn vele woningen, daar zal uw vrede nooit verstoord worden.

Hier wordt het dikwijls zeer afgebroken door veel bestrijdingen, ook kunnen wij de wegen, die de Heere met ons houdt, dikwijls niet goedkeuren. Totdat de Heere, de Overwinnaar over alles, over ons opstaat en ons leert en doet bukken in onderwerping aan Zijn heilige wil en welbehagen. Dan, als onze wil in Zijn wil verslonden wordt. O, zalig voorrecht, verenigd te zijn met de wegen des Heeren en met zekere dichter te mogen zeggen: "Zijn ze zuurheid, zijn ze zoetheid, want de wezenlijke goedheid, maakt het goed met wat Hij wil."

Zijn Verbond blijft eeuwig vast en zeker. Zelfs in de doodsjordaan geleidt Hij Zijn geestelijk Israël tot aan, in en over de dood. Waar zij in het volle bezit van dat hemelse Kanan der ruste, eeuwig zullen delen in die erfenis met al de vrijgekochten, door het bloed des Lams. "Dit is de erve der knechten des HEEREN, en hun gerechtigheid is uit Mij, spreekt de HEERE, uw Ontfermen" Amen.

Leendert Hubregtse (1845-1922)

Zie ook Ds. Daniël Bakker, zijn leven, opvolgers, gemeenten, brieven door drs. H. Florijn

Groot is de inbreng geweest die Leendert Hubregtse gehad heeft in de Bakkeriaanse gemeenten. Maar liefst twee ambtsdragers heeft hij als predikant bevestigd, te weten Marinus Ruben en Gerrit van der Garde. Van de meeste ontwikkelingen bij de Bakkerianen is hij getuige geweest.

Leendert Hubregtse werd geboren op 22 mei 1845 te Souburg op het eiland Walcheren. Zijn ouders zijn waarschijnlijk niet rijk geweest.

Erger was dat hij ze op ongeveer elfjarige leeftijd moest verliezen. Hij werd als wees uitbesteed en kwam terecht bij een timmerman, eveneens op Walcheren. Daar heeft hij het niet gemakkelijk gehad; een kleine kamer boven de houtzolder werd voor hem ingericht en daar bracht hij veel tijd door. Was het erg koud, dan mocht hij wel eens in de huiskamer van zijn baas komen maar regel was dit niet.

Is dit er de oorzaak van geweest dat hij de Bijbel ging lezen? We weten het niet. Wel is bekend dat, toen hij ongeveer 16 jaar was, er een Goddelijk wonder aan zijn ziel gebeurd is en dat hij tot kennis van de Waarheid kwam. Naar het schijnt is vooral het Hoge priesterlijk gebed (Joh. 17) daarbij van veel betekenis voor hem geweest.

Hubregtse bleef bij zijn pleegouders totdat hij ongeveer 23 jaar was. Toen verhuisde hij en kwam hij terecht bij een zekere A. de Munck, timmerman in Borssele. Hier kon hij intrekken en hier heeft hij ook zijn latere vrouw voor het eerst ontmoet: de dochter van zijn baas, Maria de Munck, met wie hij zo'n drie jaar later trouwde.

In die tijd was er een Bakkeriaanse gemeente in Borssele, een gemeente die ds. Bakker destijds gevolgd was in zijn conflict met ds. Van Dijke in 1865. Het ligt voor de hand dat Hubregtse Daan Bakker hier gehoord heeft en dat de predicatie weerklank vond. Het is zelfs niet onmogelijk dat hij om deze voorganger geregelder te horen naar 's-Gravenpolder verhuisd is en daar een timmermanszaak begon.²

Van zijn kant heeft ds. Bakker waarschijnlijk ook gunstige gedachten van Hubregtse gehad want rond 1880 kreeg hij zitting in de kerkenraad van 's-Gravenpolder. Op de vergadering van 12 mei 1880 - in zijn woonplaats gehouden - wordt hij voor het eerst als ouderling genoemd.

Het leed is Hubregtse niet bespaard gebleven. Nadat zijn achtste kind, een zoontje, eveneens Leendert genoemd, geboren werd op 2 mei 1887, overleed kort daarna zijn vrouw in het kraambed en bleef hij alleen met de kinderen achter. Twee jaar lang bleef hij weduwnaar; in 1889 hertrouwde hij met Maatje Bosman, weduwe van J. Traas.

Kerkelijk gezien was er inmiddels veel gebeurd. In 1885 was ds. Bakker overleden en zijn ouderling beschreef zijn sterfbed. In een andere brief is hij er ook op terug gekomen:

's GRAVENPOLDER, 14 Dec. 1885.

Geachte Vriend!

Uit naam en op verzoek van de Wed. Ds. Bakker is het, dat ik u antwoord op uw verzoek, aan haar gedaan, om iets te mogen vernemen aangaande het afscheid nemen, sterven en begraven van uwen en onzen geliefden leraar.

Tot antwoord dient dan het volgende:

Zelf heb ik veel aan zijn ziekbed mogen verkeren, en zoolang als hij bewustzijn had, heb ik hem veel horen spreken uit de vastheid van het Verbond der Genade en dat de Drieënige God zijn God was geworden en dat hij nu anders niet had tot grondslag voor zijn ziel om de eeuwigheid aan te doen, waarop hij ook zeer bevredigd den dood

inwachtte. Ongeveer 4 weken voor zijn heengaan heb ik hem daaruit nog zeer helder horen spreken. We hebben toen met de vrienden, die er waren, op zijn verzoek drie versjes gezongen uit Psalm 89 en 118. Nadien was hij veelal zijn bewustzijn kwijt. Acht of 10 dagen voor zijn dood had hij nog een heerlijke nacht, daar de Heere hem werkzaam maakte met die waarheid: Want wij weten, dat zo ons aardsche huis dezes tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen.

Voorts lag hij op zijn sterfbed veel bevredigd, doch sprak niet veel. De laatste vijf dagen ben ik onafgebroken aan zijn ziekbed geweest.

Hij had toen geen duidelijke bewustheid en kon moeilijk verstaan worden. De laatste twee dagen echter lag de glans van Gods heerlijkheid op zijn aangezicht, en zo is hij de eeuwige ruste ingegaan. O, onuitsprekelijk voorrecht, nietwaar?

Wat zijn 'begrafenis betreft, die was heerlijk. Zelf heb ik onzen geliefden leraar afgelegd en de kist voor hem gemaakt. De droefheid in deze gemeente en de belangstelling waren groot. Van heinde en verre waren er gekomen om hem de laatste eer te bewijzen en het stoffelijk overschot mee ten grave te brengen. Naar ik vernam, liepen honderd en vijftig mensen achter de lijkbaar. En zo rust hij nu op zijn slaapstede, zoals de profeet Jesaja ons leert, tot dien groten dag der opstanding, om dan met ziel en lichaam God eeuwig te verheerlijken voor de genade, aan hem bewezen.

Hebben wij nu met hem dezelfde hope des eeuwigen levens, dan is de scheiding maar voor een wijle tijds. De dood maakt hier wel scheiding van onze liefste vrienden, maar hij brengt er ons dan ook weer bij.

En nu, vriend, acht ik met deze letteren aan uw verzoek voldaan te hebben. Hetgeen wij en ook gij in onzen leraar verloren hebben, moge de Heere dat met zichzelf komen te vervullen. Dat wens ik u en ons allen toe, mij noemende uw naar het aangezicht onbekende vriend,

L. HUBREGTSE,

Ouderling.

Wilt ge nog eens een lettertje schrijven, dat zal ons genoeg doen.

Welk een vooraanstaande positie ouderling Hubregtse in het kerkelijk leven gekregen had, zou spoedig blijken. Dat hij daarnaast de gave en de wijsheid bezat om conflicten te voorkomen kunnen we afleiden uit het feit dat 's-Gravenpolder de enige Bakkeriaanse gemeente was, die niet is gescheurd door de ruzies over de aansluiting bij de Dolerenden.

Op de algemene vergadering van 14 september 1887, dezelfde als die waarop M. Ruben benoemd was als 'lerend ouderling' werd ook aan Hubregtse toestemming verleend om een woord tot stichting te spreken. Artikel 9 luidt: 'Wordt gehandeld omtrent den persoon L. Hubregtse om hem vrijheid te geven een woordje in de gemeente, kon het zijn tot Gods eer en des naasten stichting te spreken, en wordt met algemene stemmen daartoe besloten van ja'.

Zodoende was Hubregtse nu tevens de aangewezen persoon om Ruben te bevestigen als predikant. Dat gebeurde op 10 juli 1889.

Niet zo lang hierna, kwam het oefenen van Hubregtse weer ter sprake.

In 's-Gravenpolder had men bezwaren gekregen. De algemene vergadering van 11 september 1889 boog zich daarover en besloot dat hij het voorgaan op 's-Gravenpolder na zou laten, 'wijl de gemeente er geen genoeg in neemt, maar tevens wordt hem vrijheid gegeven om in de andere gemeenten, waar hij verzocht wordt, zulks te blijven

doen'.

Later schijnen de moeilijkheden weggenomen te zijn. In de notulen komt het althans niet meer ter sprake.

Hubregtse bleef niet de enige oefenaar. In september 1909 werd er nog een toegelaten en wel Gerrit van der Garde.

Gerrit van der Garde werd op 10 november 1853 in Tuil geboren, een dorpje aan de Waal. Op de algemene vergadering van 9 mei 1900 wordt hij voor het eerst genoemd als diaken. 8 september 1909 - in Rhenen - wordt gesproken over een eventueel oefenaarsschap: 'En wordt door de vergadering gehandeld over de persoon van G. van der Garde die door Ds. M. Ruben is voorgedragen om hem in zijn gemeente op den dag des Heeren voor te gaan door Gods Woord te spreken en wordt door de vergadering met algemene stemmen goedgekeurd daar wij zijn legging uit zijn mond gehoord hebben om hem daarin door te laten gaan ook daar wanneer hij door andere gemeenten onder ons daartoe mocht worden begeerd, ten einde de eerstvolgende vergadering met elkander verder te handelen. Ook wordt besloten dat de opziens der gemeenten op de eerstvolgende zondag dat elk in hun gemeenten bekend te maken'.

Deze vergadering was de laatste die ds. M. Ruben meemaakte. De dag voor zijn begrafenis, 11 mei 1910 kwamen de ambtsdragers weer bijeen en men besloot dat diaken Van der Garde op de oude voet door mocht gaan. Zo geschiedde. Overigens kwam men ten aanzien van Van der Garde al heel spoedig tot een ambt dat men verder niet snel tegen zal komen, noch in D.K.O., noch in de reglementen. Men sprak in zijn geval van 'lerend diaken'. En deze lerend diaken werd het evenals lerend ouderling Hubregtse op 13 september 1911 toegestaan om 'bij aldien wij zonder leraar zijn' ambtsdragers en ledematen te bevestigen. Een ander besluit van de algemene vergadering uit de tijd dat men na de dood van ds. Ruben nog geen predikant had, was dat men besloot om de ambtsdragers niet meer periodiek te laten aftreden.

Maar het duurde niet lang of men begon te beraadslagen over een opvolger van ds. Ruben. Evenals bij de vorige predikanten treffen we ook hier weer een breed verslag van aan in de notulen. Zo kort als men de vergaderingen notuleerde, zo uitvoerig stond men stil bij de wijze waarop men aan predikanten kwam.

Op de vergadering van 11 mei 1910 werd erover gesproken. Als eerste werd 'aan L. Hubregtse gevraagd en onderzoek gedaan naar zijn legging omtrent dat gewichtig werk'.

Hubregtse deelde daarop mee dat hij van 's Heeren wege kon verklaren daarvoor bereid te zijn. Vervolgens vroeg men het aan Van der Garde. Ook van hem vernam men dat hij 'daartoe zijn zelve voor 's Heeren aangezicht' bereid gevoelde en dat hij geloofde 'van 's Heeren wege te zijn voor- en toebereid met den bijstand des Heeren, en heeft ook wederzijdig aan de vergadering gevraagd in alle eerbied, nu dat de gehele vergadering hem in zijn voorgaan had gehoord, en daarom vroeg hij aan de vergadering en allen die hem hadden gehoord wat nu de arbeid des Geestes bij haar had achtergelaten. En hebben allen getuigenis daar van gegeven dat zij een hartelijk genoeg in hem namen, daar had niemand iets tegen'. Zodoende werd met meerderheid van stemmen besloten dat men een leraar wenste maar omdat de tijd inmiddels verstreken was, verschoof men dit punt naar de volgende vergadering die op 13 september 1911 gehouden zou worden.

Voor men op die vergadering weer tot dit punt overging, stond ouderling Klein van 's-

Gravenhage op en vroeg 'wat of er nodig was tot het aanvaarden van het Ampt als Leraar in het verkondigen van het Evangelie en het bedienen van de Sacramenten'.

Hierop werd geantwoord door Van der Garde, 'eerbiedig en redelijker wijze volgens Gods Woord en de mening des H. Geestes'.

Deze verklaring - er werd niet vermeld wat hij zei - werd door de vergadering overgenomen en men kon met de behandeling van het punt verder gaan.

Aan Hubregtse en Van der Garde werd nu verzocht om de vergadering te verlaten, waarna de overgeblevenen M. A. Verschelling kozen als tijdelijk voorzitter. Nadat deze als zodanig plaatsgenomen had, stelde hij aan de vergadering voor 'om te handelen buiten alle mensen en den uitslag van deze stemming over te laten aan de voorzienende uitslag van den Heere en heeft voorgesteld aan de vergadering om tien briefjes te maken, één briefje met één, en een briefje met twee er op geschreven en acht briefjes blanco en de briefjes eender gemaakt en gevouwen en in een bus gedaan en dan trekken tot dat er een getekend briefje uitkwam hetwelk een bewijs zou zijn van een beslissing van den hemel'.

De vergadering ging met dit voorstel accoord en na het gebed werden de briefjes gevouwen. Aan ouderling A. Kooiman van Oud-Beijerland, die de oudste was in jaren, werd verzocht de briefjes te trekken. Het briefje dat hij trok gaf hij aan de voorzitter die de uitslag bekend maakte. De eerste drie briefjes waren blanco maar op het vierde briefje stond een 2, 'zodat toen de trekking ophield', waarop, zo vervolgden de notulen, 'een stilzwijgen van den Hemel in het midden kwam dat niemand zijn mond kon openen want hier had den Heere besloten, dat hier alle geschillen die er nog waren ophielden want alle mond was gestopt en wij waren allen verblijd vanwege de aanwijzing die den Heere gedaan had, want de Heere was kennelijk in het midden'.

Hubregtse en Van der Garde werden weer binnen geroepen en de uitslag werd hun meegedeeld, vergezeld van de vraag of zij die aanvaardden. Dat konden ze; daarna vroeg de voorzitter om 'als zij dan dit Ampt aanvaarden of zij van plan en voornemens waren om van hart en ziele met alle

krachten alles aan te leggen tot behoud van ieders ziele naar mate den Heeren zijn genade mocht in haar verheerlijken het welk ze voor de vergadering hebben beantwoord met 'ja' onder beding van genade en kracht en de hulp Gods des Heiligen Geestes om alzo hun zelve ten dienste te stellen van de gemeenten van welke zij opzicht kregen'.

Besloten werd verder dat de vergadering de beide voorgangers een beroepsbrief zou zenden en dat ze die voor 15 oktober 1911 beantwoorden zouden. Tevens werd bepaald dat de voorgangers het ambtsgevaad zouden dragen. 'En daar heerste grote vrede van de Hemel in alle die in de vergadering waren. De Heere was kennelijk in het midden daar zijn wij alle getuigen van en mochten alle bekenne dat de Heere goed was aan ons diep ellendigen die niet weten uit te gaan of in te gaan'.

Op 26 november 1911 werd L. Hubregtse door G. van der Garde bevestigd.

Van der Garde nam bij die gelegenheid zijn voorafpraak uit Leviticus 10 : 7a: 'Gij zult ook uit de deur van de tent der samenkomst niet uitgaan, opdat gij niet sterft'; als tekst nam hij het vervolg van het vers: 'want de zalfolie des Heeren is op u'.

Dezelfde dag deed ds. Hubregtse zijn intrede. Inleiding was hier Jes. 62 : 6; 'O Jeruzalem! Ik heb wachters op uw muren besteld, die geduriglijk al den dag en al den nacht niet zullen zwijgen. O gij, die des Heeren doet gedenken, laat geen stilzwijgen bij ulieden wezen!' De tekst was 1 Kor. 2 : 2: 'Want ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u, dan Jezus Christus, en Dien gekruisigd'.

3 december 1911 bevestigde ds. Hubregtse oefenaar Van der Garde in zijn gemeente. Voorafsprak was hier uit Eféze 2 : 20-22, de tekst 2 Kor. 5 : 20: 'Zo zijn wij dan gezanten van Christus wege, alsof God door ons bade; wij bidden van Christus wege: laat u met God verzoenen'. In de namiddag deed ds. Van der Garde zijn intrede met een voorafsprak uit Ps. 71 : 18b: 'Verlaat mij niet, o God, totdat ik dezen geslachte verkondige Uw arm, allen nakomeling Uw macht'. De tekst was Hand. 20 : 28: 'Zo hebt dan acht op uzelf, en op de gehele kudde, over dewelke u de Heilige Geest tot opzieners gesteld heeft, om de gemeente Gods te weiden, welke Hij verkregen heeft door Zijn eigen bloed'.

De Bakkeriaanse gemeenten waren niet langer vacant.

Een van de eerste dingen die Van der Garde na zijn bevestiging heeft gedaan, is het uitgeven geweest van de levensbeschrijving van ds. Ruben. Rubens schoonzoon J. van der Werf stuurde die naar hem op en vroeg hem hoe hij over een publicatie dacht. Van der Garde was daar niet tegen, zoals blijkt uit de brief die hij als antwoord stuurde. Bij de uitgave schreef hij het voorwoord waarin hij nog een aantal zaken over ds. Ruben vermeldde. Het antwoord dat hij aan Van der Werf schreef, luidt als volgt:

Opheusden 6 januari 1913

Geachte vriend van der Werf met uwe huisgenoten.

Uw brief hebben wij vorige week ontvangen en wensen u allen te samen de zegen des Heeren te mogen ondervinden in alles wat de Heere op uwe hand heeft gezet, als voor de grote eeuwigheid. Het tijdelijke is toch in geen vergelijking bij de eeuwigheid, doch wij moeten in deze tijd zijn, anders kunnen wij voor de eeuwigheid niet worden voorbereid, dat is genade vinden in 's Heeren ogen.

Dat wil de Heere ons aller deeltje laten wezen, want dat is dat vrije soevereine werk des Geestes, dat alles krachtig overwint, ja om te kunnen zalig worden dat alleen gelieve den Heere ons genadiglijk te leren. O, de Heere kan alleen maar die belofte vervullen, alle die kinderen zullen van den Heere geleerd worden, het worden alle onwetende mensen die zalig worden. De bekeerde Pinksterlingen zeiden: *Wat moeten wij doen om zalig te worden.* Paulus zei toen hij onwetend werd: *Wie zijt Gij Heere?* En goeddoende zei die Leraar der gerechtigheid: Ik ben Jezus. Wat viel het toen als mee voor hem; hoe zou het ook anders want doch zij verwachten de dood en verkrijgen het leven. Alle kwaad verdiend, en zij krijgen alle goed en dat maar zo om Jezu wille. Zo komen voor diegenen alle goede gaven en giften afdalen van den Vader der lichten, en wederhorigen mogen bij Hem wonen.

In de meeste verlegenheid is en mag het mij altijd tot hiertoe nog meevallen, zelfs als mijn vlees en mijn hart bezwijken, dan blijft die Rotssteen nog mijn deeltje. Hier begrijp ik niets van, maar hier wordt ondervonden: Geen oog heeft het gezien enz. Nu de Heere gelieve ulieden als ons te leren wat ons nut en goed is, opdat Zijn Woord genade geve dien die het horen.

Verder moet ik u mededelen dat mijn vrouw hoewel gezond van harte, toch ziek is. Zij mankeert aan het been sedert een week of drie ruim. Het is een ontsteking aan een bloedader. De doctor acht het nodig geregeld met het been omhoog te liggen en vochtige doeken er om te houden. Nu is er ook een jeukerig gevoel bij gekomen op sommige plaatsen van het lichaam. Gelukkig blijft het eten nog goed smaken. De Heere moge ons tezamen nog ten goede gedenken, ook in dezen en wenden het nog ten goede om Zijns Naams en Zelfs wille.

Het been wordt ook al dunner en de plaats daar het is wordt zachter.

Verder wat de boekjes betreft, zal ik het aan het beleid des Heeren overgeven. Ik geloof den Heere heeft gewild dat uwe geachte vader zijn leven en bekering openbaar heeft moeten maken, maar of het voor veel of weinig mensen moet zijn, zal de uitslag leren.

Met Mans heb ik geen gelegenheid gehad er over te spreken maar wel met Kleinenberg. Dus als jelui nu hem de prijs op wilt laten geven, dan weet u verschil van drukkers en je kunt nog vrijblijvend wat doen. Volgt uwe ligging maar op en wendt uzelf rechtstreeks tot de drukker die gij verkiest van die twee als ge tot een besluit komt om te laten drukken en neemt eigenhandig van Sommelsdijk van de drukker de prijsopgaaf op schrift, en u kunt Kleinenberg ook antwoorden en enige regels sturen van een schrift dat hij overgeschreven heeft voor de drukpers, dat Kleinenberg u gevraagd heeft, dat hindert niet.

Ontvangt u allen tezamen van mijn vrouw en ons allen de vriendelijke groeten,
Uw vriend G. van der Garde.

Gedurende de tijd dat Hubregtse en Van der Garde samen predikant waren van de Bakkeriaanse gemeenten zijn er verschillende zaken en beslissingen gepasseerd. Beiden dienden volgens de overeenkomst die op de vergadering van 11 september 1912 aangenomen werd, de gemeenten 's- Gravenpolder, Rhenen, Terneuzen, St. Maartensdijk, Herkingen, Melissant, Den Haag, Oud Beijerland, Stad aan het Haringvliet, Oosterland en Nieuwerkerk. Al spoedig kwam daar Scharendijke bij waar een aantal mensen verzocht om een gemeente te institueren. Ook in Oude Tonge bleek er vraag naar de prediking van de beide voorgangers en men nodigde hen uit om voor te gaan. Dat gebeurde en Oude Tonge werd opgenomen in het verband als een station van Herkingen. Er waren wel meer stations, bijvoorbeeld Kruiningen dat men een onderdeel noemde van 's- Gravenpolder. Aan de andere kant raakte het kerkverband de gemeente 's-Gravenhage en Herkingen kwijt, waarbij vooral de laatste heel wat problemen gegeven heeft.

Andere punten die behandeld werden in de vergaderingen betroffen onder andere de diaconie. 'Om alle blaam weg te nemen' werd - op 12 mei 1912 - de 'kasthouder die de collecten meeneemt' aangeraden 'deze in een gesloten bus mee te nemen (en) om alle achterdocht voor te kommen, den sleutel aan den anderen diaken ter bewaring te geven'.

Daarnaast werd een kwestie rond de doop besproken en kwamen problemen in verband met de Eerste Wereldoorlog aan de orde. De 101ste vergadering moest er zelfs voor verschoven worden. Normaal vergaderde men de tweede woensdag van de maand september maar dat werd in 1914 verdaagd naar 11 november 'om dat de verschillende Broeders der onderscheidene gemeenten hare reizen niet ordelijk kond volbrengen' in verband met problemen 'door de Mobilisatie ontstaan'.

Ook sprak men over de slechte financiële toestand van St. Maartensdijk en een censuurgeval. Daarnaast werd een verzoek tot het wederzijds erkennen van attestaties van de Gereformeerde Gemeenten behandeld. Dit omdat men een brief ontvangen had van de Zuidelijke Particuliere Synode der Gereformeerde Gemeenten in Nederland. Deze brief was geschreven door ds. G. H. Kersten die daarvoor nog een bezoek gebracht had aan ds. L. Hubregtse. De inhoud was als volgt:

4 Mei 1916.

Aan de vergadering der Gereformeerde Gemeenten, geboren uit de actie van wijlen Ds. Bakker.

Geachte Vergadering!

Des Heeren zegen zij U toegebeden!

Ondergetekenden nemen beleefd de vrijheid zich tot U te wenden, namens de Zuidelijke Particuliere synode der Gereformeerde Gemeenten in Nederland, met het voorstel pogingen in het werk te stellen, om te komen tot wederzijdse erkenning van attestaties voor leden uwer en onzer gemeenten. Het kan Uwe vergadering niet onbekend zijn, dat het meermalen voorvalt, dat leden onzer gemeenten tot de Uwe overgaan, gelijk ook het omgekeerde. En dat overgaan geschiedt soms zoo, dat zonder zulks officieel is geregeld, de attestaties worden erkend; doch soms ook geeft dat overgaan tot moeilijkheden aanleiding. 't Is geschied, dat men Uwerzijds afkondigde van den predikstoel dat zulke leden van de gemeente Jezu Christi werden afgesneden. Nu twijfelen wij er niet aan, of gij, Geachte Vergadering, keurt zulk afgeven niet goed. In onze kommervolle dagen van verdeeldheid en scheuring, zult ge toch niet aandurven de bewering dat buiten Uwe gemeenten de kerke Christi in het gehele vaderland niet meer gevonden wordt. Welnu dan zouden wij misschien kunnen komen tot ene oplossing van dit geval, als we het eens konden worden, de attestaties over en weer te erkennen.

De mogelijkheid daarvan achten wij niet uitgesloten, omdat we van harte geloven, dat de leer onder u en ons dezelfde is. Ware dat niet zoo, we zouden ons zeker met ons voorstel tot u niet wenden. Leden uit andere kerkgenootschappen, ook al brengen zij attestaties mede, nemen wij op grond van dat attest niet aan. Doch wellicht ware met Uwe gemeenten zulk een overeenkomst te treffen. De Heere mocht het eens besturen tot opbouw Zijner zo zeer gedrukte kerk, en tot verheerlijking van Zijnen naam.

Dat Hij door Zijnen Heiligen Geest onze harten daartoe besture, en U met Zijn licht bestrale, is onze bede.

't Welk doende,

Namens de Zuidelijke Particuliere Synode der Gereformeerde Gemeenten in Nederland.

(Was get.) G. H. Kersten, G. Tolman, Joh. de Kok.

De vergadering besprak het verzoek maar besloot dat 'geen attestatie kan worden gegeven om reden dat wij niet een lichaam zijn, en dus geen lid kunnen zijn van 2 lichamen. Zij mogen weten dat zij (de leden) lid geweest zijn maar attestatie kunnen wij niet geven'. Tevens werd aan ds. Hubregtse opgedragen - als scriba van de vergadering - om dit mee te delen. Hij hield zich daarbij goed aan het door de vergadering beslotene:

's Gravenpolder den 24 Mei 1916.

Geachte Leraar G. H. Kersten,

Des Heeren onmisbaren zegen zij u geschonken.

Uwen brief aan onze vergadering gericht heb ik ontvangen en de vergadering en ulieden voorstel daarin voorgelezen, aangaande het geven en erkennen van attestaties der leden wederzijds.

Hetwelk in behandeling genomen zijnde, de vergadering van oordeel is, dat niet te kunnen doen, om reden wij niet één lichaam zijn kerkelijk en alzo geen lid van twee lichamen tegelijk kan zijn.

Wij kunnen wel doorgaan met bewijs te geven, dat degene die van ons tot uwe gemeente overgaan, bij ons leden zijn geweest door belijdenis, maar verder kunnen wij niet gaan. Dit is tot zover het besluit der vergadering. Verder de ganse zaak den Heere des wijngaards aanbevelend, teken ik mij namens de vergadering, gehouden te

's Gravenpolder, 10 Mei 1916.
Uw Vriend, L. HUBREGTSE.

De Bakkerianen hebben zich nooit erg ingelaten met de politiek. Wel zijn ze er mee in aanraking geweest onder andere ten aanzien van het onderwijs en hun bijzondere scholen, maar we krijgen verder niet de indruk dat ze geïnteresseerd waren in het politieke gebeuren. Dat veranderde zo rond 1918.

In dat jaar werd op 24 april de S.G.P. opgericht en bij die oprichting waren twee ambtsdragers van de Bakkeriaanse gemeente te 's- Gravenpolder aanwezig, en wel de beide diakenen L. Hoekman en Joh. de Koster. Men kan er uit afleiden dat ook ds. Hubregtse er dan wel niet zo tegen geweest zal zijn en het is daarom niet verwonderlijk dat de algemene vergadering zich positief uitspreekt over het politiek functioneren als ze op 8 mei 1918 besluit: 'Er wordt gehandeld over de aanstaande verkiezing en word geraadpleegd en verkieselijk geacht, om mensen die uit ons midden met onze Grondslagen zijn ingenomen om zulke als afgevaardigden of leden in de kamer te stemmen en waarin de Hoofden of opzieneren der gemeente aangezet om hun invloed op de gemeente uit te oefenen door de leden aan te zetten om hun stem uit te brengen op de door hunnen aangegeven kandidaten'.

Op 11 september 1918 werd dit besluit bekrachtigd. De weg leek open voor een politieke deelname. Maar wat gebeurt er?

Op 12 mei 1920 komt het onderwerp politiek weer ter sprake en het blijkt dat de wind inmiddels uit een andere hoek is gaan waaien. Nu beslist de vergadering 'in de zaak der politiek gereformeerde staatspartij' (S.G.P.) met 18 voor en 4 tegen 'om niet met die partij mede te gaan, maar bij ons eerste beginsel te blijven en ons daar van te onthouden, ook bij ons eenvoudig door leven door Gods genade'. Dat betekende zoveel als dat het artikel van 8 mei 1918 werd ingetrokken. In zijn eigen notulenboek voegde ds. Van der Garde dan ook aan dat artikel toe: 'Dit artikel is vervallen verklaart'.

Deze veranderde opstelling gaf problemen. Zoals al gezegd was de kerkenraad in 's-Gravenpolder niet tegen het actief bezig zijn in de politiek. Daarnaast was de ouderling van Herkingen, A. Mans, ook raadslid.

Wat 's-Gravenpolder betreft, heeft ds. Hubregtse de zaak waarschijnlijk een tijdlang in de hand weten te houden maar in Herkingen liep het mis. 6 juli 1920 werd daar een ledenvergadering gehouden waarbij Hubregtse aanwezig was; Van der Garde had geschreven dat hij niet meer naar Herkingen wilde komen omdat ouderling Mans raadslid was. Tegelijk keurde hij het af dat Mans lid was van het schoolbestuur.

Hierin wilde Hubregtse zijn ambtgenoot toch niet volgen. De notulen vermelden: 'Hij schetst de toestand der gemeente 's-Gravenpolder waar 4 gemeenteraadsleden tot onze kerk behoren en waarvan hij de zegeningen opnoemt. Verder bewijst ds. Hubregtse dat aan de staatsregering deelnamen bv. Jozef, Obadja, Sadrach, Daniël en in het Nieuwe Testament Nicodemus. Ook bewijst dominee uit Corinthen en Galaten dat het maar zo niet gaat om het leraarsambt neer te leggen al kan men zijn persoonlijke zin niet doorgedreven krijgen'.

Tijdens de algemene vergadering van 14 september 1921 werd het een punt op de bijeenkomst. Na de bespreking resulteerde dit tenslotte in de ontbinding van de kerkenraad van Herkingen. De gemeente steunde de kerkenraad echter en het een en ander liep hierop uit dat ook de gemeente losgemaakt werd van het kerkverband, op

een klein gedeelte na.

Ds. Hubregtse lijkt dus min of meer bakzeil gehaald te hebben. Of dat van harte gegaan is, blijft de vraag. Zo schreef hij volgens de notulen van de gemeentevergadering van Herkingen van 2 maart 1922 nog 'enkele zeer hartelijke brieven' aan de gemeente. In de notulen van 23 maart 1922 wordt echter tevens opgemerkt dat dominee Hubregtse 'een versleten oud man is, die vol vuur nog is in zijn preken maar verder geheel op is'. Heeft hij er niet meer tegen op gekund? Hoe het zij, hij was oud en deze ontwikkelingen zijn ongetwijfeld teleurstellend voor hem geweest. Zelf had hij destijds volgens I. Hubregtse geijverd om tot een eigen school te komen. Hij had daartoe samengewerkt met ds. G. H. Kersten, die de school - die er na Hubregtse's dood kwam - geopend heeft.'

Volgens I. Hubregtse schijnt hij tevens overwogen te hebben om met de gemeente over te gaan naar de Gereformeerde Gemeenten. Daar is evenwel niets van gekomen.⁸ De vergadering van 13 september 1922 waarop ds. Hubregtse afwezig was, heeft er niets over gezegd. Maar het feit dat hij ook ontbrak op de vergadering van mei 1922 kan toch wel wijzen op een minder goede verhouding. Toch is het niet tot een overgang gekomen. Zondag 17 september 1922 preekte ds. Hubregtse voor het laatst in 's- Gravenpolder. Hij behandelde in die dienst Zondag 37 van de Heid. Cath. De dinsdag erop werd hij getroffen door een beroerte. Het spreken kostte hem moeite maar hij was wel bij kennis. 'Met vrede heeft hij afscheid van mij genomen', zo schreef zijn vrouw later.

En verder:

Hij zeide: 'Mijn zonden zijn mij vergeven, ik kan u verlaten'.

'Groet al de vrienden en bekenden van mij'.

Ook zeide hij: 'Het is niet bij de mens dat hij zijn weg richte, maar het is Zijn weg, nu ga ik naar mijns Vaders huis'.

O, wat hebben wij samen dat wonder mogen beleven en bespreken dat de Engel des Heeren Zich legert rondom degenen die Hem vrezen. En dat dit vloeide uit het eeuwig welbehagen des Vaders in Christus, de Zoon Zijner eeuwige liefde. Waarvan de engelen in Bethlehems velden zongen: 'Vrede op aarde in de mensen een welbehagen'.

O wonder, het was alles vrede in zijn hart en in het mijne.

Ik vraagde hem: 'Is er niets meer tussen mij en U?'

Hij zeide: 'Het is alles goed.'

O, wat heb ik geweend en geschreid van verwondering over al datgene wat aan zulke onwaardigen bewezen werd. Hij is nadien nog veel bij kennis geweest, en heeft dikwijls gebeden en gesproken. Wij konden hem altijd niet goed meer verstaan. Hij zeide zelf nog: 'Het is lastig dat u mij niet beter verstaan kunt, maar God hoort het toch'. Mijn geliefde man heeft naar het lichaam niet veel geleden, maar is zacht en kalm in de Heere ontslapen.

Zaterdag 23 sept. 1922 's namiddags om 3 uur is hij de eeuwige rust in gegaan, in de ouderdom van 77 jaar en 5 maanden.

De begrafenis vond plaats op woensdag 27 september 1922. De dienst werd geleid door ouderling L. Hoekman.

Ds. Van der Garde, die door Hubregtse's kinderen - tegen de zin van hemzelf en zijn weduwe - niet werd uitgenodigd, was wel aanwezig maar heeft niet gesproken om geen ruzie te veroorzaken.